

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI**

**LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER (KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYHAN KARAHAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. M. CÜNEYT BİRKÖK

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ TERCİHLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER (KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYHAN KARAHAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. M. CÜNEYT BİRKÖK

MAYIS 2019

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

10.10.2019

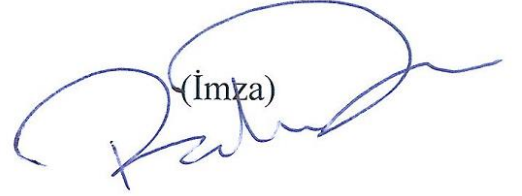
Seyhan KARAHAN

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Bekir İNCE

(İmza)

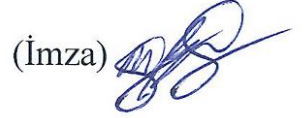
Üye (Danışman)

Doç. Dr. M. Cüneyt BİRKÖK

(İmza)

Üye

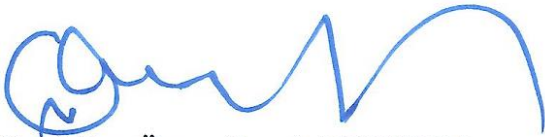
Doç. Dr. Mustafa BAYRAKÇI

(İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

16.07/2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Meslek seçimi insanın hayatında verdiği en önemli kararlardan biridir. Bireyin kendi niteliklerine uygun bir mesleği tercih etmesi aynı zamanda kendine uygun yaşam tarzını belirlemesidir. Meslek seçimini etkileyen birçok faktör vardır ve bu faktörler belli süreç içerisinde gelişir ve değişir.

Lise dönemi öğrencilerin mesleki tercihlerini tam olarak belirleyip buna yönelik bir yükseköğretime geçiş hazırlıkları yaptıkları dönemdir. Bu dönemde bireyin kendi kişilik özellikleri, ilgi, yetenek, beceri ve mesleki beklentilerinin farkında olup buna uygun bir tercih yapması gerekir. Yapılacak tüm çalışmalar bireyin kendini fark etmesine, meslekleri tanımasına ve daha doğru kararlar vermesine yardımcı olacaktır.

Teknolojinin de gelişmesiyle farklı meslek alanlarının ortaya çıkması ve alanında uzman kişilerce mesleklerin yapılması mesleki eğitimi daha önemli kılmıştır. Bireyin mesleklerin gerekliliklerini bilerek kendi özellikleriyle değerlendirip kendine en uygun olanı seçmesi meslekte kendi yeteneklerini ön plana çıkarmasına ve işinde başarılı olmasına yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada meslek seçiminin önemi, bireylerin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin ve mesleki beklentileri, bireylerin en çok hangi alandaki meslekleri tercih ettikleri, okullardaki mesleki rehberlik çalışmaları, üniversite tercihlerinde etkili olan unsurların ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgular öğrencilere, ailelere, rehberlik hizmetlerine ve okul yönetimine yol göstermesi planlanmıştır.

Çalışmam boyunca bana her türlü desteği veren, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, bu tezin hazırlanmasında her aşamayı titizlikle inceleyen ve katkı sunan tez danışmanım Doç. Dr. M. Cüneyt BİRKÖK'e

Çalışma sürecinde yardımlarını ve manevi desteğini esirgemeyen tüm idareci ve öğretmen arkadaşlarıma,

Hayatım boyunca bana davranışlarıyla örnek olan, yol gösteren, ilgisini ve desteğini esirgemeyen başta ailem olmak üzere emeği geçen tüm öğretmenlerime, arkadaşlarıma ve bu süreçteki en büyük destekçim olan kardeşim Şamil KARAHAN'a,

Ayrıca anketlerin yapılmasında bana yardımcı olan okul yöneticilerine ve değerli fikirleriyle katkı sunan tüm öğrencilere sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER (KOCAELİ İLİ ÖRNEĞİ)

Seyhan KARAHAN, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. M. Cüneyt BİRKÖK

Sakarya Üniversitesi, 2019

Bu araştırmanın amacı lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihleri ve bu tercihlerine etki eden faktörleri belirlemektir. Bu çalışmada öğrencilerin mesleki tercihleri ve bu tercihlerinin cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi ve meslekleri, ailenin sosyo-ekonomik durumu, kardeş sayısı ve kardeşlerinin üniversite eğitimi durumuna göre değişkenliği incelenmiştir. Araştırmada, genel tarama modelinde betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kocaeli ili Gebze, Darıca, Dilovası ve Çayırova ilçelerinde Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesinde öğrenim görmekte olan lise son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 525 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket sorularına verilen cevaplar SPSS 25.0 istatistik programına girilerek t testi, tek yönlü varyans analizi (Anova), scheffe, tukey, koralasyon, ki-kare testi, yüzde ve frekans istatistiksel teknikleri kullanılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin mesleki tercihleriyle cinsiyet, lise türü, baba mesleği, annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Öğrencilerin mesleki tercihleriyle anne mesleği, babanın eğitim düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, kardeş sayısı, kardeşlerin üniversite eğitimi alması ve kardeş meslekleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur. Öğrencilerin tercih ettikleri mesleklerin frekans değerlerine göre en çok tercih edilen mesleki alan sırasıyla sağlık, mühendislik-mimarlık ve eğitim alanlarıdır. Mesleki tercihlerini etkileyen ilk üç etken ilgi ve yetenekler, mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması ve mesleğin kazancı olarak sıralanmıştır. Mesleki beklentileri en fazla yeteneklerini kullanacakları bir meslek olması, ekonomik gelir ve iş bulma olanağının fazla olması yönündedir. Meslek seçiminde ailenin tutumu daha çok öğrencinin ilgi ve yetenekleri ile iş imkânı olan meslekler olması yönündedir.

Araştırma sonucuna göre öğrenciler mesleği yapan kişilerce meslekleri tanımaktadırlar ve yapılan mesleki tanıtım seminerleri mesleki tercihlerini etkilemektedir. Öğrenciler rehberlik servisiyle mesleki seçimi konusunda görüşme sıklığı düşüktür. Okullarda mesleki

tanıtım ve rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. Öğrenciler meslek seçimiyle ilgili kariyer günleri, panel, konferans ve bilgilendirme toplantılarına katılırlar. Değişen üniversite sınav sistemi öğrencilerin mesleki tercihlerini etkilememektedir. Lisedeki akademik başarı ve sınav puanı öğrencilerin üniversite tercihlerini etkilemektedir. Öğrenciler ailelerinden uzak bir ilde üniversite eğitimi almak istemekte ve tercihlerinde daha çok ilgi ve isteklerine önem vermektedirler. Üniversitenin sosyo kültürel imkânları ve popüler üniversiteler tercihlerde etkilidir.

Anahtar Kelimeler: Meslek, mesleki tercih, meslek seçimi, mesleki rehberlik, mesleki beklenti.

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING THE VOCATIONAL PREFERENCES OF HIGH SCHOOL SENIORS (KOCAELİ PROVINCE EXAMPLE)

Seyhan KARAHAN, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. M. Cüneyt BİRKÖK

Sakarya University, 2019

The aim of this study is to determine the vocational preferences of high school senior students and the factors that affect these preferences. In this study, students' vocational preferences and their variability of gender, school type, parent education level and professions, socio-economic status of the family, number of siblings and the siblings' university education were investigated. In the study, descriptive research method has been used in general screening model. The target population of the study consists of senior students studying at Science High School, Anatolian High School, Vocational and Technical Anatolian High School and religious vocational high school in Gebze, Darıca, Çayırova and Dilovası. And the sample of the study consists of 525 senior high school students. A survey technique was used as data collection tools. The results were analyzed using T-test, one-way variance analysis (Anova), scheffe, tukey, collage, Chi-square test, per cent and frequency statistical techniques by entering the SPSS 25.0 statistical program.

According to the results of the research, there is significant difference between the vocational preferences of the students and the gender, high school type, father's jobs and the level of education of the mother. There is no significant difference between the students' professional preferences and the mother's jobs, the father's educational level, the family's socio-economic level, the number of siblings, the siblings' university education and the siblings' vocations. According to the frequency values of the vocations preferred by the students, the most preferred vocational areas are health, engineering-architecture and education respectively. The first three factors affecting vocational preferences are interests and abilities, high prestige and reputation of the vocation, and the vocation's earnings. Vocational expectations are the most likely to use their skills, economic income and more job opportunities. The attitude of the family is mostly in the direction of the students' interests and abilities and jobs having employment opportunities.

According to the results of the research, the students know the vocations by the professionals and professional presentation seminars affect their vocational preferences.

The students' frequency of interview with counselling service about choice of vocation is low. Vocational presentation and counselling activities are carried out at schools. Students attend career days, panel, conferences and contact meetings about career choice. Changing university examination system does not affect the vocational preferences of students. Academic achievement and examination scores in high school affect students' university preferences. Students want to get a university education in a province far away from their families and give more importance to their interests and wishes. The socio-cultural opportunities of the university and popular universities are effective in preferences.

Keywords: Occupation, vocational preference, choice of occupation, vocational guidance, vocational expectation.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.3. Problem Cümlesi.....	4
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Araştırmanın Varsayımları	5
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.7. Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	7
2.1.1. Meslek Kavramı	7
2.1.2. Meslek Seçimi ve Önemi.....	8
2.1.3. Mesleki Gelişim Süreci ve Yaklaşımları	11
2.1.4. Mesleki Gelişim Kuramları	14
2.1.4.1. Özellik-Faktör Kuramı	14
2.1.4.2. Holland'ın Tipoloji Kuramı.....	15

2.1.4.3. Psikanalitik Kuramlar	16
2.1.4.4. Roe'nun Gereksinim Kuramı	17
2.1.4.5. Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı	19
2.1.4.6. Super'in Benlik Kuramı	20
2.1.4.7. Tiedeman ve O'hara'nın Meslek Gelişimi Kuramı	22
2.1.4.8. Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaştırma Modeli.....	22
2.1.4.9. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	23
2.1.4.10. İşe Uyum Kuramı	26
2.1.4.11. Değer Destekli Bütüncül Kariyer ve Yaşam Roller Modeli	27
2.1.4.12. Karar Kuramları	27
2.1.5. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler	30
2.1.6. Mesleki Rehberlik Ve Mesleklerin İncelenmesi.....	33
2.1.7. Dünya'da ve Ülkemizde Mesleki Rehberlik Çalışmaları	36
2.2. Türkiye'de ve Dünya'da Konu Üzerine Yapılan Araştırmalar	40
BÖLÜM III.....	44
YÖNTEM.....	44
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	44
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	44
3.3. Veri Toplama Araçları ve Toplama Süreçleri	46
3.4. Verilerin Analizi	47
BÖLÜM IV	48
BULGULAR	48
4.1. Örneklemeye İlişkin Bulgular	48
4.2. Mesleki Tercihlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular	52

4.2.1. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular	52
4.2.2. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	53
4.2.3. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Öğrenim Gördükleri Alana Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	54
4.2.4. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Baba ve Anne Mesleğine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	55
4.2.5. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Baba ve Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	56
4.2.6. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	57
4.2.7. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular	58
4.2.8. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Kardeş Mesleklerine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular	59
4.2.9. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Yaşadıkları Ev ve Çevreye Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular.....	60
4.3. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine İlişkin Bulgular	61
4.3.1. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleki Alanlara İlişkin Bulgular	61
4.3.2. Öğrencilerin Meslekleri Tercih Etme Zamanının Okul Türüne Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	64
4.3.3. Öğrencilerin Mesleki Alan Seçiminde Yardım Aldıkları Kişilere İlişkin Bulgular...	65
4.3.4. Öğrencilere Göre Toplumdaki Saygın Mesleklere İlişkin Bulgular	66
4.3.5. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklerde Yakını Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	67

4.3.6. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerindeki İlk Üç Etkene İlişkin Bulgular	69
4.3.7. Öğrencilerin Mesleki Beklentilerine İlişkin Bulgular	71
4.4. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinde Ailenin Tutumunun İlişkin Bulgular	73
4.5. Mesleki Rehberlik ve Mesleki Tanıtım Çalışmalarının Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Bulgular	74
4.5.1. Okullarda Yapılan Mesleki Tanıtım ve Yönlendirme Çalışmasına İlişkin Bulgular	74
4.5.2. Öğrencilere Yönelik Meslek Seçimiyle İlgili Yapılan Etkinliklere İlişkin Bulgular	75
4.5.3. Öğrencilerin Rehberlik Servisiyle Meslek Seçimi Hakkında Görüşme Sıklığına İlişkin Bulgular	76
4.5.4. Öğrencilerin Meslekleri Tanımasına Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular	76
4.5.5. Meslek Tanıtımlarının Öğrencilerin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Bulgular	77
4.5.6. Öğrencilerin Kişisel Yetenek, Bilgi ve Beceriler Testine Katılıma İlişkin Bulgular	78
4.6. Üniversite Sınav Sistemi ve Lise Türünün Mesleki Tercihlere Etkisine İlişkin Bulgular	79
4.6.1. Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular	79
4.6.2. Değişen Sınav Sisteminin Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etkisine İlişkin Bulgular	80
4.6.3. Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Düşünceleri	80
4.6.4. Lise Türünün Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular	85
4.6.5. Lise Müfredatının Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular	86
4.7. Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular	87

BÖLÜM V	90
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	90
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	90
5.1.1. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma	90
5.1.2. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etki Eden Faktörler ve Ailenin Meslek Seçimindeki Tutumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	91
5.1.3. Mesleki Rehberlik ve Mesleki Tanıtım Çalışmalarının Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Sonuç ve Tartışma	92
5.1.4. Üniversite Sınav Sistemi ve Lise Türünün Mesleki Tercihlere Etkisine İlişkin Sonuç ve Tartışma	93
5.1.5. Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	94
5.2. Öneriler.....	94
KAYNAKLAR.....	97
EKLER.....	103
Ek 1. Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu Onayı.....	103
Ek 2. Kocaeli Valiliği Anket Uygulama İzni	104
Ek 3. Meslek Seçimi Anketi.....	105
ÖZGEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ginzberg'in Mesleki Gelişim Dönemleri	20
Tablo 2. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımları	45
Tablo 3. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Alanlara Göre Dağılımları	46
Tablo 4. Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	46
Tablo 5. Baba Mesleğine İlişkin Bulgular	48
Tablo 6. Anne Mesleğine İlişkin Bulgular	49
Tablo 7. Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular.....	49
Tablo 8. Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular	50
Tablo 9. Ailenin Gelir Düzeyine İlişkin Bulgular	50
Tablo 10. Kardeş Sayısına İlişkin Bulgular.....	51
Tablo 11. Oturduğu Evin Türüne İlişkin Bulgular	51
Tablo 12. İkamet Ettikleri Yere İlişkin Bulgular	51
Tablo 13. Yaşamın Çoğunluğunu Geçirdikleri Yere İlişkin Bulgular	52
Tablo 14 Cinsiyete Göre Mesleki Tercihlere İlişkin t- Testi Sonuçları.....	52
Tablo 15. Lise Türüne Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	53
Tablo 16. Lise Türüne Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi TUKEY Sonuçları.....	54
Tablo 17. Alana Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	55
Tablo 18. Baba ve Anne Mesleğine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 19. Baba ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 20. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	58

Tablo 21. Kardeş Sayısına Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	58
Tablo 22. Kardeş Mesleklerine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	59
Tablo 23. Yaşadıkları Eve Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	60
Tablo 24. Yaşadıkları Çevreye Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	60
Tablo 25. Öğrencilerin Mesleki Alan Tercihine Yönelik Yüzde ve Frekans Değerleri.....	61
Tablo 26. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklere İlişkin Yüzde ve Frekans Değerleri.....	62
Tablo 27. Öğrencilerin Mesleklerini Tercih Etme Zamanına İlişkin Bulgular	64
Tablo 28. Öğrencilerin Alan Seçiminde Yardım Aldıkları Kişilere İlişkin Bulgular	65
Tablo 29. Öğrencilere Göre Toplumdaki Saygın Mesleklere İlişkin Bulgular	66
Tablo 30. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklerde Yakını Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	67
Tablo 31. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerindeki İlk Üç Etkene İlişkin Bulgular	70
Tablo 32. Öğrencilerin Mesleki Beklentilerine İlişkin Bulgular	71
Tablo 33. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinde Ailenin Tutumunun Gelir Seviyesine Göre Analizi	73
Tablo 34. Okullarda Mesleki Tanıtım Ve Yönlendirme Çalışmasına İlişkin Bulgular	74
Tablo 35. Öğrencilerin Meslek Seçimiyle İlgili Panel, Konferans, Kariyer Günleri Ya Da Mesleki Tanıtım Toplantısına Katılıma İlişkin Bulgular	75
Tablo 36. Öğrencilerin Rehberlik Servisiyle Meslek Seçimi Hakkında Görüşme Sıklığına İlişkin Bulgular	76

Tablo 37. Öğrencilerin Meslekleri Tanınmasına Etki Eden Faktörlere İlişkin	
Bulgular	77
Tablo 38. Meslek Tanıtımlarının Öğrencilerin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin	
Bulgular	77
Tablo 39. Öğrencilerin Kişisel Yetenek, Bilgi ve Beceri Testine Katılıma İlişkin	
Bulgular	78
Tablo 40. Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular	79
Tablo 41. Değişen Sınav Sisteminin Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etkisine İlişkin Bulgular	80
Tablo 42. . Lise Türünün Öğrencilerin Mesleki Tercihlere Uygunluğuna İlişkin Bulgular	85
Tablo 43. Lise Müfredatının Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular	86
Tablo 44. Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eğitim Sistemi ve Mesleki Gelişim Süreci 14

Şekil 2. Holland Tiplerinin İlişki Biçimi..... 16

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde giriş, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar verilmiştir.

Meslek seçimi bireyin mutlu ve başarılı bir hayat sürdürmesini ve kendini gerçekleştirmesini sağlayacak nitelikte önem arz etmektedir. Bireylerin sağlıklı bir meslek seçimi yapabilmesi için mesleklerin gerektirdiği nitelikleri tanıması, kendi kişisel özelliklerinin farkında olması, meslekteki gelişmeleri takip etmesi ve kendine en uygun mesleği seçmesi gerekir (Kepçeoğlu, 2004). Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle çeşitli meslekler ortaya çıkmış ve bu mesleklerde uzmanlaşma ve kendini geliştirme önem kazanmıştır (Kuzgun,2002). Meslek tercihi yapacak bireylerin seçenekleri çoğalmıştır ve bu durum kendilerine en uygun mesleği seçebilmeleri için yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalarını gerekli kılmıştır.

Doğru meslek seçimi bireylerin uzun yıllarını kapsayan bir zaman dilimi içerisinde aldıkları birden çok karardan oluşan bir süreçtir. 15-18 yaş aralığındaki lise öğrencileri için doğru bir meslek seçimi yapmak kritik bir dönemdir. Bireysel faktörler, çevre, eğitimin niteliği, ilgi ve yetenekler, duygusal faktörler, iş imkânları gibi etmenler de bireyin mesleki tercihlerinde ciddi öneme sahiptir (Peterson, Gonzales, 2000; akt. Ayas ve diğerleri; 2010). Bu süreç kendi içerisinde birçok adımdan oluşur ve her adımın birbirine etkisi vardır.

Lise yıllarında bireyler çevresini daha iyi gözlemleyerek kendisine en uygun mesleği seçmeye çalışır. Bunu yaparken de kendi ilgi ve yeteneklerini dikkate alarak mesleki beklentilerini en üst düzeyde karşılamaya ve en doğru seçimi yapmaya çalışır. Ancak bu dönemde mesleki olgunluk kavramı çok önemlidir. Mesleki olgunlukla birey kendi yaş düzeyine uygun olarak mesleki tercihleriyle alakalı tutum ve davranışları edinir, kendi ilgi ve yeteneklerine en uygun olan mesleği tercih eder ve böylece mesleki gelişim görevini de başarılı bir biçimde tamamlamış olur. (Gülbağçe, 2007). Mesleki olgunluk meslek seçiminde olduğu gibi birçok faktörden etkilenebilir. Bu faktörlerin en önemlileri kişilik özellikleri, çevre, ailenin gelir düzeyi ve sosyo-ekonomik durumudur (Akkoç, 2012). Mesleki olgunluk düzeyine erişmiş bireyler mesleki tercihlerini sadece üniversite sınavının

sonucuna göre belirlemezler. Meslek seçimi gibi önemli bir kararın verilmesinde bireylere gerekli rehberlik hizmetleri verilerek mesleki olgunluğa erişmeleri amaçlanmalıdır.

Mesleki rehberlik çalışmaları ortaokul yıllarında verilmeye başlansa da mesleki tercih için en kritik zaman dilimi lise zamanlarıdır. Bireyler, lise yıllarında bir mesleki tercih yapmak zorundadır. Aslında yapmış oldukları bu tercih bir meslek sahibi olmalarının yanında onları hayata hazırlayan ve yaşamak istedikleri hayatı tercih etmelerini sağlayan çok önemli bir süreçtir. Birey içinde bulunduğu zaman dilimine kadar mesleki gelişim görevlerini sağlıklı bir biçimde tamamlamamışsa, kendine en uygun olanı seçmesi de güç olacaktır (Çoban, 2005). Bu nedenle bireylere gerekli rehberlik çalışmalarını zamanında yapmak ve onların mesleki gelişimlerini desteklemek doğru bir seçim yapmaları açısından önemlidir.

Meslek seçimi sadece para kazanmak veya geçinmek için yapılan bir tercih değildir. Karşılıklı iyi ilişkiler içerisinde olma, saygınlık, statü, mesleğin prestiji de mesleki tercihlerde önemli bir etki alanıdır. Bu nedenle meslek seçimi bireyi hayata hazırlayan en önemli karardır. Çünkü doğru meslek seçimi demek doğru bir hayat seçimi demektir (Sarıkaya ve Khorshid, 2009). Meslek seçimi aynı zamanda bireylerin yeteneklerini ortaya koyabildiği, hayatı anlayabildiği, değerlerini güçlendiren, bireye farklı duygusal gelişimler yaşatan kısaca kendini gerçekleştirebildiği en iyi yoldur (Can vd., 2010:2; akt. Köksal;2016).

Her bireyin kendine özgü yetenekleri ve kişilik özellikleri vardır. Bu tür özelliklerinin farkında olan bireyler yeteneklerini geliştirmek ister ve kendi yetenekleri doğrultusunda bir işe ya da uğraşa yönelirler. Aslında amaç var olan güçlerini kullanarak kendini yeterli hissetmek, yaptığı işi değerli görerek fiziksel ve psikolojik doyuma ulaşmaktır (Yeşilyaprak, 2005). Birey toplum yararına bir şeyler yaptıkça işine ve kendine değer katar, hem fiziksel hem zihinsel anlamda kendini iyi hisseder ve en önemlisi de hayattan zevk alır ve mutlu olur. Doğru meslek tercihi bireyin performansını maksimum düzeyde göstermesini sağlar.

Bireylerin mesleki tercihlerinde yetenek, ilgi, tutum, cinsiyet, kişilik özellikleri gibi bireysel faktörlerin yanı sıra okul, çevre, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi, anne babanın mesleği kardeş sayısı gibi birçok faktör vardır. (Abiseva, 1997; Bekleyis, 2007; Canstantine, Wallece ve Kindaichi, 2005; Sarıkaya ve Khorshid, 2009). Bu faktörler bireyin meslek seçimini sadece kendi ilgi ve yetenekleri dışında olan

faktörleri de göz önünde bulundurarak mesleki tercih yapmasını sağlayacaktır. Bu durumda bireyler zor karar verebilmekte hatta bazen kendi ilgi ve yetenekleri dışında bir tercihe de yönelebilmektedirler (Amir, Gati ve Kleiman, 2008; Gati, 1998; Osipow, 1999; Tinsley, 1992; akt. Hamamcı ve diğerleri, 2013). Bunun sonucunda hem performanslarını istenen düzeyde yansıtamamakta hem de işlerinde yetersiz olduklarını düşünerek mesleki doyuma ulaşamamaktadırlar.

Bireylerin sadece bir niteliğe göre mesleki tercihte bulunmaları doğru bir seçim olmayacaktır. Bir mesleğin gerektirdiği niteliklerin yanında ilgi, tutum, yetenek, akademik seviye, kişilik özellikleri gibi faktörleri ne kadar çok göz önünde bulundurarak seçim yaparsak o kadar doğru bir seçim yapacağımız da yapılan araştırmalarda bilimsel olarak doğrulanmıştır (Kepçeoğlu, 2004). Bireyin yaptığı işten zevk alması hayatta mutlu, başarılı olmasına ve en önemlisi kendini gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

1.1. Problem Durumu

Lise yılları öğrencilerin mesleki tercihlerini netleştirdiği bir dönemdir. Ancak bu dönemde bireyler tercih yaparken toplumsal ve kişisel birçok unsurdan etkilenebilirler. Bu nedenle bireylerin meslek tercihi yaparken mesleğin gerektirdiği niteliklerin farkında olmalı, istihdam olanakları, maddi imkanları, mesleğin statüsü ve güvencesi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gereklidir. Yapılacak bu araştırma öğrencilerin farkındalık düzeyinin artmasına, kendilerine uygun mesleğe yönelmelerini ve meslekler hakkında daha detaylı bir araştırma yapmalarını sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Meslek seçimi insan hayatındaki en önemli seçimlerden biridir. Hem bireysel hem toplumsal anlamda gelişimi sağlamak amacıyla bireylere meslek seçimi konusunda farkındalık sağlamak da son derece önemlidir. Bu araştırma Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve İmam Hatip Lisesi son sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerin meslek tercihlerine etki eden faktörleri belirlemek, en çok tercih edilen meslekleri incelemek ve tercih edilme sebeplerini açıklamak, üniversite sınav sistemi hakkında öğrencilerin düşüncelerini belirlemek, öğrencilerin mesleki tercihlerini yaparken kimlerden yardım aldıklarını belirlemek, ailenin mesleki tercihlere yönelik tutumlarını incelemek, okullarda rehberlik hizmetleri ve mesleki tanıtım faaliyetlerin yeterli düzeyde

yapılıp yapılmadığını araştırmak, öğrencilerin üniversite sınav tercihlerinde göz önüne aldıkları faktörlerin neler olduğunu belirlemek; öğrencilere, ailelere, öğretmenlere bu konuda yardımcı olması açısından önemlidir.

1.3. Problem Cümlesi

Lise son sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen faktörler nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1. Öğrencilerin mesleki tercihleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Öğrencilerin mesleki tercihleri öğrenim gördükleri okul türü ve alana göre farklılık göstermekte midir?
3. Öğrencilerin mesleki tercihleri anne ve babanın mesleğine göre farklılık göstermekte midir?
4. Öğrencilerin mesleki tercihleri anne ve babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Öğrencilerin mesleki tercihleri ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
6. Öğrencilerin mesleki tercihleri kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?
7. Öğrencilerin mesleki tercihleri yükseköğretimde eğitim alan veya mesleğini belirlemiş kardeşlerin varlığına göre farklılık göstermekte midir?
8. Öğrencilerin mesleki tercihleri yaşadıkları ev ve çevreye göre farklılık göstermekte midir?
9. Öğrencilerin mesleki tercihleriyle ilgili olarak;
  - a. En çok tercih ettikleri mesleki alanlar nelerdir?
  - b. Mesleklerini belirledikleri zaman cinsiyete ve okul türüne göre farklılık göstermekte midir?
  - c. Mesleklerini belirlerken en çok kimden yardım almaktadırlar?
  - d. Toplumdaki saygın mesleklere ilişkin düşünceleri nelerdir?
  - e. Tercih ettikleri mesleklerde yakını olup olmaması mesleki tercihlerini etkilemekte midir?
  - f. Tercih ettikleri mesleklerin belirlenmesindeki etkenler nelerdir?
  - g. Tercih ettikleri meslekten beklentileri nelerdir?

10. Meslek tercihinine yönelik ailenin tutumu ne düzeyde etkilidir?
11. Mesleki rehberlik ve meslek tanıtımı çalışmalarının mesleki tercihlere etkisi ne düzeydedir?
12. Üniversite sınav sistemi ve öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün mesleki tercihlere etkisi ne düzeydedir?
13. Öğrencilerin üniversite tercihlerinde etkili olan faktörler nelerdir?

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Seçilen örneklem grubunun evreni temsil edebilecek nitelik ve nicelikte olduğu,
2. Örnekleme oluşturan grubun normal zekâ dağılımı gösterdikleri,
3. Anketleri istekli kişilerin içtenlikle ve gönüllük esasına göre ve cevaplandıkları,
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin soruları aynı şekilde algıladıkları,
5. Araştırmadan elde edilen bulguların lise öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlere ilişkin gerçeği yansıttığı,
6. Araştırmamızda çalışmalarından yararlandığımız yazarların ve bilim adamlarının yaptığı çalışmaların güvenilir olduğu, varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen bulgular,

1. Kocaeli ili Gebze, Darıca, Çayırova, Dilovası ilçelerinden seçilen 15 lisenin 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Elde edilen veriler, öğrencilerin ankete verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Meslek: “Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kulları belirlenmiş iş” (TDK).

Meslek Seçimi: “Bireyin meslek seçiminde ihtiyaçlarına en uygun mesleği tercih etmesidir” (Araştırmacı)

Mesleki Beklenti: “Bireyin gelecekte seçmek istediği meslek” (Elmacı, 2007).

Mesleki Olgunluk: “Bireyin içinde bulunduğu dönemin mesleki gelişim görevlerini tamamlayarak bir sonraki döneme hazır olmasıdır (Yeşilyaprak,2000)”.

Ortaöğretim Kurumu: “Ortaokul veya imam-hatip ortaokulundan sonra dört yıllık eğitim ve öğretim veren, resmî ve özel örgün eğitim okul ve kurumlarının her birini ifade eder (MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği).”

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi, ilgili araştırmalar ve alan yazın taraması verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2.1.1. Meslek Kavramı

Meslek, dilimize Arapça'dan geçmiş bir kelimedir. “Meslek, bir kimsenin kendine temel çalışma alanı edindiği, geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş” olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre meslek, “Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” anlamına gelir (Aytekin, 32). Tanımdan da anlaşıldığı gibi meslek bireyin geçimini sağlamak hem de bilgi becerilerini ortaya koymak için yaptığı iştir.

Meslek kavramı dilimizde geniş anlamda bir kavramı ifade ederken, batı dillerine baktığımızda uzmanlık ve beceriye dayalı meslekler farklı ifadelerle kullanılmaktadır. “Profession” kavramı doktor veya avukat gibi özel eğitim ve beceri gerektiren, ancak iş veya endüstride çalışmayan işleri ifade ederken “vocation” kavramı zaman ve enerjinizin çoğunu verdiğiniz beceri odaklı iş türünü ifade eder (Kuzgun,2002).

Meslek, “bir kimsenin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan bilgi ve becerilere dayalı etkinlikler bütünü” olarak tanımlanabilir (Kuzgun, 1994; akt. Yeşilyaprak, 2000:191). Bir meslek sahibi olmak bir gelir elde edip fizyolojik ihtiyaçları karşılamanın yanı sıra psikolojik ve sosyal ihtiyaçları da karşılamaya yöneliktir.

Bir meslek edinmenin temelinde para kazanarak fizyolojik ihtiyaçları karşılamanın dışında sosyal ve psikolojik ihtiyaçların doyumu söz konusudur. Meslek, bir toplumda bireyin kim olduğunu gösteren, saygınlık ve statü kaynağıdır ve bu yüzden kimlik ve mesleğin entegrasyonu önemlidir. Eğer birey mesleği ve kimliği arasında bir entegrasyon problemi yaşarsa, meslek hayatında ciddi problemlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır (Yazıcı, 2005). Meslek, ekonomik ve statü boyutunun yanında bireyin psikososyal gelişimine katkı

sağlayan bir uğraş olarak tanımlanabilir. Meslek kavramının sağlaması gereken birtakım kriterleri şöyle sıralayabiliriz:

- Öncelikle meslek, kişinin düzenli olarak sürdürdüğü ve en temel faaliyetidir.
- Meslek sürekli bir iştir, sadece zevk ya da hobi amaçlı yapılmaz.
- Meslek, bir geçim kaynağıdır ve belli bir ücret karşılığında yapılır.
- Meslekler açık seçik bir tanıma dayalı ve sistematiktir.
- Meslek, kendine özel bir eğitim, uygulama ve kişisel beceriler sayesinde gelişir.
- Mesleklerin bir standardı olmalı ve bu standartlar kişisel amaçların da üstünde olmalıdır.
- Her mesleğin kendine özgü kuralları, mesleki ahlakı ve bir düzeni vardır (Özcan, 1985). Meslek, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olacak, zihinsel ve duygusal anlamda doyum sağlayacak önemli bir etkidir.

2.1.2. Meslek Seçimi ve Önemi

Meslek seçimi insanın hayatında aldığı en önemli kararlardan biridir. Daha önemlisi de bireyin kendine uygun doğru mesleği seçebilmesidir. Mesleki tercihlerimizi etkileyen birçok unsur vardır ancak bunların en önemlileri kişisel özelliklerimiz, yeteneklerimiz, ilgi ve potansiyellerimizdir (Razon,2007; akt. Çurğatay, 2010). Meslekleri seçerken bu gibi faktörleri göz ardı etmeden sağlıklı bir seçim yapmamız gerekir. Çünkü işimizde ne kadar verimli ve başarılı olursak hayattan da o derece zevk alır ve mutlu oluruz. Bu nedenle seçeceğimiz meslekleri niteliklerimizi göz önünde bulundurarak seçmemiz gerekir.

Kişi mesleğini seçerken meslekleri tek bir yönüyle değil birden fazla açıdan değerlendirir ve beklentilerine en uygun olanı tercih eder (Kuzgun,2000:akt. Yeşilyaprak,2005). Mutlu ve başarılı bir hayatın koşullarından biri de doğru meslek seçimidir. İlgi ve yetenekler, kişilik özellikleri, toplumun yapısı, mesleğin prestij ve saygınlığı, ekonomik gelir, çalışma koşulları, mesleğin ilerleme imkanı sunması gibi unsurlar mesleki tercihleri etkileyen faktörlerdendir. (Sak,2004). Bazen önemsiz gibi görünse de aslında meslek seçimi hayatımızı büyük ölçüde etkileyen bir karardır. Mesleki tercihimizle hayat tercihimizi de yapmış oluruz ve kendi istek ve beklentilerimiz doğrultusunda bir yaşam sürdürürüz.

Sağlıklı bir meslek seçimi insan hayatındaki en önemli kararlardan biri niteliğindedir. Kişi kendi potansiyellerinin farkında olup ona uygun bir tercih yaparsa varlığını daha iyi ortaya koyacak hem topluma hem de kendine faydalı bir birey haline gelecektir. İnsan hayatının aslında yarından fazlası seçtiği mesleği icra etmekle geçer (Tuzcuoğlu, 1994). Eğer bir birey

kişisel özelliklerine ve yeteneklerine uygun bir mesleki tercih yaparsa mutlu ve başarılı bir hayatı da tercih etmiş sayılır.

İnsanın hayatında iki önemli tercihten biri “iş” diğeri “eş”tir. Aslında mesleğimizi seçerek hayatımızda bir sürü tercihi de beraberinde yapmış sayılırız. İş seçimi sonrasında eş seçimi, yaşayacağımız çevre seçimi, sosyal anlamda yapacaklarımız ve iletişim halinde olacağımız kişiler gibi birçok seçimi de beraberinde getirecektir. Meslek seçimi hayatımızı şekillendiren en önemli karardır ve bu kararı verirken farkında olmadan farklı tercihleri de yapmış oluruz.

Meslek seçimi planlı olmalı, toplumun işgücü ihtiyacına ve topluma en iyi şekilde verilecek hizmetlere göre mesleki yönlendirme ve rehberlik çalışmaları yapılmalıdır. Doğuştan bu yana belli gelişim görevlerimiz olduğu gibi meslek seçimi yaparken de bireyin kendine uygun mesleği seçmesi en önemli gelişim görevidir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) göre, ortaöğretim kurumlarının amaç ve görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. “Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,”
2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullara, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.”

Kanunda da belirtildiği gibi ortaöğretim düzeyinde amaç bir öğrencileri üniversiteye ve belli bir mesleki alana hazırlamaktır (Zobar, 2006). Aynı zamanda lise tercihi de öğrencinin geleceği için önem arz eder. İyi bir ortaöğretim seçimi mesleki tercihlere zemin hazırlar ve öğrencinin hoşlanmadığı bir tercih olursa geri dönüşü zor bir yolculuk olacaktır. Böylelikle hem bireyin kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim alarak bir mesleğe hazırlanması sağlanacak hem de toplumun işgücü ihtiyacına uygun oranda kalkınmayı destekleyecek bir eğitim almaları sağlanacaktır.

Kişinin kendine uygun olan mesleği seçmesi için öncelikle kendi bilgi birikimi ve kabiliyetinin farkında olması gerekir. Sağlıklı bir benlik algısı ve kendini gerçekleştirme yardımcı olacak unsurlar bireyin kendi yetenek ve potansiyellerine uygun bir meslek tercihidir. Doğru meslek seçimi sadece bir işle uğraşmayı değil aynı zamanda başarımızı, motivasyonumuzu, hayata bakış açımızı, tercihlerimizi, sahip olduğumuz olanaklarımızı

pozitif yönde etkileyen bir tercihtir (Aydın,2014). Bu nedenle hayatımızı şekillendirecek, bize olumlu katkılar sağlayacak ve ilgi ve yeteneklerimizi pozitif yönde destekleyecek bir meslek seçimi belirleyici unsurdur.

Seçtiğimiz mesleği sadece para kazanmak amacıyla değil aynı zamanda fizyolojik, sosyal ve psikolojik anlamda ihtiyaçlarımızı karşılamaya da çalışırız. Aynı zamanda bir işle uğraşmak toplumsallaşmanın da bir gereğidir. Birey bu sayede toplumda bir yer edinerek statü kazanır ve bu durum kendini gerçekleştirmenin bir basamağıdır. İçinde bulunduğumuz topluma ne kadar katkı sağlayabilirsek kendimizi de o denli değerli hissederiz. Bireyin potansiyellerini ortaya çıkarma ve geliştirmesi bir işle mümkündür ve bu sayede bireyin hem kendine öz saygı ve öz güveni artar hem de topluma karşı önemli bir sorumluluğu yerine getirmiş sayılır.

Meslek seçimi bireyselliğin yanı sıra toplumsal olarak da önemlidir. Toplumun gelişmesine katkı sağlayacak iş gücünü planlamak ve bu plan doğrultusunda istihdam alanları oluşturmak, buralarda çalışacak nitelikli bireyleri yetiştirmek, bu bireylerden etkili ve verimli biçimde faydalanmak kalkınma açısından son derece önemlidir. Bu konuda etkili sonuçlar elde etmek için okul döneminde yapılacak mesleki rehberlik çalışmaları da bireyin meslekleri anlık değil bir süreç halinde değerlendirmesine katkı sağlayacaktır (Yeşilyaprak,2005). Toplumun insan kaynaklarını en etkili ve en verimli biçimde kullanmasını destekleyecek meslek seçimine önem verilmeli ve bunun için küçük yaşlardan itibaren meslekler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Birey meslekler hakkındaki düşünceleri, toplumsal koşullar ve çevrenin etkisiyle kendisine en uygun olan meslek alanına yönelecektir. Çünkü meslek tercihi aniden verilebilecek bir karar değildir. Bireyin çevresiyle etkileşim halinde olmasıyla algısal koşullarda mesleklerle ilgili oluşturduğu kişisel ve toplumsal çerçeve ortaya çıkar.

Günümüzde meslek seçimi ve işe girme, hem okuldan ayrılan bireyler hem de üniversite mezunları için önemli bir karar verme süreci haline gelmiştir. Karar verme süreci üzerinde; işsizliğin artması, iş alanlarının çeşitlenmesi gibi faktörlerin yanında, bireysel özgürlüklerin gelişmesi ve karar verme gücünün artması da önemli bir etken haline gelmiştir. Farklı iş alanlarının oluşması, çalışma şartlarının değişmesi, okul, aile, çevre gibi unsurlar bir mesleğe karar vermedeki dışsal kaynakları oluşturur (Yazıcı, 2005). Bireysel seçim ve karar verme gücünün artması, yetenekler, ilgiler, kişilik özellikleri, benlik kavramı gibi değişkenler ise meslek seçimi sürecinde etkili olan içsel kaynaklardır.

Meslek seçiminde içsel faktörlerin yanı sıra dışsal kaynaklar da etkilidir. Kişinin kendi bireysel ihtiyaçlarının yanı sıra istihdam olanaklarının çeşitliliği, çalışma koşullarındaki değişiklikler, çeşitli meslek alanlarının ortaya çıkması gibi faktörler de karar verme sürecinde etkindir. Bu gibi unsurların farkında olmak ve bu doğrultuda bir mesleğe yönelmek daha doğru bir meslek tercihi yapmamıza yardımcı olur.

2.1.3. Mesleki Gelişim Süreci ve Yaklaşımları

Mesleki gelişim çocukluktan yetişkinliğe, bir meslek sahibi oluncaya kadar geçen süreci ifade eder. Bu süreçte belli aşamaları fark etmek ve bu doğrultuda bir eğitim alarak işe yerleşmek önemlidir. Bu sürecin aşamaları şu şekildedir:

1. Bireyin çevresindeki farklı meslek gruplarını tanıması,
2. Meslekler hakkında inceleme ve araştırma yapması,
3. Kendini ve meslekleri tanıyarak kendine uygun olan mesleğe karar vermesi,
4. Belirlediği mesleki alanda bilgi ve beceriler edinmesi,
5. Yeterli bilgi ve beceriyi edininip hazır olduğu bir meslekte çalışmaya başlaması (Kuzgun, 2002).

Mesleki gelişim sürecine etki eden faktörler; aile ve etkileşim halinde olduğumuz çevre, okul öncesinden başlayarak alınan eğitim ve okul yaşantısı, kişilik özellikleri ve benlik algısı, ilgi ve yeteneklerimiz, ihtiyaçlarımız ve meslekten beklentilerimiz, değerlerimiz, istihdam olanaklarımız, iş imkânlarımız ve ekonomik etkilerdir.

Super'e göre meslek seçimini etkileyen faktörleri 6 grupta inceleyebiliriz:

1. *Biyolojik Faktörler:* Fiziksel özellikleri, beden yapısı, cinsiyet, görme, işitme durumu gibi etmenlerdir.
2. *Sosyolojik Faktörler:* Duygular, değerler, aile ile ilişkileri, bağlı olduğu arkadaş çevresinin beklentileri ve baskıları, ailenin sosyal düzeyi, yakın ilişki kurulan öteki kişilerdir.
3. *Psikolojik ya da Kişisel Faktörler:* Bireyin ihtiyaçları, duyguları, tutumları, değerleri, ilgi ve yetenekleridir.
4. *Ekonomik Faktörler:* Ailenin ekonomik durumu, bireyin çevresinin ya da ülkesinin genel ekonomik durumu, otomasyon ve teknik gelişmelerin toplumdaki insan gücü ihtiyacı üzerindeki etkileridir.
5. *Politik Faktörler:* Mesleğe girme olanakları, iş bulma fırsatları, eğitim ve yetişme fırsatlarının çeşitliliği, vb.

6. *Şansla ilgili Faktörler:* Doğal afetler, beklenmedik olaylar, iş yerleri ve iş yerlerini etkileyen olaylar, iç ve dış savaşlar gibi etmenlerdir (Super, 1957; Akt. Kepçeoğlu, 2004)

Humphreys ve arkadaşları meslek seçiminde fiziksel ve kişisel özelliklerin yanında zihinsel yetenekler, ilgi ve kabiliyetler, okul, eğitim, aile ve çevre gibi unsurların da göz önünde bulundurulmasını gerektiğini ifade etmişlerdir. Mesleki gelişim de bireyin gelişimi gibi karmaşıktır ve bunun için geniş bir inceleme ve farklı teknikler kullanılır. Hangi mesleğin hangi özellikler gerektirdiği ve açıkça bilinmeli ve bu doğrultuda bir seçim yapılmalıdır. Humphreys ve arkadaşlarının mesleklerin incelenmesinde cevaplanması gereken sorular şu şekildedir:

1. Mesleğin esasındaki işin özelliği nedir? İşin nasıl yapıldığı, belirli etkinlikler ve görev ve sorumluluklar nelerdir?
2. Mesleğin gerektirdiği özel ve genel yetenekler nelerdir?
3. Meslek ne düzeyde bir eğitim gerektirir? Finansal durumu ne şekildedir? Özel bir yetiştirme gerektirir mi?
4. Mesleğe giriş şartları nelerdir? Sınav nasıl yapılır, kimler başvurabilir ve değerlendirme ne şekildedir?
5. Mesleğe girişte belli bir sınıflandırma yapılır mı?
6. Mesleğin çalışma şartları ne şekildedir?
7. Mesleğin iş gücü ihtiyacı nasıldır?
8. Mesleğin geliri ne düzeydedir?
9. Meslek kişinin yaşamı boyunca sürdürebileceği nitelikte midir? (Kepçeoğlu, 2004)

Parsons'un "Bir Meslek Seçimi" adlı kitabında meslek seçimi özellik-etmen yaklaşımıyla açıklanır. Bu yaklaşıma göre mesleki rehberlikle bireyin özelliklerine göre meslekler hakkında bilgilendirme yapılır. Meslek seçimiyle alakalı ilk kuramsal açıklamalar bu kitaptaki ilke ve yöntemlere dayanır. Parsons mesleki tercihlerde ayrıca bireyin psikolojik özellikleriyle meslek seçimleri arasındaki ilişkiyi de göz önüne almaktadır. (Osipow ve Fitzgerald, 1996; Akt.Çakır,2003).

Mesleki gelişim süreci, çocukluk döneminde bir meslek sahibi olma fikriyle başlayıp yetişkinlikte bir meslek sahibi olana kadarki gelişim evrelerinden oluşan süreçtir. Meslek seçimi bireyin verdiği anlık bir karar değildir ve günümüzde mesleki gelişim sürecinde şekillenip ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Belli gelişim dönemleri ve her gelişim döneminde bireylere verilecek farklı yardım hizmetleri vardır. Bundan dolayı mesleki

gelişim sürecinin basamakları ve hangi dönemde hangi etkenin ön planda olduğu bilinmesi önemlidir. Isaacson' a göre mesleki gelişim süreci 5 aşamadan oluşmaktadır (Akt.Yeşilyaprak, 2005).

1. *Uyanış ve Farkında Olma (Awareness)*: Çocuklarda meslek bilinci bu dönemde oluşmaya başlar. Bu dönem okul öncesinden başlar ve ilkokul dönemini de kapsar (5-12 yaş arası). Çevresindekilerin farklı işlerle uğraştığını gören çocuk farklı mesleklerin olduğunu görür ve anlamaya çalışır. İlkokul yıllarının son dönemlerinde de kendisini diğer çocukların ilgi ve yetenekleriyle kıyaslar, amaç ve güdülenme bakımından farklı ve benzer yönleri dikkat eder.
2. *Meslekleri Keşfetme ve Araştırma (Exploration)*: 12-15 yaş aralığındaki ortaokul yıllarını kapsayan bu dönemde çocuk mesleği yapan kişilerin yaptıkları işlerdeki ortak ve farklı yönleri keşfeder, meslekler hakkında daha fazla bilgi edinir ve edindiği bilgileri anlamlandırır. Bir mesleğin farkına varmak, incelemek ve araştırmak aslında uzun bir süreçtir.
3. *Karar Verme (Decision Making)*: Lise yıllarını kapsayan 15-18 yaş dönemi bireyin meslekler hakkında edindiği, elde ettiği bu bilgiler ve algıları doğrultusunda değerlendirme yaptığı ve geleceğe yönelik mesleki hedefler oluşturduğu bir dönemdir. Bu idealler ve planlar başta geçicidir ancak birey daha net bir plan yapmaya başladıkça mesleki tercihini kararlaştırmış olur.
4. *Hazırlık (Preparation)*: Bu dönem 18-23 yaşlarını kapsar. Mesleğe hazırlanma dönemi olan bu dönemde birey seçtiği mesleki alanda eğitim almaya başlar. Mesleğe yönelik bilgi ve beceriler edinip, mesleğe yönelik tutum geliştirerek seçtiği mesleğe hazır hale gelmeye çalışır. Bu dönemde iş arayışları da olursa hazırlık dönemi uzayabilir.
5. *İşe Girme (Yerleşme) (Employment)*: Yeterli bilgi ve beceriyi edinip bir meslek sahibi olan bireylerin son yapacağı kendi mesleğinde bir işe yerleşmedir. Aynı zamanda uygulama alanı da olan bu yerleşme dönemi meslek gelişiminin de devam ettiği bir dönemdir (Yeşilyaprak,2005).

PROFESYONEL İŞ/MESLEK

Şekil 1. Eğitim Sistemi ve Mesleki Gelişim Süreci

Şekil 1’de de görüldüğü gibi mesleki gelişim süreci okul öncesinden başlayarak yükseköğrenime kadar uzanan bir süreçtir. Hatta bazı kuramcılar bu sürecin doğumla başladığını da ifade ederler. Çünkü birey kendisini ve çevresindekileri tanımaya başladıkça meslekler hakkında da algısal çerçeve de oluşmaya başlar.

2.1.4. Mesleki Gelişim Kuramları

2.1.4.1. Özellik-Faktör Kuramı

Özellik-faktör kuramı mesleki rehberliğin alt yapısı oluşmadan önce meslek elemanları yetiştirmek amacıyla başlatılan bir mesleki rehberlik uygulamasıdır. Bu ilk rehberlik çalışmaları Amerika’da eğitimcilerin öğrencilere meslekleri ve iş imkânlarını tanıtmaya başlamıştır. Kişinin kendine ait niteliklere uygun bir meslek seçmesi gerekir çünkü yaptığı işte başarılı olabilmesi için bu gereklidir (Parlak, 2016). Böylelikle birey kişisel özellikleriyle mesleğin gereklilikleri karşılaştırır ve kendine en uygun seçimi yapar.

Bu kuramın dayandığı ilkelere baktığımızda bireyin kendine özgü nitelikleri ergenlik döneminden sonra fazla değişiklik göstermez. Bireyin hangi meslekte daha başarılı olacağını belirlenebilmesi için hem kendi niteliklerinin hem de mesleğin gereklilikleri arasında bağlantı kurması, meslekte başarılı olmuş kişilerin özelliklerini incelemesi bireye yardımcı olacaktır (Kuzgun,2002). Bu konuda danışmanlar bireyleri kendi özellik ve niteliklerine uygun okul türüne yönlendirerek kapasitelerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olacaktır.

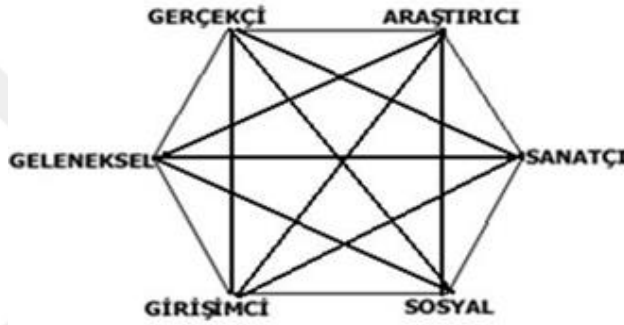
2.1.4.2. Holland'ın Tipoloji Kuramı

Holland'a göre bireyin kişilik özellikleriyle meslek seçimleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Holland altı tip kişilikten bahseder ve insanlar benzerliklerine göre bu altı tipten birine yerleştirilir. Bu altı çeşit kişilik tipine karşılık altı çeşit mesleki alan vardır (Yeşilyaprak,2005). Birey sahip olduğu yetenek, ilgi, tutum ve kişilik özelliklerine göre kendine uygun olan çevreyi arar ve bu durum kişilik özellikleriyle çevrenin etkileşimini belirler.

Holland'ın tanımlamış olduğu altı kişilik tipi:

- a. *Gerçekçi Tip:* Bu tipin kişilik özelliği sabırlı, hoşgörülü, pratik, erkeksi, antisosyal, içten ve doğaldır; iç görüleri ve başarıma güduları gelişmemiştir. Bu kişiler daha çok kas faaliyetleri gerektiren, alet ve makinalarla yapılan işlerden hoşlanırlar ve açık havada çalışmak isterler. Bu kişiler mekanik ve sistematik anlamda işlevseldir, zihinsel ve sosyal faaliyetlerden zevk almazlar. Eşya, hayvan ve makinalarla ilgili etkinlikler ilgi alanlarıdır ve tipik meslekleri tamirci, elektrikçi, mühendis, ormancı, denizci, beden eğitimi öğretmeni ve ziraatla ilgili mesleklerdir.
- b. *Araştırmacı Tip:* Bu tipteki kişiler entelektüel ve analitik düşünme yapısına sahiptir, eleştirel, titiz, sabırlı, bağımsız ve popüler olmaktan hoşlanmayanlardır. Sistematik deneysel çalışmalar ve bilimsel araştırmalar yaparlar. Çevrede gerçekleşen olayları sistematik bir biçimde gözlemleyerek eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirirler. Somut kavramlardan ziyade soyut kavramlarla uğraşma ve bu kavramlar üzerine düşünmekten, bilimsel çalışmalar yapmaktan hoşlanırlar. Genetikçi, kimyager, fizikçi, biyolog, antropolog, araştırmacı, astronot bu tipteki bireylerin meslekleridir.
- c. *Sosyal Tip:* Bu tiptekiler sosyal işbirliğinden hoşlanan, empati kurabilen, arkadaş canlısı, samimi, yardımsever, nazik, anlayışlı, kibar kişilerdir. İnsanlara yardım etmek ve birliktelik sağlayan aktivitelerden zevk alırlar; ikna ve yönlendirme kabiliyetleri gelişmiştir. Psikolog, öğretmen, sosyal hizmet uzmanları, halkla ilişkiler uzmanı ve danışmanlar bu tipe ait mesleklerdir.
- d. *Sanatçı Tip:* Bu kişilerin heyecan ve duyguları dengesizdir, fevri hareket ederler, karmaşık duygular içerisindedirler ve sezgileri güçlüdür. Estetik faaliyetlere önem verirler, yaratıcı ve bağımsız çalışmalar sergilerler, sanatsal ürünler ortaya çıkarmaya yatkındırlar ve sistematik olamayan işlerden hoşlanırlar. Tiyatro sanatçısı, müzisyen, ressam, yazar, aktör, mimar gibi meslekler bu tipte yer alır.

- e. *Girişimci Tip*: Dışadönük, özgüveni fazla, meraklı, sosyal, girişken, konuşkan, ikna kabiliyeti yüksek kişilerdir. Eğlendiren etkinlikler ve organize çalışmalardan hoşlanırlar, birliktelik sağlayacak etkinliklere katılırlar. İletişim ve ikna kabiliyeti yüksek olan bu kişilerin seçeceği meslekler pazarlamacı, satıcı, menajer, avukat, politikacıdır.
- f. *Geleneksel Tip*: Tutarlı, vicdanlı hayal kurmayı sevmeyen, düzenli, sabırlı, titiz, itaatkâr ve tutarlı kişilerdir. Hesap tutma, kayıt yapma, veri işleme gibi sistemli ve kurallara bağlı aktivitelerden zevk alırlar. Bankacı, postacı, kitapçı, muhasebeci bu tipin meslekleridir.

Şekil 2. Holland Tiplerinin İlişki Biçimi

Bireyin hangi kişilik tipine ait olduğunu tespit etmek amacıyla Holland tarafından “Kendini Araştırma Envanteri” geliştirilmiştir. Birey, envantere verdiği cevaplara göre bir sonuç elde edilir ve bu sonuçlar altı tipin birine denktir (Yeşilyaprak, 2005). Her bir tipe ait puan türleri vardır ve hangi puan türü yüksekse ağırlıklı olarak o tipe ait özellikleri taşır. Sadece tek bir tipe ait puan verilmez, birden çok tipe ait puan türleri verilir ancak diğerlerinden hangisi yüksekse birinci sırada o tipin özelliklerini yansıtır. Kişinin özellikleri ne kadar belirginse tercihinin de yaklaşık olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Holland insanların doğarken genetik özellikler taşıdığını, bu özelliklerin zamanla çevreyle etkileşimiyle ve anne babanın temsil ettiği tipe göre geliştiğini ifade eder.

2.1.4.3. Psikanalitik Kuramlar

Psikanalitik kurama göre meslekleri belirlemede daha çok psikolojik yaklaşımlara, bilinç veya bilinçdışı gereksinimlere ağırlık verilmiştir. Birey meslek seçimi yaparken bilinç dışı gereksinimlerini karşılamaya yönelik bir tercih yapar. Bu kurama göre anne babayla

özdeşim meslek seçiminde önem arz etmektedir. Bireyin çocukluk yaşantısı ihtiyaçlarını belirler ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda birey mesleğe yönelir. Kişiliğin oluşmasında ilk altı yıl önemlidir ve bu zaman diliminde yürüme, yemek yeme, tuvalet eğitimi gibi davranışlar daha kompleks davranışların temelidir. Bu kurama göre meslek seçiminde mesleki rehberliğe gerek yoktur, çünkü kişiyi bilinçdışı unsular meslek seçimine yönlendirir. (Kuzgun, 2002) Meslek seçimindeki zevk ve gerçeklik ilkesine göre kişi zevk alacağı davranışlara yönelir ve kişi gerçeklik ilkesiyle gereksinimlerini karşılamak amacıyla maliyete ve zamana odaklanır.

Freud bilinçaltında cinsellik ve saldırganlık olmak üzere iki temel dürtüden bahseder. İçgüdülerini karşılamak isteyen bireye toplumsal baskılar engel olduğunda kontrol altına almak için savunma mekanizmaları ortaya çıkar ve yüceltme mekanizmasını kullanarak toplumun kabul edebileceği meslek seçimini gerçekleştirir (Çakır, 2016).

Psikanalitik kuramcılardan biri olan Alfred Adler, meslek tercihi ve mesleğin insan hayatındaki önemi ve mesleki gelişim konularında kariyer danışmanlığı alanına katkı sağlamıştır. Alfred Adler tarafından kariyer danışmanlığı alanında önemli çalışmalar yapılmış, Kariyer Amaçları Danışmanlığı modeli geliştirilmiştir. Bu modele göre her bireyin yaşam amaçları ve beklentileri düzeyinde bireysel kariyer danışmanlığı yapılır. Bu durumda danışan biriciktir ve onun ilgi ve ihtiyaçlarına göre yardım edilir ve bilgi verilir. Adler; danışanla işbirliği, problemin bütüncül olarak ele alınması, alınan bilgileri yorumlama ve bu bilgilerden yola çıkarak daha önceden var olmayan yeni ve etkili davranışların bulunması olmak üzere psikolojik danışma sürecini dört aşamada ele alır (Yerin-Güneri, 2011). Her aşama birbiriyle bağlantılıdır ve kariyer danışmanlığı bu aşamalardan yola çıkarak gerçekleştirilir.

2.1.4.4. Roe'nun Gereksinim Kuramı

Roe bireyin yaşantıları, ilgi, yetenek ve tutumları arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin meslek seçimi kararına etkisini inceler. Roe'ya göre özel yeteneklerin oluşması psişik enerjinin yöneldiği yerde ilgi, tutum ve yeteneklerin de gelişmesiyle olur (Aydın, 2014). Bireyin hayatındaki doyum veya hayal kırıklıkları belli bir alana yönelmesini sağlar. Bir alanda çalışma isteği kişinin bilinç dışı ihtiyaçlarına bağlıdır.

Roe kuramı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayanmaktadır. Temel ihtiyaçlar sırasıyla fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, öz saygı ve kendine değer verme, kendini gerçekleştirme, bilme ve bilgi sahibi olma, anlama ihtiyacı ve estetik

ihtiyacıdır. Buna göre doyurulan ihtiyaçlar bilinçdışı güdüleyici olmamakta ve nadiren doyurulan ihtiyaçlar zamanla kaybolmaktadır. Bir alt düzeydeki ihtiyaç doyurulmazsa üst düzey ihtiyaçlar oluşamaz ve kısıtlayıcı güdüler ortaya çıkar (Yeşilyaprak, 2005) Doyurulmayan ihtiyaçlar doyumsuzluk derecesine göre bilinçdışı güdüleyicilere dönüşür ve böylelikle hayatın ilk yıllarındaki doyum ya da doyumsuzluklar bireyi mesleğe yönlendirmektedir.

Roe'ya göre anne babanın çocuklarına karşı tutumlarının meslek seçimine etkisi vardır. Anne babanın bu tutumları üç başlıkta incelenir:

1. *Çocuğun üzerine aşırı derecede düşme:* Bu tutumdaki anne ve babalar çocuklarına karşı aşırı koruyucu bir tutum sergilerler. Bir tarafta koruyucu davranırken diğer taraftan da aşırı beklenti içerisindedirler. Sürekli koruma altında olan çocuklar tek başlarına karar alamazlar, ve kendilerini başkalarının görüşlerine ve onaylarına uygun bir şekilde hareket etmek zorunda hissederler. Aşırı koruyucu olan aileler ise çocuklarına mükemmeli ve üst düzey başarıyı ararlar. Anne baba kendi istediği standartlara uygun bir çocuk yetiştirmeyi tercih ederler ve çocuklarının da kendilerine bağımlı olmasını isterler. Bireyin kendi başına yaşamasını ve bağımsız olmasına engel olurlar.
2. *Çocuğa soğuk davranma:* Reddedici anne baba tutumunda çocuğun fizyolojik ihtiyaçları karşılanırken sevgi, saygı, kabul bağlılık gibi ihtiyaçları yeterince karşılanamaz. Bu tür sevgisiz ortamda büyüyen çocuklar sürekli bir savunma ve saldırgan tutum içerisindedir. Mesleki seçimlerini yaparken de bu tür doyurulmamış ihtiyaçlarını kabul ettirebilecekleri bir yol arayışındadırlar. İnsanları tümüyle reddeden veya insanlarla uğraşmayı gerektiren meslekleri seçerler. Örneğin kaza yapan şoförler bilinçli veya bilinçsiz kendilerini çevreye kabul ettirmek amacıyla düşmanca ve saldırgan davranışlar içerisindedirler. Ülkemizde polis ve öğretmen olmak isteyenler üzerinde yapılan bir araştırmada meslek seçimi ile baskın olan psikolojik ihtiyaçlar arasında ilişki olduğu anlaşılmıştır.
3. *Çocuğu kabul etme:* Bu tutum iki türde ele alınır; birincisi çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alıp gelişimine müdahale etmeyen ve vakit ayıramadıkları için çocuklarını serbest bırakan aileler, ikincisi çocuğunun fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak doğal gelişimini sağlayan, bilinçli ve bağımsız bir birey olmasını destekleyen anne babalardır. Sevgi, saygı, ait olma gibi ihtiyaçları karşılanan

çocukların gelişimi ve ilerlemesi oldukça bağımsız olacak ve mesleki tercihlerinde savunmacı bir tutum sergilemeyeceklerdir (Yeşilyaprak,2005).

2.1.4.5. Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı

Ginzberg ve arkadaşlarına göre meslek seçimi bir anda gerçekleşmeyen, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir süreci kapsar. Ekonomist, psikiyatrist, sosyolog ve psikolog olan Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma bireylerin meslek seçimlerini nasıl yaptıkları konusunda bir mesleki gelişim kuramı ileri sürmüşleridir. Ginzberg ve arkadaşlarına göre gelişimsel bir süreç olan meslek seçimi bir anda ortaya çıkan bir durum değildir. Çocukluk döneminden başlayarak ergenliğe kadar uzanan bu geniş süreç mesleki gelişim sürecidir. Bu kuramın üç temel özelliği vardır (Ayas ve diğerleri, 2010):

- a. “Meslek seçimi bir süreçtir.”
- b. “Bu süreç büyük ölçüde geri dönülemezdir.”
- c. “Seçim süreci daima bir uzlaşmayı içerir.”

Ginzberg meslek seçiminde fantezi, geçici seçim ve gerçekçi olmak üzere üç dönemden bahseder. Bu dönemler çocukluktan yetişkinliğe, bir meslek seçimi sürecinin bileşenleridir. Fantezi döneminde (7-12 yaş) çocuk gerçekleri düşünmeden gelecekte yapmak istediği mesleği düşünür, keyfi bir seçim yapar. Bu dönemde çevresinde ve kendinde gerçekleri tam anlamıyla algılayacak ve farkına varacak düzeyde değildir. Geçici seçim dönemi (12-18 yaş) ise seçimlerini ilgi, yetenek, farklı yaşam biçimleri, farklı mesleki ilgiler, bireyin ileri düzeyde bir mesleki eğitim almayı düşündüğü dönemdir. 15-16 yaşlarında “değer” unsurunu dikkate alırlar ve mesleki tercihlerini yaparken de amaçlarının farkında olurlar. Değerleri ve beklentileri doğrultusunda kendilerine uygun olan mesleğe yönelirler. Geçiş döneminde ise birey hem kendi ilgi ve yeteneklerinin farkına varır hem de meslekleri yeterince tanıyarak çalışma koşulları, mesleğin kazancı, iş olanakları, mesleğe hazırlık süreci gibi iş hayatındaki gerçekçi etmenlere dikkat çekerler. Bu dönemdeki tercihleri geçicidir çünkü kendilerinin farklı yeteneklerini gözlemledikçe algıladıkları düşünceleri ve tercihleri de değişecektir (Yeşilyaprak,2005) Gerçekçi dönemde ise kendi mesleki tercihinin uygun bilgi ve deneyimler edinmeye çalışır, eğitimle birlikte iş imkânlarını araştırır ve değerlendirme yapar. Belirleme aşamasıyla kararını kesinleştirerek istediği alanda çalışmaya karar verir.

Tablo 1

Ginzberg'in Mesleki Gelişim Dönemleri

Ginzberg'in Mesleki Gelişim Dönemleri	Yaşlar
1. Fantezi Dönem	5-11
2. Geçici Seçim (Deneme) Dönemi	11-17
İlgi Aşaması	11-12
Kapasite (Yetenek) Aşaması	13-14
Değer Aşaması	15-16
Geçiş Aşaması	17
3. Gerçekçi Dönem	17-23
Keşfetme Aşaması	17-18
Billurlaşma Aşaması	19-21
Belirleme	21-22

Tablo 1'de verilen yaş sınırları kesin sınırlar değildir bireyin gelişimine bağlı olarak değişebilir. 21-22 yaşlarındaki belirleme aşamasında da kesin karar vermeyebilir veya bu aşamada mesleğini değiştirebilir. Ginzberg'e göre meslek seçimi bireyin hedefleri ve iş hayatındaki gerçekler arasında en iyi derecede uyum sağlamak amacıyla hayatı boyunca devam eden bir karar verme sürecini kapsar (Yeşilyaprak,1995).

2.1.4.6. Super'in Benlik Kuramı

Super, mesleki gelişim süreci ile kişilik gelişimi arasındaki ilişkiden bahseder ve mesleki gelişim kişilik ve çevre değişkenlerinden etkilenmektedir. Bu kurama göre birey ilgi, yetenek, kişilik özellikleri, değerlerine uygun olan mesleği tercih eder. Super mesleki gelişim görevleri sonucunda ulaşılan mesleki olgunluk kavramına dikkat çeker. Ayrıca yaşam alanı kavramına göre bireyin oynadığı roller de mesleki tercihlerinde etkilidir.

Birey kişisel özelliklerine uygun mesleği seçerken benlik (öz) kavramını ortaya koyarak tercihini yapar. Öz kavramının temel bileşenleri; araştırma, kişisel farklılaşma, özdeşleşme, rol oynama, gerçeği test etme, öz kavramının mesleki rollere aktarılması ve öz kavramının işletilmesidir. Araştırmada birey bir mesleki alanı denerken kişisel farklılaşmada kendini diğerleriyle kıyaslayarak benzerlik ve farklılıkları görür. Özdeşleşmede iletişim halinde bulunduğu kişilerle özdeşleşirken rol oynamada yakın ilişki kurdukları bireyleri taklit ederler. Gerçeği test etmede mesleklere uygun bilgi ve becerilere yönelik hazırlıklar ve mesleki rollerine yönelirler. Öz kavramının mesleki rollere aktarılmasında kişisel farkındalık kazanılarak çalışma hayatına girilir ve öz kavramının

işletilmesinde işle ilgili sorumluluklar üstlenilir, meslekle ilgili prestij ve saygınlığın fark edilmesi sağlanır.

Super'a göre kişi mesleğini seçerek kendi öz kavramını (benliğini) ortaya koyar. Mesleki gelişim basamaklarındaki yaşam evreleri şu şekildedir:

- a. *Büyüme Dönemi (Doğumdan 14 yaşa kadar)*: Bu dönemde çocuk kendi öz kavramını geliştirir. İhtiyaçlarını farklı şekillerde ortaya koyar ve farklı rollerle de kendini test eder. Bu dönemde mesleki benlik kavramı özdeşleşme süreciyle oluşmaya başlar ve başta hayali ihtiyaçlar giderek ilgi ve kapasitenin önemini artırır. Çocuklar belli mesleklere özenmeye başlar ve ileride neler yapacakları konusunda bir öz benlik geliştirirler. Meslekler ve iş hayatında bilgi edinmeye başlarlar.
- b. *Araştırma (Keşfetme) Dönemi (14-24 yaş)*: Bu dönem ergenlikten ilk yetişkinliğe uzana süreçtir. Birey bu dönemde kendi özelliklerini, mesleki rolleri ve iş dünyasını keşfeder. kendini tanır, test eder, belli rolleri test eder, kişisel özelliklerinin ve yeteneklerinin farkına varır. Deneme basamağında (14-17 yaş) sıkı sık değişiklikler yaparak gerçekçi olmayan seçimler yapar. Geçiş basamağında (18-21 yaş) bir mesleki alanda eğitim alarak mesleğe hazırlanır ve bu durumu gerçekçi olarak değerlendirir, benliğini ortaya koyma çabası içerisindedir. Sınama ve izleme basamağında (22-24 yaş) okulu bitirip elde ettiği yeterlilikleri doğrultusunda bir mesleği icra etmeye başlar ve benlik kavramıyla mesleğin rolleri arasında bağlantı kurarak süreci değerlendirir.
- c. *Yerleşme Dönemi (25-44 yaş)*: Genç yetişkinlik ve olgunluk dönemini kapsayan yerleşme döneminde denemeler azalmış, işe bağlılık artmıştır. Birey işe yerleşir ve sosyal hayatını da işine göre uyarlamaya başlar. Mesleki benliğinde kararlılığını artıran birey işinde ilerler ve kendine güvenli bir yer edinmeye çalışır. İşinde başarılı olma ve sağlamlaştırma bu dönemin belirgin özelliğidir.
- d. *Sürdürme Dönemi (45-65 yaş)*: Bireyin olgunlaştığı, yeni bir temel oluşturmaktan ziyade var olan durumu geliştirdiği ve benlik kavramını başarılı bir biçimde koruduğu dönemdir. Birey üretken olma çabası içerisindedir, doyuma ulaşması ve umutlarını yerine getirmesi mümkündür.
- e. *Çöküntü Dönemi (65 yaş ve sonrası)*: Zihinsel ve fiziksel becerilerin azaldığı, bireyin artık emekliliğe yaklaştığı dönemdir. Bu aşamada bireyin kapasitesi oldukça azalır ve çalışma alışkanlıklarını da buna göre ayarlar. Tam zamanlı işler

yerine yarı zamanlı veya hobi amaçlı işler tercih edilir. Çalışma yaşamını bazı bireyler yapıcı bir şekilde sona erdirirken bazıları sıkıntı ya da hayal kırıklığı yaşar. Bu dönemde 65-70 yaş yavaşlama, 71 yaş tam emeklilik dönemidir.

Super'in mesleki gelişim görevleri insan yaşamında belli bir zamanda ortaya çıkan etkinliklere katılma ve hazırlanmada bir dizi davranışlardan oluşmaktadır. Bu davranışlar kişinin;

- Bir mesleği billurlaştırması,
- Mesleki tercihini belirlemesi,
- Mesleki tercihini uygulaması,
- Bir mesleğe karar vermesi,
- Meslekteki durumu güçlendirmesi ve meslekte ilerlemesidir (Yazıcı, 2005).

Mesleki olgunluk, bireyin kendi gelişim özelliklerine uygun olarak yaşına uygun olarak beklenen davranışları yerine getirmesidir (Bacanlı,1995). Mesleki gelişim aslında mesleki olgunluk kavramını da beraberinde getirmektedir. Mesleki gelişimle benlik kavramı da gelişmektedir (Siyez, 2011). Super'in yaşam boyu-yaşam alanı kavramlarına göre mesleki gelişim yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve bu süreç de tüm yaşamı kapsamaktadır. Bireylerin yaşam alanı ise okul, ev, aile, içinde buldukları toplum ve çalışma ortamıdır.

2.1.4.7. Tiedeman ve O'hara'nın Meslek Gelişimi Kuramı

Mesleki gelişimi kimlik gelişimi olarak gören Tiedeman ve O'hara bireyin kendini algılamaktan ziyade kendini değerlendirmesi öz kavramını ifade eder. Bu kurama göre bireyin kariyer gelişimi bilişsel gelişim süreciyle aynı doğrultuda gerçekleşmektedir. Kişisel özelliklerinin farkında olan birey yaşantılarını değerlendirir ve geleceğini de bu noktada tasarlar.

Tiedeman'a göre mesleki tercihi iki boyutta ele alabiliriz. İlk olarak bekleme ve hazırlanma, ikinci olarak uygulama ve uyum sağlamadır. Birinci dönemde kişi araştırma yapar, belirlemeye çalışır, seçer ve açıklar. İkinci dönemde ise birey mesleğe kabul edilir, yeniden biçimlenme ve meslekte bütünleşme dönemi başlar (Kuzgun, 2002).

2.1.4.8. Gottfredson'un Daraltma ve Uzlaştırma Modeli

Gottfredson'a göre birey meslek seçimiyle sosyal düzen içerisinde bir yere yerleşme çabası içerisinde. Bireyin psikolojik özellikleri önemlidir ve bir sorunla karşı karşıya geldiklerinde sosyal kimliklerini korumak istedikleri için bazı özelliklerinden feragat

edebilmektedirler (Kuzgun, 2002). Kişinin kendi benliğine yönelik algıları bazı durumlarda gerçeği yansıtmamakta ve kişi kendini açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Meslek seçiminde önemli olan içsel faktörlerle dışsal gerçeklerin uyum içinde olması ve etkileyici unsurların en aza indirilerek uzlaşma sağlanması önemlidir.

Birey mesleki seçimini yaparken kendi benlik algısıyla bağdaştırdığı meslekleri tercih eder ve benlik algısına uygun olmayan meslekleri tanımaz. Mesleğin adı, türü, sosyal statüsü ve birbiriyle ilişkisi bir grafik üzerinde gösterilir ve yığılma olan bölgeler ulaşılabilir alanlardır. Bu alan bireye uygun mesleklerin bir araya geldiği bölgeyi ifade eder (Külahoğlu, 2001, s.357-379; Akt. Gültekin, 2012). Kanıt destek niteliği taşıyan araştırmalarla yeterince desteklenmemiş olması, ilerleme göstermeyen yapısı ve uzaklaşma sürecindeki belirsizliği nedeniyle eleştirilen bir kuramdır.

2.1.4.9. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı davranışçı kuramla bilişsel öğrenme kuramının birleşmesiyle ortaya çıkan bir kuramdır. Bu kurama göre iki tür öğrenme yöntemi vardır: koşullanma veya öğrenme yaşantıları yöntemidir (Kuzgun,2000;s.198). Bandura'nın bu kuramı Miller ve Dollard'ın (1941) insanın yeni davranışları öğrenirken başkalarını gözlemledikleri ve onları taklit ederek deneme-yanılma yoluyla daha etkili öğrenebildikleri yayınlarından etkilenmiştir. Bandura'ya göre gözleyerek öğrenme sosyal öğrenme kuramının önemli bir unsurudur. Bu kuramda taklit yerine model alma kavramı kullanılmış, birey izlediği davranışı basit bir taklitle değil bilişsel süreçlerden geçirerek kazanmaktadır (Senemoğlu, 1997). Böylece öğrenme sadece davranışsal olarak değil bilişsel süreçlerden de etkilenerek gerçekleşmektedir.

Birey gözlemlediği her davranışı hemen göstermeyebilir, ileriki yaşantılarına bağlı olarak bu davranışlar sergilenebilir ve öğrenmenin gerçekleşmesi için her zaman bir pekiştirece bağlılık söz konusu değildir. Davranışçı kuramda olduğu gibi birey var olan bir uyarıcıya tepki veren pasif bir varlık değildir. Bandura'ya (1971) göre öğrenme, bireyin gözlem sonucu edindiği davranışların bilişsel süreçlerden geçirerek işlemesiyle sonuç bulan bir öğrenme şeklidir. Bu öğrenme modeline göre çocuklar da büyüklerini gözlemleyerek farklı beceriler geliştirirler ve öğrenirler. Crain'e göre özellikle çocukların gözlem yoluyla öğrenme eğilimine dikkat çekmiştir. Bireyler hem başkalarının davranışlarını hem de kendi yaptıklarının sonuçlarını gözden geçirerek ve irdeleyerek farklı öğrenmeler gerçekleştirirler (Bozgeyikli, 2005). Böylelikle bireyin öğrenmesi sadece kendi

yaşantısıyla sınırlı kalmadan, farklı davranış örüntülerini de birleştirilmesiyle ve hepsinin bilişsel süzgeçten geçirilmesiyle yeni öğrenmeler ortaya çıkacaktır.

Bandura, gözlem yoluyla öğrenmede dört süreçten bahsetmektedir. Bu dört süreç sosyal öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini öğrenme açısından önemlidir.

- a. *Dikkat Etme Süreci:* Bu süreçte en önemli unsur davranışa dikkat etmedir. Birey izleyip doğru algılayamazsa öğrenmenin gerçekleşmesi mümkün değildir. Gözlem yaparken ilgi ve ihtiyaçlar, pekiştiric ve model alınan özellikler bu süreci etkileyen unsurlardır (Senemoğlu, 1997). Zaten bireyin ilgisini çekmeyen bir davranışa da dikkat etmesi ve algılaması öğrenme açısından mümkün olmayacaktır.
- b. *Hatırda Tutma Süreci:* Bu süreçte gözlemlenen davranışların hatırlanması ve zihinsel imge veya sembollerle kodlanarak zihinde saklanması gerekir. Sembolleştirme kapasitesi sayesinde birey zihinde kodladığı davranışları, zihinsel yapı ve kapasitesi doğrultusunda saklayacak ve yeri geldiğinde ortaya çıkaracaktır. Her bireyin yapısı ve kapasitesi farklı olduğundan, zihinde tutma, hatırlama ve davranışı ortaya çıkarma süreci de birbirinden farklı olacaktır.
- c. *Davranışı Meydana Getirme Süreci:* Birey gözlemlediği davranışı belleğinde kodlar ve gerektiğinde davranışa dönüştürür. Bir öğrenmenin gerçekleşmesi bireyin kodladığı davranışı kendisinin yapmasıyla mümkündür. Bu aşamada zihinsel süreçler davranışın yerinde ve doğru olarak yapılmasını sağlar ve bireyde yetkinlik duygusu gelişir. (Woolfolk, 1993; Akt. Bozgeyikli ,2005). Davranışı meydana getirme sürecinde zihinsel tekrarların olması ve bireyin yapabileceği inancı bu sürecin önemli unsurlarındandır.
- d. *Güdülenme Süreci:* Ödül ve pekiştiric davranışçı kuramın önemli unsurlarıdır. Bireyin davranışı sergileyebilmesi için gözlem yoluyla elde edindiği beceri ve davranışların güdülenmesi gerekmektedir. Güdülenme gerçekleşmezse davranış üzerine bir performans beklenemez. Bireyin öğrendiklerini performansa dönüştürebilmesi için ödüllendirilmeye ve güdülenmeye ihtiyacı vardır. Ödüllendirilen her davranış beraberinde tekrarlama eğilimi getirir.

Toplum içerisindeki sosyalleşme sürecine baktığımızda genellikle işbirliği, yardımlaşma ve paylaşma gibi etkenler bireyleri belli davranışlara yönlendirir ve bu davranışlar edimsel koşullanma yoluyla öğrenilir (Bandura ve Walters, 1963). Sosyalleşme sürecine etki eden faktörler arkadaş grupları, aile, okul gibi çevresel unsurlardan oluşmaktadır. Toplum içerisinde kabul edilen ve sosyal düzene uygun olan davranışlar ödüllendirilirken,

toplumsal düzeni bozan davranışlar ise cezalandırılmaktadır. Birey sosyalleştikçe pekiştireçlere olan bağlılık da azalır ve kendi davranış ölçütlerini belirleyerek, kıyaslayarak bir yargıda bulunur ve buna göre davranmaya başlar. “Öz düzenleme” adı verilen bu kavrama göre birey kendi davranışlarını kontrol altına alır ve kendisi yönlendirir. Bireyin davranışlarını kontrol altına alan sadece dışsal pekiştireçler olmaktan çıkar ve davranışlarını kendileri içselleştirip yönlendirirler. Bu nedenle birey yaşantıları, gözlemleri ve davranışların niteliklerine göre içsel performans standartlarını belirler. Bu durum bireyin kendi performans standartlarını geliştirmesi ve karşılaştırma yaparak belli davranış hakkında karar vermesi açısından önemlidir (Bandura, 1986). Sonuç olarak birey kendi davranışını kendisi ödüllendirmekte ya da cezalandırıp düzenlemeye gitmektedir. Bireyin kendi performans standartlarını belirlemesi de bu ödül ve ceza sisteminin sonucudur.

Bireysel performans standartları bireyin kendini geliştirmesine, yüksek başarı hedefleri koymasına ve kendilerini ödüllendirmelerine katkı sağlar. Kendini değerlendirme standardı yüksek olan bireyler sürekli bir amaca ulaşma çabası içindedirler ve çok çalışırlar. Kendi kendilerine yüksek hedefler geliştirmeyi, meydan okumayı ve kendilerini ödüllendirmeyi bir standart haline getirmişlerdir. Ulaşılması zor bu hedefler bireyi zaman zaman hayal kırıklığına da uğratabilmektedir. Bu nedenle ulaşılması güç hedefler yerine kendilerine daha kolay ulaşılabilir hedefler belirlerler ve kısa süreli bu amaçlara ulaştıkça kendilerini ödüllendirirler.

Birey öz düzenlemeyle kendi yetkinlik alanı çerçevesinde davranışlarını düzenler ve kontrol altına alarak tutarlı ve yerinde davranışlar sergiler. Yetkinlik algısının gerçek yeterliliğinin altında veya üstünde olursa birey başarısızlıkla karşı karşıya gelecektir ve bunun sonucunda kızgınlık, hayal kırıklığı, vazgeçme gibi olumsuz davranışlar gözlenecektir. Sonuç olarak bireyin doğru bir yetkinlik algısına sahip olması kendi yeteneklerine uygun bir biçimde davranmasını sağlayacak ve bireyi başarıya ulaştıracaktır.

Krumboltz, sosyal öğrenme kuramcılarının çalışmalarından hareketle geliştirdiği kuramda bireylerin mesleğe nasıl karar verdiğini açıklamıştır. Krumboltz’a göre kuramın merkezinde sosyal öğrenme vardır ve insanlar çevresiyle etkileşimde bulunarak davranışlarını yönlendirmekte ve inançlarını oluşturmaktadır. Bireyin inançları doğru yapılandığı ölçüde mesleki hedeflere ulaşmasına katkı sağlar. İnançlar sınırlı ya da yanlış olduğu zaman bireyler kendilerine göre anlamlı bir biçimde amaçlarına yöneleceklerdir. (Enright, 1996; Akt. Çakır, 2003)

Sosyal bilişsel kuram 1970’li yıllardan sonra mesleki gelişim ve mesleki rehberlik uygulamasında kullanılmaya başlamıştır. Bu kuramda bilişsel yapılarla davranış ilişkisi incelenmiş ve bireyin mesleki tercihi ve mesleki gelişim sürecinde öz yetkinlik kavramı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu kuram mesleki gelişim kuramlarını bütünleştirmek ve daha etkin uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. İki kısımdan oluşan bu kuram hem mesleki tercihin kaynağını hem de mesleki tercihlerde danışmanların yüz yüze geldikleri sorunlarla baş etme yöntemlerini açıklar ve bu kuram Meslek Danışmanlığında Öğrenme Kuramı olarak adlandırılır. (Kuzgun, 2003)

2.1.4.10. İşe Uyum Kuramı

Lofquist ve Dawis tarafından geliştirilen bu kuram bireysel özellikler ve işin gereklerine dayalı olan bir meslek seçme kuramı olduğundan özellik faktör kuramına benzemektedir. İşe uyum kuramı yaşam boyu kariyer danışmanlığı kapsamında birçok işin ortak özelliklerini ve bu özelliklerin boyutlarının ölçülmesi açısından önemlidir. Temel boyutlar daha kararlı sonuçlar verirken küçük davranış örüntüleri duruma göre değişiklik gösterdiğinden daha az kararlı ve kapsamı dardır. Bu kuramda kişisel beceri ve değerler ön plandadır (Kuzgun, 2003).

Bu kurama göre birey çevresiyle uyum sağlama çabası içerisindedir ve karşılıklı olarak doyum sağlama amaçlanır. Birey, çevresiyle ne kadar uyumlu olursa o kadar fazla doyum sağlanır. Kişinin değerleri ve yetenekleri çevreyle pozitif yönde olursa doyum, negatif yönde olursa doyumsuzluk ortaya çıkar (Atli, 2012). Birey çevresiyle uyum sağlama çabası içerisindedir ve bunun için de belli becerilere sahip olması gerekir. Bireyler ve iş çevresi sürekli bir değişim içerisinde olduğundan iş çevresiyle uyuma meslekte kalacağı süre üzerinde etkilidir. Bireyin yaptığı iş ihtiyaçlarını karşıladığı oranda kendisine doyum sağlayacaktır.

Bu kuramda kariyer danışmanlığının amacı bireyin kariyerler hakkında fazla bilgiye ulaşmasına ve kendisine en uygun mesleği seçmesine yardımcı olmaktır. Bu süreçte öğretici olan danışman, ölçme araçları sonuçları bireyin hem kendisini tanımasına hem de kendine uygun olan mesleği seçmesine yardımcı olacaktır. İşe uyum kuramı, birey ve çevre ilişkisini açıklar ve meslekler hakkında bir çerçeve oluşturur. Bu kuram sayesinde mesleki rehberlikte birçok ölçme aracı geliştirilmiş ve kültürümüze de uyarlanarak kullanılmaktadır.

2.1.4.11. Değer Destekli Bütüncül Kariyer ve Yaşam Roller Modeli

Brown (1996) tarafından ortaya konulan bu model yetenek, ilgi, öz kavramı yetkinlik gibi kişisel özelliklerin yanı sıra meslek seçiminde değerlerin de önemini vurgulamıştır. Kariyer ve Yaşam Roller Seçiminin ve Doyumun Değer Destekli Bütüncül Modeli değerlerin, kişinin yaptığı işte doyum sağlaması için önemli bir etken olduğunu ileri sürmektedir. Bu kurama göre değerler davranışların belirleyicisidir ve bireyin karar verirken seçeneklerin yanı sıra değerlerin de bilinmesi ve en çok benimsedikleri değerlere yönelik mesleki tercihlerini yapması beklenir.

Brown ve Crace (1996)'e göre insan hayatındaki önemli kararların çoğu değerler üzerinden yapılır ve kariyer seçimi de buna dahildir. Aslında bireyin ilgileri de değerlerine yöneliktir ve nihai amaç doyum sağlamaktır. Değerler belirli ve net değilse güdülenme istenilen düzeyde olmayacak ve doğru karar verme de zorlaşacaktır. Bireyin kariyer seçimlerinde de değer en belirleyici faktördür ve değerleri de bireye kazandıran toplumdur. Bir toplumda cinsiyet, kültürel özellikler, ekonomik düzey, sosyal iletişim farklılaştığı için her grup için farklı değer yargıları vardır (Pişkin, 2016) Birey değerlerine uygun bir seçim yaparak doyum sağlar ve değerlerin öncelik sırasına göre performans gösterirler. Sonuç olarak, değerler de ilgi ve yetenekler kadar önemlidir danışman da bireyin değerlerinin farkında olmasına, önceliklerini belirlemesine ve tüm bunları hedeflere ulaşmasında kullanabilmesine yardımcı olur. Ayrıca değerleri ölçmek amacıyla ölçekler veya rol oynama gibi çeşitli teknikler kullanılabilir.

2.1.4.12. Karar Kuramları

Karar verme, bireyi bir hedefe götürecek birden fazla yolda ya da bir ihtiyacı giderecek tek bir hedef olmadığında sorunu gidermek için var olan seçeneklerden birine yönelmedir. Meslek seçimi de etraflıca düşünmeyi gerektiren, önemli ve zor bir karar olduğundan endişe yaşanabilir ve verilmesi zor bir karardır. Katz, Gelatt ve Hilton'a göre karar verme sadece duygusal değil aynı zamanda bilişsel bir süreçtir (Kuzgun,2000). Bu kuramcılar meslek seçimine karar vermede duygusal etmenlerin fazlaca ortaya çıktığını, mesleki rehberlikte bilgi vermede yetersiz kaldığını savunmuşlardır.

İnsan hayatında doğumdan ölüme kadar sürekli bir problem durumu ve karar verme süreci vardır. Karar verme de gelişimsel bir süreçtir ve kararın niteliği bireyin gelişim dönemine ve karar vereceği duruma göre farklılık gösterir. Meslekler hakkında karar verme de bireyin araştırma yapmasını ve çaba göstermesini gerektiren bir süreçtir. Karar verme her

dönemde önemlidir fakat ergenlik döneminde vereceği kararlar hayatını etkileyecek düzeyde sonuçlar doğurur. Bu dönemde alınacak kararlar bireyin hayatını biçimlendirir, sınırlandırır veya genişletir (Mann ve ark. 1989; Akt. Çakır, 2003). Bu dönemde alınacak kararlar geleceğe yönelik seçeneklerin değerlendirilmesi, uzmanlardan yardım alınması ve tavsiyelerin farkında olunması açısından önemlidir.

Hilton'a göre karar vermede bazı farklılıklar olmalı ve bu farklılıklar bazı tutarsızlıklara neden olmalı ve birey de yeni bir karar almalıdır. Hilton, karar kuramlarının bireylerin mesleğe karar vermede yeterli olmadığını söylemiş ve beş farklı karar verme modelinden bahsetmiştir. Bu modeller yükleme-eşleme modeli, gereksinim azaltma modeli, olası kazanç modeli, sosyal yapı modeli ve karmaşık bilgi işleme modelidir. Yükleme-eşleme modelinde kişisel etmenlere en uygun mesleklere yönelen birey gereksinim azaltma modelinde ihtiyaçlarını karşılayan mesleğe yönelir. Bireyin en iyi düzeyde kazanç sağladığı düzey olası kazanç modelini, toplumsal etmenlerden kaynaklı hareket ve kısıtlamalar sosyal yağı modelini, bireyin birden fazla etmenle yüz yüze gelerek değerlendiren karmaşık bilgi işleme modelini oluşturur. Bu kurama göre zihinsel çelişkilerin ve güçlüklerin azaltılması ve çelişkiyi azaltan davranışların da etkilerinin ortaya çıkarılması gerekir.

Gelatt'a göre karar verme sürecinde birbirini izleyen üç sistem bulunmaktadır. Birinci olarak "yordayıcı sistem", birey olası fiillerini ve bu fiillerin sonuçlarının gerçekleşme olasılığı hakkında bilgi edinilmelidir. Burada önemli olan etken her bir seçenek hakkında bilgi sahibi olmaktır. İkinci sırada "değer sistemi" gelir. Bu sistemde, seçenekler birey tarafından öznel bir şekilde değerlendirilmektedir ve sonuçlardan istenilenleri içerir. Üçüncü sırada yer alan "ölçüt" basamağında karar seçimi ve değerlendirme yer alır. Bu basamakta birey bir karar seçimi ve değerlendirme yapmakta; yeterli bilgi sayesinde oldukça uygun kararlar verebilmekte ve risk seviyesini de aşağı çekebilmektedir. Bu nedenle karar verme sürecinde olan kişinin de daha çok bilgi sahibi olması gerekir.

Wrom'a göre karar verme aşamasında öznel değerlendirme ve en uygun görülen seçeneğe yönlendirilme esastır. Karar verme aşamasında birey sonuçlara ilişkin duygusal değerlendirme yapacak ve bu değerlendirme sırasında da beklentiler etkin olacaktır. Öznel olarak yapılan değerlendirmeler bireyin en uygun hedefe ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Farklı alanlardaki uzmanlar tarafından karar verme sürecine ilişkin birtakım açıklamalar yapılmıştır. Genel olarak baktığımızda amaçların oluşması, veri toplama, gözden geçirme ve sonucu değerlendirme şeklindedir. Bergland'a göre karar verme aşamaları;

1. Problemi hissetme; yeni bir davranış tarzının arayışı ve bu tarzın benimseme
2. Problemin tanımı; bir problemi açıkça ifade etme ve isimlendirme
3. Seçeneklerin oluşturulması; gerçekleşmesi yüksek ihtimal olana yönelme
4. Seçenekler hakkında bilgi toplama; her bir seçeneğin olumlu ve olumsuz yönlerini araştırma
5. Toplanan bilgilerin ne düzeyde istekleri karşıladığını değerlendirme
6. Uygun seçeneği belirleyerek planı uygulama
7. Sonucu değerlendirme

Littrel' e göre yedi basamaktan oluşan karar verme süreci şu şekildedir:

1. Problemin Tanımı: Kararın bireyin hayatı için önemini belirlemek
2. Amaçlar Oluşturma: Bireye özgü amaçları belirlemek
3. Kaynakların Belirlenmesi: Hedeflere ulaşmak için kişisel ve çevresel kaynakları belirlemek
4. Seçeneklerin Göz önünde Bulundurulması: Seçeneklerin olumlu veya olumsuz yönlerini belirleyerek amaçlara ulaşma derecesini sınamak
5. Karar Verme: Bireyi hedefe ulaştıracak seçeneklerden birini seçmek
6. Kararın Uygulamaya Konulması
7. Sonuçların Değerlendirilmesi: Amaçlara ulaşma ve problem çözme derecesini tartışmak.

Littrel'e göre birey bu basamakları meslek seçiminde uyguladığında verdikleri karardan memnun olacaklardır ve kararı değiştirme olasılıkları da azalacaktır. Allison ve arkadaşlarına göre ise karar verme karmaşık, çok boyutlu ve risk içeren bir süreçtir. Bu süreç bireyi dolaylı veya doğrudan etkiler ve farklı duyguların belirmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak doğru karar vermek kişilik gelişimi açısından son derece önemlidir. Sistematik ve akılcı kararlar vermek için karar verme becerilerini geliştirmek ve öğrenmek gerekir. Karar verme süreci doğrultusunda bilgi toplama, değerlendirme, gözden geçirme, seçim yapma ve seçimi değerlendirme doğru karar verme açısından gereklidir. Her insan mantıklı karar veremeyebilir veya bazen karar vermeleri gerektiğinde erteleyebilir,

sıkıntıya düşebilir, başkalarına bırakabilir veya kararsız kalabilirler. Bu nedenle karar verme becerilerini geliştirmek ve öğretmek mesleki rehberlik açısından son derece önemlidir.

2.1.5. Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Birey bir mesleği seçerken mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olması gerekir. Bu niteliklerin bir kısmını kişisel özelliklerle, bir kısmını eğitimi ve entelektüel becerilerle geliştirir. Kariyer gelişimi ve meslek seçiminde toplumsal özellikler de önemli rol oynar. Bireyin meslek seçimini etkileyen özel yetenekler, zihinsel beceriler, farklı kişilik özellikleri, şahsiyet, belli bir şeyden hoşlanıp hoşlanmama, akademik başarı, cinsiyet, çevresel etmenler, ailenin gelir düzeyi, anne babanın mesleği ve eğitim durumu, değer yargıları gibi etmenler bireyin mesleki gelişim düzeyi önemli etkenlerdendir (Kepçeoğlu,2004). Birey meslek seçimi yaparken mesleğin gerektirdiği niteliklerin ve sahip olduğu özelliklerin farkında olmalı ve seçimini de bu doğrultuda yapmalıdır.

Yetenek: Mesleki seçiminde bireysel farklılıklar önemlidir ve yetenekler en önemli farktır. Yetenekler doğuştan gelen ve yaşantılar sonucu geliştirilen potansiyellerdir. Ayrıca yetenek bilgi kazanma becerisi olarak da tanımlanabilir ve mesleki rollerin belirlenmesinde bir ölçüttür (Yazıcı, 2005). Yetenekleri dört farklı şekilde açıklayabiliriz:

- a. *Sözel Yetenek:* Kelimeleri anlama, cümleyi doğru bir şekilde ifade etme, düşünceleri yazma ve yorumlama becerisinin gelişmiş olması bu yeteneğe sahip bireylerin özelliğidir. Bu kişiler daha çok gazetecilik, yazarlık ya da sosyal bilimler gibi alanlardaki mesleklere yönelirler. (Kuzgun, 2000).
- b. *Sayısal Yetenek:* Bu yeteneğin özelliği problem çözme, sayılarla uğraşma, sayıları hatırd tutma, işlem yapabilme, mantıksal çıkarımlarda bulunma gibi özelliklerdir. Fizik, tıp, mühendislik, kimya gibi alanlar sayısal yeteneği gerektiren alanlardır.
- c. *Şekil-Mekân (Şekil-Uzay) İlişkileri Yeteneği:* Bu yetenek türü üç boyutlu düşünme, şekillerin benzer ve farklı özelliklerini kavrama ve bu özelliklerin birlikte çalışma usullerini ifade eder. Mimarlık, heykeltıraşlık, inşaat mühendisliği, tasarım gibi mesleki alanlarda bir şekli farklı yönleriyle görmeyi ve incelemeyi gerektiren yetenektir.
- d. *Göz-El Koordinasyonu Yeteneği:* El ve gözün koordine olmasını gerektiren işlerde ortaya çıkan bir yetenek türüdür. Bu kişiler oyma, delme, kesme gibi işlerde becerikli olurlar.

Okul yaşantıları: Farklı okul türü bireyi farklı mesleki alanlara yönlendirir. Bireyin öğrenim gördüğü alan, müfredat, okul kültürü, okulun sınavlardaki başarısı, haftalık ders programı gibi faktörler öğrencinin hem başarısı hem de mesleki tercihleri üzerinde etkilidir.

Aile: Anne babanın eğitim düzeyi, meslekleri, ailenin gelir düzeyi gibi etmenler öğrencilerin mesleki tercihlerini de etkiler. Aileler meslek seçimi konusunda her zaman yüksek bir beklenti içeresidedirler ve bu durum ekonomik ve kültürel yapıdan da oldukça etkilenmektedir. Gelir düzeyi düşük olan aileler çocuklarını daha çok kolay iş bulacağı, gelir düzeyi yüksek ve iş imkânı iyi olan mesleklere yönlendirirken; gelir düzeyi yüksek olan aileler ise mesleki tercihlerini çocuklarının ilgi, yetenek, becerileri doğrultusunda yapmalarını isterler. Kendi mesleklerinin gelir düzeyi ve iş imkânı iyi olan aileler ise kendi mesleklerini empoze etme yönünde çocuklarını bir mesleğe yönlendirmeye çalışırlar.

Bazı anne ve babalar geçmişte olmak istedikleri fakat başaramadıkları işlerde çocuklarının olması yönünde ısrarcı olabilirler ve çocuklarından bu meslekleri tercih etmelerini isterler. Bazı aileler itibarlı meslekler yönünde çocuklarını yönlendirirler ve çocuğun ilgi ve yeteneklerine bakmadan mesleğin statü ve saygınlığına önem vererek çocuklarının da bu meslekleri tercih etmelerini isterler (Aşkın, 2003). Meslek seçiminde iş imkânları, ekonomik gelir, çalışma koşulları, statü ve saygınlık her ne kadar önemli olsa da kişinin ilgi, yetenek ve becerisi meslek seçimindeki en önemli faktörlerdir.

Kişilik: Bireylerin sahip oldukları farklı kişilik özellikleri onları farklı mesleki alanlarda başarılı kılar (Vurucu, 2010). İçe dönük ve dışa dönük bireyler kendi niteliklerine uygun mesleki alana yönelirler ve o alanda daha başarılı olurlar. Dışa dönük bireyler sosyal işlerde daha başarılı olurken içe dönük bireyler iç gözlem yapmada, sıkı çalışma ve mesleğe odaklanmada daha başarılıdırlar. Her birey kendi kişisel özelliğine uygun farklı mesleki alanlara yönelir.

Öz-kavramı(self-concept) ve öz-yeterlik (self-efficacy): Super, öz kavramı ile meslek seçimi arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Öz kavramı bireyin kendini algılama biçimidir ve bu kavram gelişim sürecine bağlı olarak olgunlaşır ve bireyin benlik yapısıyla meslek seçimi arasında ilişki vardır. Super'e göre bireyin mesleki ilgi ve tutumlarıyla öz kavramı arasında bir bağlantı vardır. Özyürek (1995)'in yaptığı araştırmada ise yüksek öz yetkinliği olan öğrencilerin üniversite sınavlarında daha yüksek puanlar aldıkları gözlemlenmiştir.

Mesleki yetkinlik beklentisinin cinsiyet değişkeniyle ilişkisinde ise erkek öğrencilerin mesleki yetkinlik beklentisi, kız öğrencilere oranla düşüktür.

Öz kavramı, kişinin kendine ait algılarını bütünleştirip sistemleştirmesi durumudur. Birey özü sayesinde kendi ilgi ve yeteneklerinin, doğuştan getirdiği niteliklerinin farkındadır ve hayatını sürdürmek için gereken davranışları edinir. Öz sadece bireyin kendini görmesiyle alakalı olmayıp çevrenin de etkili olduğu bir kavramdır. Bireyin okul yaşantısı, ailenin sosyo ekonomik durumu, anne babanın tutumu da bu kavramı algılamada etkilidir (Kuzgun, 2000, s.135; akt. Gülbahçe, 2007). Birey çevresi tarafından kabul edilirse kendi niteliklerine uygun yerinde bir meslek tercihi yapacaktır aksi takdirde başkalarının yönlendirmesiyle seçeceği meslekte de kendi yeteneklerini gösteremeyeceğinden yeteri kadar başarılı olamaz. Bireyin özüne uygun olan meslekler her zaman doğru ve yerinde bir tercih olacaktır.

Öz kavramı durağan değil sürekli gelişen aktif bir kavramdır. Bireyin gelişmesiyle, çevresini daha iyi tanınmasıyla, gelişim basamakları ilerleyecek ve öz kavramı da bu doğrultuda gelişmiş olacaktır. Yeni yaşantılar ve öğrenilen davranışlar öz kavramını zenginleştirecek ve meslek seçimi de bu durumdan etkilenecektir (Kuzgun, 2000, s.188; Akt. Gülbahçe,2007). Bu nedenle bireyin öz kavramının sürekli gelişmesini sağlayacak davranışlar edinmesi meslek seçiminde daha kararlı ve doğru bir tercih yapmasını sağlayacaktır.

Değerler: Meslek seçimi üzerinde bazı toplumsal ve kültürel değerlerin etkisi vardır. Meslek seçimini etkileyen değer kaynakları arasında; çevresel yaşantılar, çocuk yetiştirme, eğitim imkanları, mesleğin gelir ve prestiji, başkalarına yardıma dönük tutumlar, bağımsız iş yapabilme, liderlik, güvenlik gibi unsurları sayabiliriz (Bayrakdar, 2009). Bu gibi faktörler kişilik özellikleriyle birleşerek bireyin mesleki tercihini yapmasına yardımcı olur.

Cinsiyet: Toplumda mesleklerin bazılarını kızlara veya erkeklere uygun olarak sınıflandırma yapabiliriz. Yapılan bir araştırmada erkeksi cinsiyet rolleri ile meslek seçimi arasında ilişki yokken, mesleki ilgilerle cinsiyet rolleri arasında ilişki gözlemlenmiştir (Tanrıverdi, 2015). Bazı araştırmalarda birey mesleki seçimi yaparken cinsiyetine uygun belli mesleki yargılara uyumlu bir tercih yapmaktadır.

Kız ve erkek öğrencilerin kariyer yetkinlik beklentisi ve üniversite sınavındaki başarısı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan Özyürek, çalışmasında meslekler ve üniversite başarısında cinsiyete göre farklılık olduğu bulgusuna rastlamıştır. Bu araştırma sonucuna göre kız

öğrencilerin kariyer seçenekleri erkek öğrencilere göre daha sınırlıdır. Sayısal alanda ve matematik puanlarında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek yetkinlik beklentisinde oldukları da bulgular arasındadır.

İlgiler: Holland mesleki ilgileri altı boyutta incelemiştir. Okul, aile, arkadaş, yakın çevre gibi faktörler bireyin hem genel mesleki ilgilerinin gelişmesinde etkilidir. Bireyin ilgileri ve belli sorunlar ve durumlara karşı gösterdiği tutum meslek seçimini belirleyen etmenlerdendir (Tanrıverdi, 2015). Meta analitik bir bakış açısıyla yapılan incelemede, kariyer seçimiyle ilgilerin 60, öz yeterliğin ise 40 düzeyine bir ilişki sergilediği gözlenmiştir. Bu durum ilgilerin meslek seçimine katkısının daha anlamlı olduğunu göstermektedir.

Çevresel Faktörler: Çevresel faktörler arasında; ailenin eğitim düzeyi, ikamet edilen yerle ilgili sosyal statü, aile amaç ve değerleri, arkadaş ve okul değerleri, içinde yaşanan toplumun değer ve amaçları, baskı grupları ve bireyin toplumsal rol algılamasının etkisi vardır. (Yazıcı, 2005)

Yaş: Öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörler incelendiğinde birçok kuramcı öğrencinin bulunduğu yaş döneminin üzerinde durmaktadır çünkü her lise dönemindeki bir öğrenci meslek kararı verirken amaçlarını göz önünde bulundurarak mesleğe verdiği değeri düşünmeye başlar. Lise döneminde bir öğrencinin değerlerinin oluşmasında bireyden bireye, cinsiyete, yaşadığı kültüre, sosyo-ekonomik düzeye ve yaşa göre farklılıklar söz konusudur. Liseyi bitirmek üzere olan bir öğrenci meslek seçimi konusunda daha gerçekçi düşünceler içerisindedir (Oğuz, 2008). Başkalarına yardım edebilecekleri, toplumda yeri olan, kolay iş bulabilecekleri ve iyi para kazanabilecekleri meslekler olması tercih edilmeye başlanır. Tercihler doğrultusunda üniversite ya da yüksekokula gidip gitmemeye karar verilir; eğer seçimleri üniversite ise hangi alanda okumak istediklerini, hangi üniversitede okumak istediklerini, hangi bölümün daha kapsamlı ve kaliteli olduğu gibi soruların cevaplarını ararlar. (Sak, 2004). Her yaş döneminde sahip olunan özellikler farklı değerler ortaya koymakta ve bu durum da bireyleri farklı düşündürüp farklı alanlara yönlendirmektedir.

2.1.6. Mesleki Rehberlik Ve Mesleklerin İncelenmesi

“Mesleki rehberlik; gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleridir” (Yeşilyaprak, 2005).

Mesleki rehberlik kavramını ilk kullanan Parsons (1909) olmuştur. Bu kavramı bir mesleğe hazırlanmada, mesleğe girme imkânlarını aramada, doğru bir meslek seçimi yapma ve mesleğinde başarılı bir birey haline gelmede bireylere bir yardım süreci olarak ifade edilir (Kepçeoğlu, 2004). Günümüzde de geçerli olan mesleki rehberlik tanımı meslekler hakkında bilgi edinmeyi sağlar.

Mesleki rehberlik bireyin meslekleri tanınmasına, kendi kişisel özelliklerine uygun meslekleri seçmesine, mesleklere hazırlanmasına ve mesleki gelişmeleri takip etmek amacıyla bireye yardımcı olmaktır. Ancak en önemli amacı bireyin kendini tanınmasını sağlamaktır (Kepçeoğlu, 2004). Meslek seçiminde bireylere yapılan en önemli yardımlardan biri mesleki bilgilendirmedir. Farklı kaynaklara dayalı olarak yapılan bilgilendirmeler yoluyla bireylere, meslekler ve meslek seçiminde etkili olan unsurlar hakkında bilgiler kazandırılır. Aynı zamanda bireylerin ilgi, yetenek ve kişilik özellikleriyle mesleki tercihleri arasında bağ kurulmaya çalışılır.

Mesleki rehberlik gelişimsel süreç içerisinde eğitimin her kademesinde uygulanması gereken bir hizmettir. Sadece eğitim öğretim kurumlarıyla sınırlı kalmadan hayatın her döneminde ihtiyaç duyabileceği bir rehberlik hizmetidir (Çakır, 2016). Bunun için okulda verilen rehberlik hizmetleri tek bir kişi tarafından değil, okul-veli-öğrenci işbirliği içerisinde verilmeli, bilgi toplama ve paylaşmada ortak bir çaba gösterilmelidir.

Birey okul öncesinden itibaren ileride hangi mesleği yapacağını düşünmeye ve geleceği hakkında plan kurmaya başlar. İlk başlarda meslek seçimi hayali olsa da zamanla daha gerçekçi ve makul olmaya başlar. Ortaöğrenim bittikten sonra bir karar vermek zorunda olan bireyler tamamen tesadüfi, kendi ilgi ve yetenekleri dışında bir seçim yapabilirler ve bu durum kendilerinin şaşkınlığa ve hayal kırıklığına uğramalarına neden olabilir (Kuzgun,2002). Birey, mesleki tercihini yaparken kendi ilgi ve yeteneklerinin yanı sıra toplumun işgücü gereksinimlerini de göz önünde bulundurmalıdır. Bu durum hem toplumun kalkınması hem de bireyin kendine uygun bir mesleği yapması açısından önemlidir.

Ayrıca mesleki tercih yaparken meslekler hakkında bilinmesi gereken birtakım hususlar vardır. Meslek mensubunun başlıca görevleri, çalışma ortamı, çalışma koşulları, yaş, bedensel özellikler, yetenekler, mesleğe hazırlanma, işe giriş, meslekte ilerleme, kazanç, iş bulma olanağı, mesleğin geleceği ve meslek mensuplarının sahip oldukları oda ve sendikalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak önemlidir (Kuzgun,2002)

Meslek gruplarının gerektirdiği belli nitelikler vardır. Örneğin bazı meslekler sadece yetenek gerektirirken bazıları iyi bir analiz becerisi ve düşünme kabiliyeti gerektirebilir. Öğrenciler bu gibi niteliklere sahip olmadan sadece ekonomik olarak ya da statü anlamında yüksek prestijli meslek gruplarını tercih ederse o işte başarılı olması veya istediği nitelikte bir iş bulması zor olacaktır. Ayrıca kendini zihinsel ve duygusal anlamda yetersiz hissederek ve yaptığı işten sıkılmaya başlayarak işinde verimsiz olduğunu düşünecektir (Happock,1967; akt. Kuzgun, 2002). Çünkü meslek seçimi sadece yapacağımız işi değil aynı zamanda yaşayacağımız hayatı da belirler. İkamet edeceğimiz şehri, evleneceğimiz kişiyi, hayata bakış açımızı, hobilerimizi, hayallerimizi, yeterliliklerimizi de meslek seçimimizle belirlemiş oluruz. Bu araştırmada önemli olan popüler ve kazancı yüksek mesleklere yönelmek yerine kendi yeteneklerimizin farkında olup o alanda tercih yapmamız açısından farkındalık sağlayacaktır.

Meslekler hakkında bilgi toplamak, meslekler hakkında bilinmesi gerekenlerin ne kadarının bilinip bilmediği araştırılmalıdır. Öğrencilere meslekleri tanıtıcı kitaplar, broşürler dağıtılabilir veya aylık iş bültenlerine abone olunabilir. Ayrıca öğrencilere meslekleri tanıtıcı film ve slaytlar izletilebilir. Okulun mezunları için iş alanı oluşturabilecek yerlere geziler düzenlenerek iş kolu ve çalışma koşulları hakkında bilgi edinmeleri sağlanabilir. Belli bir mesleğe hevesli bir ya da birkaç öğrencinin gözetim altında birkaç gün geçirerek belli görev etkinliklerini gözleme görevi verilebilir (Kuzgun, 2002). Ayrıca meslek konferansları, kariyer günleri, mezunların izlenmesi gibi meslek inceleme çalışmalarısıyla öğrencilere mesleklerin bilinmeyen yönleri tanıtılır ve farkındalık kazandırılır.

Meslekleri incelerken çok yönlü düşünmek gerekir ve mesleğin özelliklerinin yanı sıra güçlüklerinin de farkına varmak gerekir. Ayrıca meslekteki çalışma ortamı, çalışma saatleri ve tatil imkânları da bilinmesi gereken unsurlardır. Günümüzde mesleklerde aranan genel şartların yanı sıra bazı özel nitelikler de aranabilir. Yabancı dil bilmek, bilgisayar kullanmak gibi nitelikler bazı meslekler için özellikle aranmaktadır. Eğitim süresi, staj, deneyim, sınav, mülakat gibi işe giriş şartları da bir mesleğe girişte bilinmesi gereken özelliklerdir. Mesleğin kazanç durumu, statüsü ve sürekliliği de mesleki tercihler sırasında göz önünde bulundurulması gereken niteliklerdendir (Yeşilyaprak, 2005). Birey bu bilgiler ışığında mesleğin avantajları ve dezavantajları hakkında düşünme imkânı bulacak ve kendisine uygun olan mesleği tercih edecektir. Bu özelliklerin etraflıca düşünülmesi ve değerlendirilmesi iyi bir meslek tercihi için önemlidir.

Meslekler hakkında çeşitli bilgi edinme yolları vardır. Bunlar yazılı materyaller, iş yeri gezileri, mesleği yapan kişilerce düzenlenen konferans veya seminerler, kısa süreli iş tecrübesi, meslek tanıtım ve kariyer günleri gibi etkinlikler meslekleri tanımada ve bilgi vermede önemlidir. Özellikle ortaöğretim düzeyinde yapılacak bu gibi çalışmalar bireylerin meslekleri daha yakından inceleme ve değerlendirme imkânı bulmasına yardımcı olacaktır. Bu sayede birey ilgi duyduğu mesleği ayrıntılı bir şekilde tanıyacak, eksik ve yanlış bilgi sahibi olduğu hususlarda gerekli düzeltmeleri yapacak, kalıplaşmış yargılardan sıyrılarak yapılan her mesleğin topluma yararlı ve saygın olduğu anlayışına varacaktır.

2.1.7. Dünya’da ve Ülkemizde Mesleki Rehberlik Çalışmaları

Bireyin meslek seçimlerine yardımcı olması amacıyla mesleki rehberlik kavramı ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılın başlangıcında, eğitim programları klasik kültürü aktarırken, endüstri ve sanayinin de gelişmesiyle eğitim ihtiyacı da değişmiş ve var olan eğitim sistemi ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde bir yandan işveren kuruluşlar ve bir kısım eğitimciler endüstrinin ihtiyaç duyduğu insan gücü ve bunu sağlayacak meslek eğitimi ile ilgilenmeye, öğrencilere daha okulda iken çalışma hayatının koşulları hakkında bilgi verecek bazı hizmet birimlerinin kurulması için girişimlerde bulunmaya başlamışlardır (Kuzgun, 2000). Bu çalışmaların amacı nitelikli iş gücü oluşturmak ve bireylerin mesleki alanlarda donanımlı olarak yetişmesine katkı sağlamaktır.

Öğrencileri iş olanaklarında haberdar etme anlamında ilk rehberlik denemesi 1895 yılında, George Merrill’in önderliğinde, San Francisco’da Mekanik Sanatlar Enstitüsünde başlatılmıştır. Merrill’in yaptığı öğrencilere iş dünyasını tanıtmak, onların iş bulmalarına yardımcı olmaktır. Jesse Davis adlı bir eğitimci 1898-1907 yılları arasında, Detroit merkez okullarında birinde meslek rehberliği yapıyordu. 1907’de Grand Rapids’te tüm okulları kapsayan bir rehberlik programı başlatılmıştır. Bu programın amacı, öğrencilerin kişilik gelişimlerine yardımcı olmak ve normal müfredat programı içinde onlara mesleki bilgi vermektir (Kuzgun, 2003).

Parsons Modeli: Okullara ufak tefek ve sistemsiz rehberlik hizmetleri yürütülürken, Frank Parsons 1908 yılında Boston’da ilk mesleki büroyu kurmuştur (Koç,1991). Bu dönemde endüstri ve sanayinin geliştiği bölgelerde vasıfsız göçmenler iş aramaktaydı. Parsons, bu göçmenlerin kısa bir eğitim programından sonra kendilerine uygun olan bir işe yerleşmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Parsons’un yaptığı rehberlik bugün Özellik –Faktör

yaklaşımının başlangıcı olmuştur (Kuzgun, 2000). Buna göre bireyin analitik olarak incelemesi yapılıyor ve bu inceleme bireye iş seçme amacıyla ve onu bir işe yerleştirmeden önce yapılıyordu.

Brewer'e göre eğitim hizmeti rehberlikle özdeşdir ve rehberlik hizmetleri bireyin gerekli bilgi ve becerileri kazanarak toplum hayatına uyum sağlamasını amaçlar. Brewer okulun sadece konu alanları hakkında bireylere bilgi vermekle değil sonların yaşam amaçlarını belirlemelerine ve topluma uyumu için gerekli becerileri kazanmalarına yardımcı olmakla yükümlü olduklarını ileri sürmüştür (Kuzgun, 2002). Bu sayede okulun sadece ders verildiği bir yer değil bireyi hayata hazırlayan bir kurum olduğunu vurgulamış, topluma uyum sağlama sürecinin bir parçası olduğundan bahsetmiştir.

Katz (1966), Tiedeman(1956) ve Tyler (1961) rehberliği bir karar verme süreci olarak tanımlamaktadırlar. "Rehberlik hizmetleri bireylerin iş ve meslek seçimi kararları sırasında ihtiyaç duydukları olgusal bilgiyi sağlamak amacıyla başlatılmıştır". Tiedeman'a göre rehberlik bireyin hedeflediği bir amaca ulaşmasını sağlayan ve hedefe ulaştıracak araçları belirleyen birtakım yardımcı hizmetlerdir. Katz değerleri, bireyin sahip olduğu özellikleri birleştiren bir öge olarak tanımlamakta ve karar vermeye yardım ederken bireyin değerlerinin yakından incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. (Kuzgun, 2002)

Gelişimsel rehberlik anlayışında birey sürekli gelişim halindedir ve bir gelişim basamağını başarıyla atlatan birey bir sonrakini daha iyi başaracağı ilkesine dayanır. Gelişimsel rehberlik anlayışını benimseyen yazarlara göre (Mathewson, 1962; Blocher,1966; Dinkmayer, 1973; Zaccaria,1969) birey hayatı boyunca gelişim görevlerini yerine getirme durumunda; birbirinden farklı gelişim aşamalarında kendilerini ve çevrelerini doğru değerlendirmeleri halinde beklentilerini karşılayacak davranışları geliştirmeleri kolaylaşacaktır. Gelişimsel rehberlik sürekli ve yığılmalı bir yardım olma ilkesi insanın her an rehberliğe ihtiyacı olduğu anlamına gelmemekte ancak hangi yaşta olursa olsun ihtiyaç duyduğu anda herkesin yardım alabileceğini ifade etmektedir. (Kuzgun, 2002) Çok yönlü olan gelişimsel rehberlik bireyin gelişimine bir bütün olarak odaklanıp, sadece zihinsel, duygusal ya da belli bir konu hakkında karar verme sorunuyla ilgilenmez.

Türkiye'de kuramsal temelli ölçek çalışmaları oldukça sınırlıdır. Mesleki gelişimle ilgili sürecin önemli bir boyutu olan, kültürler arası karşılaştırmalar yeterince yapılamamaktadır. Bunun yanında Türk kültürü ile ilişkili beklenen düzeyde kuramsal ve ampirik çalışmalar

yapılmamaktadır (Can, 2005). Bütün bu durumlar, Türkiye’de mesleki rehberlik hizmetlerine verilen önemin daha da artması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ülkemizde mesleki rehberlik hizmetlerinin yetersiz olması veya sadece lise yıllarında bu hizmetin yoğun olarak verilmesi doğru meslek tercihi için yeterli değildir. Mesleki bilgilendirme ve bireyin yeteneklerinin farkına varmasını sağlama aşlında ilkokul yıllarından itibaren sistemli olarak verilmeli ve öğrencinin sadece sınav puanına göre değil ilgi ve yeteneklerine göre lise tercihi de yapmaları sağlanmalıdır. Öğrenim gördüğü lisenin mesleki alanında kendini yetersiz hisseden bir öğrencinin başka bir seçim yapması zor olacaktır ve tercih ettiği alanda bir mesleğe yönelecektir. Bu durum hem bireyin kendisi açısından hem de toplumsal açıdan problemlere yol açacaktır (Şahin, 2008). Bu nedenle doğru meslek seçimi için daha önceki yıllardan itibaren yönlendirme ve rehberlik çalışmaları sistemli bir şekilde yapılmalı öğrencinin farkındalık düzeyi artırılmalı ve kendilerine en uygun seçimi yapmaları sağlanmalıdır.

Ülkemizde ilk rehberlik çalışmaları İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllara rastlamaktadır. 1948 yılı ortaokul müfredatında bireysel farklılıklara değinilmiş ve “*Okul her öğrenciyi kendi yetenekleri sınırı içerisinde yüksek başarıya götürecektir kılavuzluğu yapmalıdır*” ifadesine yer verilmiştir. Marshal planı ile hem askeri, hem ekonomi hem de eğitim alanındaki yardımlarla Amerika’daki uygulamalar ülkemize de yansıtılmaya çalışılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri’nden gelen Ruff, Tompkins, Beals, Mathiasen gibi eğitimciler ülkemizdeki eğitimcilere rehberlik konusunda konferanslar düzenleyerek bilgi vermiş ve sistemin aksayan yönleri hakkında Milli Eğitim Bakanlığı’na raporlar sunmuşlardır. Bu raporda tek tip programı eleştirmişler, bireysel farklılıklara önem verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir ve esnek programların yapılmasını söylemişlerdir (Kuzgun, 2002). Dar görüşlerin yerine daha esnek, her bireyin ihtiyacına uygun, bireyi geleceğe hazırlayan, meslek ve yaşam amaçları doğrultusunda bir müfredatın olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

1954 ve 1955 yıllarında rehberlik çalışması alanında yapılması gerekenler hakkında bilgi verilmiş ve pilot illerde öğretmen ve öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla çeşitli konferanslar düzenlenmiştir. Bu seminerlerde kanun ve yönetmeliklerden başlanarak eğitim programları, okul, çevre gibi konular konuşulmuştur. Ayrıca bu zamanlarda Amerika’da eğitim almakta olan eğitimciler de ülkeye dönmeye başlamışlar ve ülkemizde

eğitim ve rehberlik anlayışını işlemişlerdir. Prof. Dr. Feriha BAYMUR ve Prof. Dr. Hasan TAN gibi isimler yükseköğretimde rehberlik alanında çalışmalar yaparak ülkemizde bu alanın tanınmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamışlardır. 1953 yılında Talim ve Terbiye dairesine bağlı Test ve Araştırma Bürosu kurulmuştur. İstanbul Atatürk Kız Lisesi ve Ankara Deneme Lisesi'nin programlarında 1955-1956 yıllarında rehberliği esas alan bir eğitim uygulanmıştır. 1955 yılında Ankara'da Demirlibahçe İlkokulu'nda psikolojik servis merkezi adında ilk rehberlik merkezi açılmıştır. Rehberlik Araştırma Merkezleri ise ilk olarak 1959 yılında Ankara'da ve sonrasında tüm illerde açılmıştır.

1960'dan sonra planlı kalkınma döneminin de başlamasıyla insan gücü yetiştirme, istihdam ve yükseköğretim kapasitesi konularına yer verilmiştir. II. Beş Yıllık Kalkınma Planında gençlere ortaokul ve liselerde mesleki rehberlik hizmetlerinin verileceğinden bahsedilmiştir. Bu hizmetler sayesinde birey ders dışı etkinliklerde kendini geliştirecek, yetenekleri doğrultusunda daha üst seviyede bir öğrenime devam edecek veya okulu bırakırsa bir mesleğe yönelmesine yardımcı olacaktır. Okullarda ise mesleki rehberlik ve eğitim rehberliği hizmetleri geliştirilecek, öğrenci sayısının fazla olduğu okullarda hizmetler başlatılacak ve gerekli personelin de yetiştirilmesi hızlandırılacaktır.

Rehberlik konusu VIII. Milli Eğitim Şurası'nın ana temasını oluşturmuş, bu bağlamda programların yükseköğretime, mesleğe ve hayata hazırlanmak üzere şekillendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. IX. Milli Eğitim Şurası ise 9. Sınıfı “yönelme sınıfı” olarak benimsemiş ve sınıfın sonunda başarı, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda programlardan birine yönlendirilmesi gereği kabul edilmiştir. Bu yönelmenin bir kurul olarak yapılması kararlaştırılmış zorlayıcı değil yol gösterici olması benimsenmiştir. 1970 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından orta dereceli 24 okulda rehberlik servisi kurulmuştur. 1981 yılında Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans programları başlamıştır, 1967 yılında ise yüksek lisans programları açılmıştır.

Mesleki rehberlik hizmetleri, son yıllarda daha kapsamlı bir yapı olan kariyer gelişimi ve danışmanlığı adını almıştır. Bu kavram yaşamı bir bütün olarak ele alan ve insan gelişiminin bir boyutunu oluşturan süreç olarak tanımlayabiliriz. Kariyer gelişimi ve meslek seçimi üzerinde etkili olan birçok faktör vardır. Bu faktörlerin önemini farklı şekillerde ortaya koyan gelişim ve kişilik tabanlı mesleki gelişim kuramları ortaya konmuştur.

Yapılan tüm çalışmalara rağmen ülkemizde mesleki rehberlik çalışmaları hala istenilen düzeyde değildir. Mesleki rehberlik ülkemizde meslek ölçütlerini yerine getirmiş olsa da bu konuda yasal ve akademik düzenlemelerin yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. Türkiye’de ve Dünya’da Konu Üzerine Yapılan Araştırmalar

Kentli (2014)’nin “Türkiye’deki Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Etkileyen Faktörler” adlı çalışmasında öğrencinin ilgi duyduğu dersler, ailesi, mesleğe yönelik düşünceleri, mesleğin prestiji gibi etmenler mesleki tercihlerinde etkili olmuştur. Ayrıca eğitim kız öğrencilerin daha çok tercih ettikleri bir meslek olurken, mühendislik mesleğini tercih edenler daha çok erkek öğrencilerdir. Ayrıca mesleğin iş imkânı, gelir düzeyi, okul türü, rehber öğretmen gibi etmenlerin de mesleki tercihten bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Köksal (2016)’ın “Üniversite Ve Meslek Tercihini Etkileyen Unsurlara Yönelik Bir Alan Araştırması” adlı çalışmasında öğrencilerin tercihlerini etkileyen en önemli faktör kültürel etmenler ikinci sırada yetenek ve sonrasında statü kazanma isteği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile ve çevre faktörü üniversite imkânlarının gerisinde kalmıştır. Kültürel faktörler özellikle askerlik mesleğinin tercih edilmesinde etkilidir. Eğitim düzeyi yüksek olmayan ve gelir düzeyi düşük ailelerin çocukları kültürel faktörlerden daha çok etkilenmektedir. Kendilerini bu alanda yetenekli gördükleri ve mesleğin statüsünden etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan çocukların mesleğe daha ilgili oldukları ve ailesinin de mesleki tercihlerinde etkili oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca üniversitenin imajı, bulunduğu yer, sosyal ve kültürel imkânları da tercihlerde etkili faktörlerden olduğu görülmektedir.

Ensari ve Kalay (2017)’in “Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler İle İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama” adlı çalışmasında bir mesleğe karar vermede etkili olan faktörlerin mesleki bilgi edinme, yüksek kazanç, mesleğin statüsü, okul ve aile, mesleğin yapısı olduğu görülmüştür. Cinsiyetlere göre anlamlı bir fark bulunmazken bekâr olanların mesleki bilgi ve statüsüne önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Evliler ise sorumluluk beklentisi ve gelir düzeyi yüksek meslekler yönünde tercih yapmışlardır. Bu bulgulara göre evlilerin aile geçindirmek amacıyla daha çok bu yönde mesleki tercih yaptıklarını söyleyebiliriz. 17-20 yaş arasındaki bireyler meslek seçimi yaparken aile ve çevrenin etkisi altında kalırken; 21-25 yaş arasındaki bireyler ise mesleki bilgi sahibi olma, hızlı yükselme ve iyi kazanç elde etme; 26-39 yaş

grubu ise gelir düzeyi yüksek ve sorumluluk beklentisi yönünde tercih yaparlar. 40 yaş ve üzeri bireyler için ise ortamda güven duygusunun olması, çalışma koşullarının esnek ve rahat olması önemlidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe daha çok statü ve kazanç odaklı meslekleri tercih etme eğilimi vardır.

Elmacı (2007)'nin "Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Gelecek ile İlgili Mesleki Beklentilerinin Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi" adlı araştırmasında cinsiyet farkı olmadan öğrenciler toplumda saygın, lüks yaşam sağlayacak, kazancın bol olduğu, yeteneklerini kullanabilecekleri, çalışma saatlerine uygun işlerde çalışmak isterler. Kız öğrenciler daha çok kendilerini yormayacak ve devlet isine rahatça girebilecekleri işleri tercih ederler. Erkekler ise daha çok yetiştigi çevrede, az çabayla çok para kazanabilecekleri ve gösterişli işleri tercih ederler. Anne-babalarının eğitim durumlarına bakmaksızın her öğrenci sürekli yükselebileceği bir iş ister.

İldan (2016)'in "Meslek Yüksekokullarındaki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümü Seçimindeki Etkili Faktörler" adlı çalışmasında öğrencilerin kendi mesleki tercihlerini kendilerinin yapmadığı ortaya çıkmıştır. Öğrenciler üniversite tercihlerini yaparken aile, çevre, sınav puanı, cinsiyet gibi faktörler belirleyici olmaktadır. Öğrenciler tercih ettikleri okulun fiziksel olanakları, sosyal ve kültürel imkânları, barınma, yeme, spor gibi faktörlerini araştırmadan tercihlerini yapıyorlar.

Yelken (2008)'in "Orta Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler- Sakarya İl Merkezi Örneği" adlı çalışmada, Sakarya il merkezindeki 593 öğrenciye uygulanan anket sonucunda mesleki tercihlerin cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Sayısal mesleklere kızlara oranla erkekler daha fazla ilgi göstermiş, kız öğrencilerin daha çok düzenli çalışma koşulları ve iş ortamının bulunduğu memurluk, öğretmenlik gibi mesleklere yöneldiği görülmüştür. Mesleki tercihler ailenin sosyo ekonomik durumu, anne baba mesleği ve eğitim durumları, okul türüne göre de farklılık göstermektedir.

Clutter (2010)'da "Ebeveynlerin Çocuklarının Kariyer Seçimine Etkisi" adlı araştırmasında anne babanın çocuğun meslek seçimine etkisi hakkında alan yazını çalışması yapmıştır. Ailenin gelir düzeyi, mesleği, eğitim seviyesinin çocuklarının okul ve meslek tercihlerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu çalışmada çocuklar durumu daha kolay ulaşılabilir ve uyarlanabilir buldukları için anne baba mesleklerini seçtikleri görülmüştür

Otto (2000)'nun "Ebeveynlerin Kariyer Etkisi Üzerine Gençliğin Perspektifleri" adlı çalışmasında lise öğrencileri kariyer planlaması yaparken anne babalarının görüşlerine önem vermektedirler. Özellikle annelerin görüşlerine önem veren gençlerin tercihleri cinsiyet ve etnik kökene göre de farklılaşmaktadır.

Bekleviş (2007)'in "Öğrencilerin Mesleki İlgi Alanları ve Ailenin Meslek Seçimine Etkisi" adlı araştırmasında öğrencilerin mesleki ilgi alanları ile okul türü arasında bir ilişki gözlemlenmiştir. İş imkânı olan meslekler yönünde tercih yapan bireyler hem özel hem kamu sektöründeki imkânları değerlendirmişlerdir. Ayrıca okulda ilgi ve yetenek testleri yapıldığı ve konferanslara katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin meslek seçimi konusunda çocuklarının tercihlerine saygı duydukları, en çok ekonomik duruma önem verdiklerini ve çocuklarına da güven duyarak destek verdiklerini ifade etmişlerdir.

Sarıkaya (2009)'nın "Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi" adlı çalışmasında öğrencilerin olumlu görüşlerinin yanı sıra mesleklerle alakalı çaresizlik yaşadıklarını, bazı öğrencilerin ise özellikle açıkta kalmamak için başkalarının önerileriyle meslek seçimi yaptıkları sonucuna varılmıştır. Büyük çoğunluğu olumlu görüşlerden dolayı okuduğu bölümü tercih ederken aldığı puan, annenin eğitim düzeyi, tercih sırası da mesleki tercihlerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Umutsuzluk ve tercihlerini başkalarının görüşlerine göre yapan öğrencilerin de en son sırada tercih edenlerin olduğu sonucuna varılmıştır.

Kavas (2005)'in "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Aldıkları Mesleki Rehberlik Hizmetleri ve Mesleklerini Değiştirmek İsteme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında bireyin mesleki tercihi yaparken ilk olarak ilgi ve yetenekleri ikinci olarak ailelerin bu konudaki görüşlerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca lise düzeyindeki mesleki rehberlik hizmetlerinin yeterli olmadığı ve lise türüne göre de yapılan hizmetlerin farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Dinç (2008), "Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu-Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasında muhasebe programını tercih eden öğrencilerin yüksek gelir ve kariyer beklentisi içerisinde oldukları; bilgi, beceri ve mesleki tecrübenin de bu mesleği tercih etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çevrenin de muhasebe mesleğini seçmelerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet ve akademik başarının meslekle ilişkisi incelendiğinde önemli bir etkisinin olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Korkut-Owen ve diğeri (2012)'nin "Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri" adlı çalışmasında alana duydukları ilgi, kişilik özelliklerinin alana uygu olması, iş bulma olanağı, gibi etmenlerin bölüm tercihlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin bölüm seçerken cinsiyetlerine uygun tercih yaptıklarını, erkek öğrencilerin ise ailelerinden daha çok etkilendikleri görülmektedir. Ve ayrıca erkekler tercihlerini daha çok kazanç getiren mesleklerden yana yaptıklarını ifade etmişlerdir. Özel üniversite tercih edenler daha çok ilgileri, yetenekleri ve bireysel niteliklerini dikkate alırken devlet üniversitesini tercih edenler puanı dikkate almaktadırlar. Lise türü ve anne babanın eğitimine göre de tercihlerin farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Öğrenciler ayrıca üniversitenin sosyal ve kültürel imkânlarına da önem verdiklerini ve tercihlerini de buna göre yaptıklarını ifade etmişlerdir

Aytekin (2005)'in "Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo- Ekonomik Ve Kültürel Faktörler Isparta Örneği" adlı araştırmasında anne babanın eğitim düzeyinin artmasıyla öğrencilerin sayısal alana, azaldıkça sözel alana yöneldiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe bireyin mesleğini değiştirme isteği de azalmaktadır. Garanti bir meslek sahibi olma ve kendini gerçekleştirme annenin eğitim düzeyi ile ilişkilidir. Üniversite eğitimiyle alakalı olarak kız öğrencilerin neredeyse tamamı buldukları yerin dışında bir yerde eğitim almak istediklerini söylemişlerdir. Erkekler de büyük oranda başka bir yerde üniversite eğitimi almak istediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca ailenin gelir düzeyine göre öğrenciler alan tercihlerini yapmaktadırlar. Ailenin gelir düzeyi yüksekse sayısal, ortaysa eşit ağırlık, düşükse sözel alanda öğrenim görmektedirler. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek öğrenciler, mesleki alanlarını belirlemede daha kararlı olurlar. En fazla tercih edilen meslek öğretmenliktir, sonrasında tıp ve askeri okul gelir. Meslek seçimindeki en önemli faktörün ilgi ve yetenekler olduğu da bulgular arasındadır. Rehberlik hizmetlerinin yeterli düzeyde olmadığı gözlemlenmiş ve en fazla rehberlik hizmeti alanın da kız öğrenciler olduğu anlaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili işlemler tanıtılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bir grup bireyin düşünce ve tutumlarını tespit etmek amacıyla gruptaki üyeler arasından seçilen belli bir örneklem grubuna soru sorarak veri toplama amaçlı yapılan çalışmalara tarama (survey) araştırması denilmektedir. Tekil tarama modeli değişkenleri tek tek veya miktar olarak oluşumlarına göre belirlemeyi amaçlar. İlişkisel taramalar iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemeye çalışan tarama yöntemidir. Karşılaştırmalı tarama modelinde ise ilk olarak her iki durumu belli değişkenler açısından betimlemek ve bu betimlemeler karşılaştırmak gerekir (Karasar,2006; s.79-81). Araştırma hem nitel hem nicel bir çalışmadır.

Araştırma genel tarama modelinde olup, ilk başta teorik kısmı oluşturmak için kaynak taraması yapıldı. Daha sonra belirlenen örneklem grubuna hazırlanan anket uygulanıp amaçlanan bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bulgulardan lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini yaparken hangi faktörleri ne derece dikkate aldıklarını belirlemek ve çeşitli değişkenler açısından ilişkisini incelemek amacıyla yapılan bu araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini; 2018-2019 eğitim öğretim yılında Kocaeli ilinde MEB'e bağlı devlet okullarında öğrenim görmekte olan lise son sınıf (12. Sınıf) öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Kocaeli ili Gebze, Darıca, Çayırova ve Dilovası ilçelerinden, amaçsal örnekleme yöntemiyle seçilen liselerin 12. sınıflarından bir örneklem oluşturulmuştur. Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini, mesleki tercihlerine etki eden faktörleri, üniversite sınavı ve üniversiteye giriş hakkındaki düşüncelerini belirlemek

amacıyla yapılan bu araştırma kapsamında Kocaeli ili Gebze ilçesinde Yücel Boru Fen Lisesi, Şehit Öğretmen Necmeddin Kuyucu Anadolu Lisesi, Gebze Süleyman Demirel Anadolu Lisesi, Fatih Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Gebze STFA Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi; Darıca ilçesinde Darıca Fen Lisesi, Neşet Yalçın Anadolu Lisesi, Gökşen Mustafa Yücel Anadolu Lisesi, Darıca Öğretmen Füsün Erdemir Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Deniz Yıldızları Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Darıca İmam Hatip Lisesi; Çayırova ilçesinde Ertuğrul Kurdoğlu Anadolu Lisesi, Şehit Davut Ali Karadağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Şehit Er Mücahit Okur İmam Hatip Lisesi; Dilovası ilçesinde Yahya Kaptan Anadolu Lisesi, Şehit İlimdar Atasoy İmam Hatip Lisesi, Dilovası Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 12. Sınıfta öğrenim görmekte olan 525 öğrenciye uygulama yapılmıştır.

Araştırmada uygulama yapılan okulların seçiminde lise türüne dikkat edilmiş; anadolu lisesi, fen lisesi, mesleki ve teknik lise ve imam hatip lisesi olmak üzere dört farklı lise türünde de uygulama yapılmıştır.

Araştırma yapılacak okullar belirlenirken okul türünün yanı sıra okulun koşullarının uygunluğu, ulaşım olanakları, okul yönetiminin araştırmaya yönelik tutumu ve öğrencilerin niteliği gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Örneklemi oluşturan öğrencilerin okul türlerine göre dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımları

Lise Türü	f	%
Anadolu Lisesi	189	36,0
Fen Lisesi	89	17,0
Mesleki ve Teknik Lisesi	157	29,9
İmam Hatip Lisesi	90	17,1
Toplam	525	100,0

Tablo 2'de görüldüğü gibi, örneklemi oluşturan öğrencilerin 189'u (%36) Anadolu Lisesi'nde, 89'u (%17) Fen Lisesi'nde, 157'si (%29,9) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde, 90'ı (%17,1) İmam Hatip Lisesinde öğrenim görmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin alanlara göre dağılımları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Alanlara Göre Dağılımları

Alan	f	%
Sayısal	189	36,0
Sözel	52	9,9
Eşit Ağırlık	74	14,1
Dil	52	9,9
Mesleki Alan	158	30,1
Toplam	525	100,0

Tablo 3'te görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan öğrencilerin 189'u (%36) sayısal; 52'si (%9,9) sözel, 74'ü (%14,1) eşit ağırlık, 52'si (%9,9) dil, 158'i (%30,1) mesleki alanda öğrenim görmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Kız	278	53,0
Erkek	247	47,0
Toplam	525	100,0

Tablo 4'te görüldüğü gibi, örneklemden lise son sınıf öğrencilerinin 278'i (%53) kız, 247'si (%47) erkektir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Toplama Süreçleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu hazırlanmadan önce konuyla alakalı yapılan çalışmalar incelenmiştir. Araştırmamızın hedefleri göz önünde bulundurularak önceden yapılan anketlerdeki sorularda değişiklik yapılarak, yeni sorular eklenerek yeni bir anket formu oluşturulmuştur. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde cinsiyet, lise türü, alan, anne baba mesleği, anne

baba eğitim düzeyi, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, kardeş sayıları gibi kişisel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde mesleki tercihlerle ilgili 20 soru bulunmaktadır ve bu soruların 2 tanesi açık uçlu sorudur. Üçüncü bölümde üniversite tercihiyle ilgili 8 soru bulunmaktadır. Sorular sosyolojik araştırmalardaki kriterlere uygun bir şekilde hazırlanmıştır.

Araştırma öncesinde anket formu hazırlanıp araştırmanın danışmanına sunularak eksiklikler giderilmiştir. Sonrasında hazırladığımız anket 30 öğrenciden oluşan bir gruba ön çalışma anketi olarak uygulanmıştır. Bu çalışma neticesinde anlaşılmayan, karmaşık ve güvenilirliği düşüren soruların varlığı tespit edilmiş, öğrencilerden alınan dönütlerle gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Anketin geçerliği ve anlaşılabilirliği sağlanarak Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu'na sunulmuştur.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak anket öncelikle Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve onay alınmıştır. Okullarda uygulanmasına dair izin Kocaeli İl Milli Eğitim yoluyla Kocaeli Valiliği'nden alınmıştır. Uygulama yapılacak süreyi belirlemek amacıyla bir çalışma takvimi hazırlanmıştır. Bu takvim doğrultusunda uygulama yapılan 17 okul idaresiyle görüşülmüş anketin yapılacağı zaman belirlenmiştir.

2018-2019 eğitim öğretim yılı Şubat ayında örneklem grubuna yapılacak uygulama tamamlanmıştır. Anket formları çoğaltılarak okullara gidilmiş, ankete başlamadan önce bu çalışmanın yüksek lisans çalışması olduğu, hangi amaçla yapıldığı ve önemi hakkında öğrencilere kısa bilgilendirme yapılmıştır. Anketin tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu vurgulanmış, istemeyen öğrencilerin katılamayacağı da ifade edilmiştir. Fikirlerinin çok değerli olduğu, sorulara dürüst ve mantıklı cevaplar vermeleri rica edilmiş ve teşekkür edilmiştir. Açıklamadan sonra anketler dağıtılmış ve sorulara eksiksiz cevap vermeleri istenmiştir. Anket formunu doldurmaları için öğrencilere 30 dakika süre verilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin tespitine yönelik hazırlanan anketlerden elde edilen veriler SPSS 25.0 istatistik paket programına girilerek analiz edilmiştir. Öğrencilerin demografik özellikleri değerlendirilirken frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Araştırmanın alt problemlerine yönelik olarak yüzde (%) ve frekans (f) değerleri, ki-kare analizi, bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) istatistik teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi için $p = 0,05$ kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde elde edilen verilere, alt problemlere ilişkin istatistiksel çözümlerle elde edilen bulgulara ve bulgulara dayandırılan tablolara yer verilmiştir:

4.1. Örneklemeye İlişkin Bulgular

Örneklemeye ilişkin bulgular bölümünde, örneklemi tanıttıcı bilgiler sunulmuştur. Örneklemi oluşturan öğrencilerin 189'u (%36) Anadolu Lisesi'nde, 89'u (%17) Fen Lisesi'nde, 157'si (%29,9) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde, 90'ı (%17,1) İmam Hatip Lisesinde öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan 278 (%53) kız, 247 (%47) erkek lise son sınıf öğrencilerinin aile ve çevresel faktörlere ilişkin bilgilerinin yüzde ve frekans değerleri tablolarda verilmiştir.

Tablo 5

Baba Mesleğine İlişkin Bulgular

		f	%
Baba Meslek	Memur	44	8,4
	İşçi	236	45,0
	Serbest Meslek	158	30,1
	Emekli	79	15,0
	İşsiz	4	,8
	Toplam	521	99,2
	Eksik	4	,8
Toplam	525	100,0	

Tablo 5'e göre örneklemi oluşturan öğrencilerin babalarının 44'ü (%8,4) memur, 236'sı (%45) işçi, 158'i (%30,1) serbest meslek, 79'u (%15) emekli 4'ü (%0,8) işsizdir. %8 oranında 4 öğrenci bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 6

Anne Mesleğine İlişkin Bulgular

		f	%
Anne Meslek	Ev Hanımı	397	75,6
	Memur	21	4,0
	İşçi	93	17,7
	Emekli	12	2,3
	Toplam	523	,2
	Eksik	2	0,4
	Toplam	525	100,0

Tablo 6'ya göre örnekleme oluşturan öğrencilerin annelerinin 397'si (%75,6) ev hanımı, 21'i (%4) memur, 93'ü (%17,7) işçi, 12'si (%2,3) emeklidir. %0,4 oranında 2 öğrenci bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 7

Babanın Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

		f	%
Baba Eğitim	Okur yazar değil	11	2,1
	Okur yazar	16	3,0
	İlkokul	168	32,0
	Ortaokul	133	25,3
	Lise	119	22,7
	Üniversite	74	14,1
	Toplam	521	99,2
	Eksik	4	,8
	Toplam	525	100,0

Tablo 7'ye göre babaların 16'sı (%3) okur yazar, 168'i (%32) ilkokul mezunu, 133'ü (%25,3) ortaokul mezunu, 119'u (%22,7) lise ve dengi okul mezunu, 74'ü (%14,1) fakülte veya yüksekokulu mezunudur; 11'i (%2,1) ise okur yazar değildir.

Tablo 8

Annenin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

		f	%
Anne Eğitim	Okur yazar değil	33	6,3
	Okur yazar	31	5,9
	İlkokul	216	41,1
	Ortaokul	113	21,5
	Lise	90	17,1
	Üniversite	42	8,0
	Toplam	525	100,0

Tablo 8'e göre annelerin 31'i (%5,9) okur yazar, 216'sı (%41,1) ilkokul mezunu, 113'ü (%21,5) ortaokul mezunu, 90'ı (%17,1) lise ve dengi okul mezunu, 42'si (%8) fakülte veya yüksekokulu mezunudur; 33'ü (%6,3) ise okur yazar değildir.

Tablo 9

Ailenin Gelir Düzeyine İlişkin Bulgular

		f	%
Gelir Düzeyi	Düşük	13	2,5
	Düşük orta	162	30,9
	Orta	219	41,7
	Yüksek	131	25
	Toplam	525	100,0

Tablo 9'a göre 13 öğrencinin ailesi (%2,5) düşük, 162 öğrencinin ailesi (%30,9) düşük orta, 219 öğrencinin ailesi (%41,7) orta, 131 öğrencinin ailesi (%25) yüksek gelirlidir.

Tablo 10

Kardeş Sayısına İlişkin Bulgular

		f	%
Kardeş Sayısı	Yok	22	4,4
	1	28	5,3
	2	182	34,7
	3	156	29,7
	4	86	16,4
	5	24	4,6
	6+	27	5,1
Toplam		525	100,0

Tablo 10'a göre 28 öğrencinin (%5,3) bir kardeşi, 182 öğrenci (%34,7) iki kardeşi, 156 öğrencinin (%29,7) üç kardeşi, 86 öğrencinin (%16,4) dört kardeşi, 24 öğrencinin (%4,6) beş kardeşi, 27 öğrenci (%5,1) altı ve üzeri sayıda kardeşi vardır; 22 öğrencinin (%4,4) kardeşi yoktur.

Tablo 11

Oturduğu Evin Türüne İlişkin Bulgular

		f	%
Evin Türü	Ev sahibi	421	80,2
	Kira	100	19,0
	Lojman	4	,8
	Toplam	525	100,0

Tablo 11'e göre 421 öğrenci (%82,) kendilerine ait evde, 100 öğrenci (%19,2) kirada, 4 öğrenci (%0,8) lojmanda oturmaktadır.

Tablo 12

İkamet Ettikleri Yere İlişkin Bulgular

		f	%
İkamet Yeri	İl merkezi	27	5,1
	İlçe merkezi	487	92,8
	Köy	11	2,1
	Toplam	525	100,0

Tablo 12'ye göre öğrencilerin 27'si (%5,1) il merkezinde, 487'si (%92,8) ilçe merkezinde, 11'i (%2,1) köyde ikamet etmektedir.

Tablo 13

Yaşamın Çoğunluğunu Geçirdikleri Yere İlişkin Bulgular

		f	%
Yerleşim Yeri	Köy	32	6,1
	İlçe	356	67,8
	Şehir	136	25,9
	Yurt dışı	1	,2
	Toplam	525	100,0

Tablo 13'e göre, 32 öğrenci (%6,1) yaşamının büyük çoğunluğunu köyde, 356'sı (%67,8) ilçe merkezinde, 136'sı (%25,9) şehirde, 1'i (%0,2) yurt dışında geçirmiştir.

4.2. Mesleki Tercihlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

4.2.1. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış ve lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için t-testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Cinsiyete Göre Mesleki Tercihlere İlişkin t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss.	V%	t	df	p
Kız	278	4,58	4,300	93,88	6,681	523	0,001
Erkek	247	7,06	4,216	59,71			

*p<0,05

Tablo 14 incelendiğinde öğrencilerin mesleki tercihleri ile cinsiyete ilişkin t testi sonuçlarında “t=6,681” ve “p=0,001<0,05” olduğundan öğrencilerin mesleki tercihleriyle

cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Aynı tabloda kız öğrencilerin ortalaması 4,58 erkek öğrencilerin ortalaması 7,06 olduğundan mesleki tercihlerinde farklılık gözlemlenmiştir. Ayrıca bağıl değişim katsayıları (V%) incelendiğinde her iki grubun bağıl değişim katsayısının “%25” ten yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu değerler, grupların heterojen bir dağılım gösterdiğini, başka bir ifade ile grup üyelerinin mesleki tercihlerinde farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

Mesleki tercihleri ilgi ve yeteneklerin yanı sıra cinsiyet rolleriyle de ilişkilidir. Yapılan bazı araştırmalarda bireylerin meslek seçimlerinin cinsiyetlerine uygun olarak yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin meslek seçimleri ve kariyer tercihlerindeki bu farklılaşma bireyleri farklı alanlardaki mesleklere yönlendirmektedir.

4.2.2. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Öğrenim Gördükleri Lise Türüne Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri öğrenim gördükleri okul türü ve alana göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin öğrenim gördükleri lise türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15

Lise Türüne Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler toplamı	Kareler ortalaması	F	Sig.
Lise Türü	Gruplar arası	511,333	170,444	9,067	,000
	Grup içi	9793,973	18,798		
	Toplam	10305,307			

Tablo 15 incelendiğinde Öğrenim gördükleri lise türü bağımsız değişkeniyle tercih ettikleri mesleki alan arasındaki ilişkiyi analiz etmek için yapılan Tek yönlü varyans analizi Anova sonuçlarına göre sig. değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan mesleki tercihleriyle lise türleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Farklı okul yaşantıları bireyleri farklı mesleklere yönlendirmektedir. Bunun nedeni olarak okul kültürü, lise müfredatı, haftalık ders programları, öğrenim gördükleri alan ve okul başarısı gibi etmenlerin olduğunu söyleyebiliriz. Lise türü öğrencilerin mesleki tercihleri üzerinde etkilidir.

Tablo 16

Lise Türüne Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi TUKEY Sonuçları

Lise Türü(I)	Lise Türü(II)	Ortalama Fark	Standart hata	p
Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	1,241	,557	,118
	MTAL	-1,637*	,468	,003
	İHL	-,535	,555	,770
Fen Lisesi	Anadolu Lisesi	-1,241	,557	,118
	MTAL	-2,878*	,575	,000
	İHL	-1,776*	,648	,032
Mesleki ve Teknik Lise	Anadolu Lisesi	1,637*	,468	,003
	Fen Lisesi	2,878*	,575	,000
	İHL	1,102	,573	,220
İmam Hatip Lisesi	Anadolu Lisesi	,535	,555	,770
	Fen Lisesi	1,776*	,648	,032
	MTAL	-1,102	,573	,220

Lise türlerine göre en çok hangi liseler arasında mesleki alan tercihleriyle ilgili anlamlı fark olduğunu tespit etmek amacıyla Tukey ve Games-Howell sonuçları incelenmiştir. Tablo 16 incelendiğinde Tukey sonuçlarına göre p değeri 0,118 olduğundan Anadolu Lisesi ile Fen Lisesi öğrencilerinin mesleki tercihleri arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. P değeri 0,770 olan Anadolu Lisesi ile İmam Hatip Lisesi mesleki tercihleri arasında da anlamlı bir fark yoktur. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Fen Lisesi arasındaki ilişki incelendiğinde p değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Ayrıca Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Anadolu Lisesi arasındaki ilişki incelendiğinde p değeri $0,003 < 0,05$ olduğundan anlamlı bir fark olduğunu söyleyebiliriz. İmam Hatip Lisesi ve Mesleki ve Teknik Lise arasındaki ilişkiye baktığımızda p değeri 0,220 olduğundan anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir. Lise müfredatlarında üniversite sınavına yönelik derslerin farklılaşması, lise türlerine göre mesleki tercihleri de farklılaştırmaktadır.

4.2.3. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Öğrenim Gördükleri Alana Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri öğrenim gördükleri okul türü ve alana göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki

tercihlerinin öğrenim gördükleri alana göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 17

Alana Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alan	Kareler			F	Sig.
	Kareler toplamı	ortalaması	Sd		
Gruplar arası	518,075	129,519	4	6,881	,000
Grup içi	9787,232	18,822	520		
Toplam	10305,307		524		

Ankete katılan 189 öğrenci (%36) sayısal, 52 öğrenci (%9,9) sözel, 74 öğrenci (%14,1) eşit ağırlık, 52 öğrenci (%9,9) dil ve 158 öğrenci (%30,1) mesleki alanda öğrenim görmektedir. Tablo 17 incelendiğinde öğrencilerin lisede eğitim aldıkları alana göre mesleki tercihleri arasındaki ilişkinin Anova sonuçlarına göre p değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan öğrenim gördükleri alanla mesleki tercihleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri her alanın gerektirdiği belli nitelikler ve bu niteliklere uygun mesleki tercihleri vardır. Özellik faktör kuramına göre bireyin kendi niteliklerine uygun bir alana yönlendirilmesi, kapasitesini maksimum düzeyde ortaya çıkarması ve seçtiği meslekte başarılı olması açısından önemlidir.

4.2.4. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Baba ve Anne Mesleğine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri anne ve babanın mesleğine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin anne ve baba mesleğine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Baba ve Anne Mesleğine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Baba Meslek	Gruplar arası	522,316	4	130,579	3,848	,004
	Grup içi	17509,435	516	33,933		
	Toplam	18031,750	520			
Anne Meslek	Gruplar arası	89,539	5	17,908	,514	,766
	Grup içi	18076,186	519	34,829		
	Toplam	18165,726	524			

Tablo 18’de tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, baba mesleğinde p değeri $0,004 < 0,05$ olduğundan baba mesleği anlamlı bir ilişki vardır. Öğrencilerin tercih ettikleri mesleklerle anne mesleği arasındaki ilişkiyi incelediğimizde Anova sonuçlarına göre $p=0,766$ olduğundan anne mesleği anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgulara göre öğrencilerin mesleki tercihleri baba mesleğine göre farklılaşırken anne mesleğine göre bir farklılık göstermemektedir. Bu durum özellikle iş hayatında babaların olması ve çocuklarının da meslekleri gözlemleyerek öğrenmesinden kaynaklanmaktadır. Mesleki gelişim sürecine göre birey mesleki tercihlerini yapmadan önce çevresindeki kişileri ve yaptıkları işlemleri gözlemleyerek kendi yeteneklerine en uygun olanı belirlemeye çalışır.

4.2.5. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Baba ve Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Baba ve Anne Eğitim Düzeyine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Baba Eğitim	Gruplar arası	117,757	5	23,551	1,199	,308
	Grup içi	10113,859	515	19,639		
	Toplam	10231,616	520			
Anne Eğitim	Gruplar arası	231,324	5	231,324	2,384	,037
	Grup içi	10073,983	519	10073,983		
	Toplam	10305,307	524	10305,307		

Tablo 19’da tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, “ $p < 0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleri ile babanın eğitim durumu ($F=1,999$, $p=0,308$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, annenin eğitim durumu ($F=2,384$, $p=0,037$) ile öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yazıcı (2005)’ya göre anne babanın eğitim düzeyi ve çocuğa yaklaşımları bireyin mesleki tercihlerini etkilemektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan aileler çocuklarını daha çok ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe yönlendirmektedirler.

4.2.6. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 20

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Gelir Düzeyi	Gruplar arası	199,436	5	39,887	2,048	,071
	Grup içi	10105,871	519	19,472		
	Toplam	10305,307	524			

Tablo 20’de ailenin gelir düzeyine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde bulgular incelendiğinde “ $p<0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleriyle gelir düzeyi arasında ($F=2,048$, $p=0,071$) anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir. Aileler meslek seçimleri hakkında çocuklarından sürekli yüksek bir beklenti içerisindeyler. Çevre her ne kadar meslek seçiminde etkili olsa da ailenin gelir düzeyinden ziyade ilgi, yetenekler ve beceriler öğrencilerin mesleki tercihlerini belirlemektedir.

4.2.7. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Kardeş Sayısına Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Kardeş sayısı	Gruplar arası	54,394	7	7,771	,392	,907
	Grup içi	10250,913	517	19,828		
	Toplam	10305,307	524			

Tablo 21’de tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, “ $p<0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleri ile kardeş sayısı ($F=0,392$, $p=0,907$) arasında

anlamli bir iliŒki bulunmamaktadır. Bu sonuca göre öğrencilerin mesleki tercihlerinde kardeŒ sayısı önemli değildir.

4.2.8. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin KardeŒ Mesleklerine Göre FarklılaŒma Durumuna İliŒkin Bulgular

AraŒtırmada “ğrencilerin mesleki tercihleri yükseköğretimde eğitim alan veya mesleğini belirlemiŒ kardeŒlerin varlığına göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmıŒ; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin yükseköğretimde eğitim alan veya mesleğini belirlemiŒ kardeŒlerin varlığına farklılaŒıp farklılaŒmadıđını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıŒ ve sonuçlar Tablo 22’de verilmiŒtir.

Tablo 22

KardeŒ Mesleklerine Göre Mesleki Tercihlere İliŒkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız DeđiŒkenler		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
KardeŒ meslekleri	Gruplar arası	235,537	12	19,628	,998	,449
	Grup içi	10069,770	512	19,668		
	Toplam	10305,307	524			

Tablo 22’de kardeŒ mesleklerinin yüzde ve frekans değerlerini incelediğimizde %37’si mesleğini belirlemiŒ veya niversite eğitimi almıŒ, %62,3’ ise henüz mesleğini belirlemediğini ya da niversite eğitimi almadığını ifade etmiŒtir. Tablo 22’de tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, “ $p<0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleri ile kardeŒ meslekleri ($F=0,998$, $p=0,449$) arasında anlamlı bir iliŒki bulunmamaktadır. Super’e göre mesleki geliŒim sürecinde sosyolojik faktör olarak aile ve yakın iliŒki kurulan kiŒiler mesleki tercihleri etkileyen unsurlar arasındadır. Çevresel faktörler mesleki tercihlerde etkili olsa da kardeŒ meslekleri veya kardeŒlerin niversite eğitimi almıŒ olmaları öğrencilerin benzer meslekleri tercih etmelerine neden olmamaktadır. Ayrıca mesleğini belirlememiŒ ya da niversite eğitimi almamıŒ kardeŒlerin varlığı da öğrencilerin mesleki tercihlerini etkilemez.

4.2.9. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Yaşadıkları Ev ve Çevreye Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleki tercihleri yaşadıkları ev ve çevreye göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış; lise son sınıf öğrencilerin mesleki tercihlerinin oturdukları ev ve yaşadıkları çevreye göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için tek yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23

Yaşadıkları Eve Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Oturduğu evin türü	Gruplar arası	1,022	2	,511	,026	,974
	Grup içi	10304,285	522	19,740		
	Toplam	10305,307	524			

Tablo 23’te tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, “ $p<0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleri ile oturdukları ev ($F=0,026$, $p=0,974$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Öğrencilerin oturdukları evin türü mesleki tercihlerini etkilememektedir.

Tablo 24

Yaşadıkları Çevreye Göre Mesleki Tercihlere İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler		Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
İkamet yeri	Gruplar arası	17,682	3	5,894	,298	,826
	Grup içi	10287,625	521	19,746		
	Toplam	10305,307	524			

Tablo 24’te tek yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde, “ $p<0,05$ ” anlamlılık düzeyinde, öğrencilerin mesleki tercihleri ile ikamet ettikleri yer ($F=0,298$, $p=0,826$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Birey, meslekleri keşfetme aşamasında çevresindeki meslekleri inceler ve yetkinlik algısı yüksek olan meslekleri tercih eder. Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin çevresindeki meslekleri gözlemleyerek bilişsel

süzgeçten geçirmesi, kendi yetenekleri ve değerleri doğrultusunda bir seçim yapması bireyi başarıya ve hedeflerine ulaştıracak yoldur. Bireyin yaşadığı çevre mesleki tercihlerinde etkilidir ancak araştırmamızın sonucuna göre çevrenin mesleki tercihler üzerinde etkisi gözlemlenmemiştir.

4.3. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine İlişkin Bulgular

4.3.1. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleki Alanlara İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin en çok tercih ettikleri mesleki alanlar ve meslekler nelerdir” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin vermiş oldukları cevapların yüzde ve frekans değerleri Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25

Öğrencilerin Mesleki Alan Tercihine Yönelik Yüzde ve Frekans Değerleri

MESLEKİ ALAN	f	%
Eğitim	77	14,7
Sağlık	165	31,4
Hukuk	22	4,2
Finans	10	1,9
Yönetim	3	0,6
Spor	16	3,0
Büro ve Sekreterlik	1	0,2
Mühendislik-Mimarlık	101	19,2
Siyasal Bilimler	0	0
Sanat	14	2,7
Koruma ve Savunma Hiz.	37	7,0
Teknisyenlik	16	3,0
Diğer	51	9,7
Henüz belirlemedim	4	0,8
Kararsızım	8	1,5
Toplam	525	100,0

Tablo 25’e göre öğrencilerin %31,4 ‘ü sağlık, %19,2’si mühendislik-mimarlık, %14,7’si eğitim, %7’si korunma ve savunma hizmetleri, %4,2’si hukuk, %2,7’si sanat %3’ü spor, %3’ü teknisyenlik, 1,9’u finans, % 0,6’sı yönetim, %0,2’si büro ve sekreterlik alanındaki meslekleri tercih etmişlerdir. %9,7’si diğer seçeneğini işaretlemiş, %1,5’i kararsız

olduğunu belirtmiş ve %0,8'i de meslek tercihini henüz belirlemediğini ifade etmiştir. Ayrıca siyasal bilimler alanında bir mesleki tercih yapılmamıştır.

En çok tercih edilen mesleki alanların 278 kız ve 247 erkek öğrencinin dağılımları şu şekildedir: Sağlık alanını tercih eden 165 öğrenciden 120'si kız 44'ü erkek; mühendislik-mimarlık alanını tercih eden 101 öğrenciden 28'i kız 73'ü erkek; eğitim alanını tercih eden 77 öğrenciden 52'si kız 25'i erkek; koruma ve savunma hizmetlerin, tercih eden 37 öğrencilerin 7'si kız 30'u erkek; hukuk alanını tercih eden 22 öğrenciden 13'ü kız 9'u erkek; spor alanını tercih eden 16 öğrenciden 6'sı kız 10'u erkek; teknisyenlik alanını tercih eden 16 öğrenciden 7'si kız 9'uerkek; sanat alanını tercih eden 14 öğrenciden 7'si kız 7'si erkek; finans alanını tercih eden 10 öğrencinin 5'i kız 5'i erkektir. Diğer seçeneğini işaretleyen 51 öğrenciden 27'si kız 2'si erkek; mesleğini henüz belirlemeyen 4 öğrenciden 3'ü kız 1'i erkek; kararsız olduğunu ifade eden 8 öğrenciden 2'si kız 6'sı erkek öğrencidir. Sağlık, eğitim, mühendislik-mimarlık bireylerin en çok tercih ettikleri mesleki alanlardır. Birey, mesleki tercihini yaparken toplumun kalkınması açısından kendi ilgi ve yeteneklerinin yanı sıra toplumun işgücü gereksinimlerini de göz önünde bulundurmalıdır. Gottfredson'a göre birey mesleki tercihini yaparken kendi benlik algısına uygun meslekleri tercih eder ve amacı sosyal düzen içerisinde bir yere yerleşme çabasıdır.

“Tercih etmeyi düşündüğünüz mesleğin adı” sorusuna öğrencilerin vermiş oldukları cevapların yüzde ve frekans değerleri Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26

Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklere İlişkin Yüzde ve Frekans Değerleri

MESLEK	N	%
Doktor	50	9,5
Diş Hekimi	27	5,1
Eczacı	7	1,3
Psikolog	16	3,0
Fizyoterapist	9	1,7
Mühendis	83	15,8
Öğretmen	72	13,7
Akademisyen	3	,6
Hakim/Savcı	8	1,5

Avukat	15	2,9
Hemşire	24	4,6
Veteriner	5	1,0
Mimar	19	3,6
İlahiyat/Din Görevlisi	15	2,9
Askeri Personel/Polis	37	7,0
Mütercim Tercüman	20	3,8
BESYO	17	3,2
Muhasebeci	8	1,5
Pilot	2	,4
Teknik Personel	30	5,7
Diğer	48	9,1
Karar vermeyen	10	1,9
Toplam	525	100,0

Tablo 26'ya göre öğrencilerin 83'ü (%15,8) mühendis, 72'si (%13,7) öğretmen, 50'si (%9,5) doktor, 37'si (%7) askeri personel veya polis, 30'u (%5,7) teknik personel, 27'si (%5,1) diş hekimi, 24'ü (%4,6) hemşire 20'si (%3,8) mütercim tercüman, 19'u (%3,6) mimar, 17'si (3,2) beden eğitimi ve spor eğitmenliği, 16'sı 15'i (%3) psikolog, 15'i (%2,9) avukat, 15'i (%2,9) ilahiyat/din görevlisi, 9'u (%1,7) fizyoterapist, 8'i (%1,5) hakim/savcı, 8'i (%1,5) muhasebeci, 5'i (%1) veteriner, 2'si (%0,4) pilot mesleğini tercih ettiklerini söylemişlerdir. 48'i (9,1) diğer seçeneğini işaretlemiş ve 10'u (1,9) mesleğin adını henüz belirlemediklerini ve kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Brown ve Crace (1996)'e göre kariyer seçimi bireyin ilgi ve değerlerine yöneliktir ve nihai amaç doyum sağlamaktır. Holland'ın tipoloji kuramına göre bireyin meslek seçimleriyle kişilik özellikleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Birey kendi ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun çevreyi ve mesleği arar. İlgi, yetenekler ve kişilik özellikleri gibi etmenlere uygun olmasının yanı sıra iş imkânları, mesleğin kazancı ve prestiji gibi etmenler bazı mesleklerin daha fazla tercih edilme sebeplerindedir.

4.3.2. Öğrencilerin Meslekleri Tercih Etme Zamanının Okul Türüne Göre Farklaşmasına İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin mesleklerini belirledikleri zaman cinsiyete ve okul türüne göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Öğrencilerin Meslekleri Tercih Etme Zamanına İlişkin Bulgular

Tercih Zamanı	f	%	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bu yıl	138	26,3	26,3	26,3
1-2 yıl önce	119	22,7	22,7	49,0
Ortaokuldayken	109	20,8	20,8	69,7
Liseye başlarken	120	22,9	22,9	92,6
Hatırlamıyorum	39	7,4	7,4	100,0
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 27 incelendiğinde “Tercih ettiğiniz mesleği ilk defa ne zaman düşünmeye başladınız?” sorusuna 138 öğrenci (%26,3) bu yıl, 119 öğrenci (%22,7) 1-2 yıl önce, 109 öğrenci (%20,8) ortaokuldayken, 120 öğrenci (%22,9) liseye başlarken cevabını vermiş; 39 öğrenci (%7,4) hatırlamadığını ifade etmiştir. Kız öğrencilerin %28’i bu yıl, %23’ü 1-2 yıl önce, %20’si ortaokuldayken, %21’i liseye başlarken mesleki tercihlerini belirlemiş, %8’i de hatırlamadıklarını ifade ederken; erkek öğrencilerin %24’ü bu yıl, %22’si 1-2 yıl önce, %22’si ortaokuldayken, %25’i liseye başlarken mesleki tercihlerini belirlediklerini, %7’si de hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Bireyin mesleği belirleme aşamasıyla ilgili olarak farklı mesleki gelişim kuramları vardır. Ginzberg ve arkadaşlarına göre lisenin son dönemlerine denk gelen geçiş döneminde bireyler hem kendi yeteneklerinin farkına varırlar hem de mesleğin kazancı, çalışma koşulları ve iş hayatındaki etmenlere dikkat çekerler. Super’in benlik kuramına göre 14-24 yaş aralığındaki araştırma (keşfetme) döneminde birey önce meslekleri tanımaya çalışır, geçici seçimler yapar, yeteneklerinin de farkına vararak benliğini ortaya koyma çabası içerisinde mesleki tercihlerini yapar. Sonuç olarak aldığı eğitim ve yeterlilikleri doğrultusunda tercih edecekleri meslekleri düşünmeye başlarlar.

Cinsiyete göre ilişkisi incelendiğinde oranlara baktığımızda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla mesleklerini daha önceden belirledikleri bulgusuna rastlanmıştır. Lise türüne göre mesleklerini belirleme zamanı incelendiğinde Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise, İmam Hatip Lisesi öğrencileri en çok bu yıl ve 1-2 yıl önce mesleklerini düşünmeye başladıklarını ifade ederken, Fen Lisesi öğrencileri daha çok ortaokulda ve liseye başlarken mesleklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre kendi yeteneklerini daha çabuk fark etmekte ve mesleklerini daha öncesinde belirlemektedirler. Fen lisesi öğrencileri öncesinde mesleklerini belirleyerek tercihleri doğrultusunda eğitim almaktadırlar.

4.3.3. Öğrencilerin Mesleki Alan Seçiminde Yardım Aldıkları Kişilere İlişkin Bulgular

Araştırmada “Mesleki alanınızı seçerken en fazla kimden yardım aldınız?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28

Öğrencilerin Alan Seçiminde Yardım Aldıkları Kişilere İlişkin Bulgular

	f	%	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Arkadaşlar	33	6,3	6,3	6,3
Aile	134	25,5	25,5	31,6
Öğretmen	51	9,7	9,7	41,3
Rehber Öğretmen	33	6,3	6,3	47,6
Diğer	274	52,2	52,2	99,8
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 28 incelendiğinde “Alanınızı seçerken en fazla kimden yardım aldınız?” sorusuna 33 öğrenci (%6,3) arkadaşları, 134 öğrenci (%25,5) ailesi, 51 öğrenci (%9,7) öğretmenleri, 33 öğrenci (%6,3) rehber öğretmeninden yardım aldığını; 274 öğrenci (%52,2) ise kimseden yardım almadığını ifade etmiştir. Arkadaşlarından en fazla yardım alan mesleki alan öğrencileri en az yardım alan eşit ağırlık öğrencileri, ailesinden en fazla yardım alanlar mesleki alan en az yardım alanlar dil öğrencileri, öğretmeninden en fazla yardım alan dil en az yardım alan sayısal öğrencileri, rehber öğretmenlerinden en fazla yardım alan eşit ağırlık en az yardım alan mesleki alan öğrencileridir. Alanını belirlerken kimseden yardım almayan öğrenciler sırasıyla sözel, sayısal, eşit ağırlık, mesleki alan ve dil öğrencileridir.

Lise türüne göre incelediğimizde arkadaşlarından en fazla yardım alan mesleki ve teknik lise öğrencileri en az yardım alan anadolu lisesi öğrencileri, ailesinden en fazla yardım alanlar fen lisesi öğrencileri en az yardım alanlar anadolu lisesi öğrencileri, öğretmeninden en fazla yardım alanlar mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileri en az yardım alanlar fen lisesi öğrencileri, rehber öğretmenlerinden en fazla yardım alanlar imam hatip lisesi en az yardım alanlar mesleki ve teknik lise öğrencileridir. Alanını belirlerken kimseden yardım almayan öğrenciler sırasıyla anadolu lisesi, fen lisesi, imam hatip lisesi ve mesleki ve teknik lise öğrencileridir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin yarıdan fazlası kimseden yardım almadıklarını ifade etmişlerdir. Birey yeteneklerinin ve kişilik özelliklerinin farkındaysa kendine uygun doğru bir meslek seçimi yapabilmektedir. Meslek seçimi konusunda dışarıdan alınan yardımlar bireyi yönlendirme olabilir ve bu durum bireyi istemediği bir alanda eğitim almasına neden olabilmektedir. Bireyin yeteneklerine uygun bir mesleki tercih yapabilmesi ve yaptığı işte başarılı olabilmesi için niteliklerine uygun bir alanda eğitim alması önemlidir.

4.3.4. Öğrencilere Göre Toplumdaki Saygın Mesleklere İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin toplumdaki saygın mesleklere ilişkin düşünceleri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin vermiş oldukları cevapların cinsiyete göre değişimleri Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29

Öğrencilere Göre Toplumdaki Saygın Mesleklere İlişkin Bulgular

Toplumdaki Saygın Meslekler	Cinsiyet		Toplam
	Kız	Erkek	
Doktor	90	57	147
Öğretmen	71	66	137
Mühendis	7	16	23
Avukat	7	3	10
İş adamı	11	27	38
Diş hekimi	3	3	6
Polis	33	25	58
Hakim	29	19	48
Öğretim üyesi	7	11	18
Diğer	20	20	40
Toplam	278	247	525

Tablo 29 incelendiğinde “Size göre toplumda en iyi ve saygın meslek hangisidir?” sorusuna 147 öğrenci (%28) doktor, 137 öğrenci (%26,1) öğretmen, 58 öğrenci (%11) polis, 48 öğrenci (%9,1) hakim, 38 öğrenci (%7,2) iş adamı, 23 öğrenci (%4,4) mühendis, 18 öğrenci (%3,4) öğretim üyesi, 10 öğrenci (%1,9) avukat, 6 öğrenci (%1,1) diş hekimi cevabını vermiştir. 40 öğrenci (%7,6) ise her mesleğin saygın olduğunu ve birbirinden ayırt edilemeyeceğini ifade etmiştir. Tablo 15’te veriler doğrultusunda toplumda saygın ve iyi görülen meslekler cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kız öğrencilere göre daha çok doktor, öğretmen, avukat, polis, hakim toplumda saygın meslek grupları arasındayken; erkek öğrencilere göre daha çok mühendis, iş adamı ve öğretim üyesi saygın mesleklerdendir. Öğrencilerin tercihleri dışındaki meslekleri saygın meslek olarak görmesi de araştırmanın sonuçlarındandır.

4.3.5. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklerde Yakını Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin tercih ettikleri mesleklerde yakını olup olmaması mesleki tercihlerini etkilemekte midir?” sorusuna öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30

Öğrencilerin Tercih Ettikleri Mesleklerde Yakını Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Meslekler		Evet	Hayır	Toplam
Doktor	Sayı	14	36	50
	%	28,0%	72,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	2,7%	6,9%	9,5%
Diş hekimi	Sayı	5	22	27
	%	18,5%	81,5%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,0%	4,2%	5,1%
Eczacı	Sayı	0	7	7
	%	0,0%	100,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,0%	1,3%	1,3%
Psikolog	Sayı	2	14	16
	%	12,5%	87,5%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,4%	2,7%	3,0%
Mühendis	Sayı	23	60	83
	%	27,7%	72,3%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	4,4%	11,4%	15,8%
Öğretmen	Sayı	24	48	72

	%	33,3%	66,7%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	4,6%	9,1%	13,7%
Hakim/Savcı	Sayı	3	5	8
	%	37,5%	62,5%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,6%	1,0%	1,5%
Avukat	Sayı	7	8	15
	%	46,7%	53,3%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,3%	1,5%	2,9%
Hemşire	Sayı	9	15	24
	%	37,5%	62,5%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,7%	2,9%	4,6%
Veteriner	Sayı	1	4	5
	%	20,0%	80,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,2%	0,8%	1,0%
Mimar	Sayı	8	11	19
	%	42,1%	57,9%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,5%	2,1%	3,6%
İlahiyat/ Din Görevlisi	Sayı	2	13	15
	%	13,3%	86,7%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,4%	2,5%	2,9%
Askeri Personel/ Polis	Sayı	12	25	37
	%	32,4%	67,6%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	2,3%	4,8%	7,0%
Mütercim	Sayı	3	17	20
Tercüman	%	15,0%	85,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,6%	3,2%	3,8%
Beden Eğitimi ve Spor Eğitmeni	Sayı	2	15	17
	%	11,8%	88,2%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,5%	3,9%	3,2%
	Sayı	0,4%	2,9%	3,2%
Muhasebeci	Sayı	5	3	8
	%	62,5%	37,5%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,0%	0,6%	1,5%
Teknik Personel	Sayı	7	23	30
	%	23,3%	76,7%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,3%	4,4%	5,7%
Diğer	Sayı	9	39	48
	%	18,8%	81,3%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	1,7%	7,4%	9,1%
Karar veremeyen	Sayı	0	10	10
	%	0,0%	100,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,0%	1,9%	1,9%
Fizyoterapist	Sayı	0	9	9

	%	0,0%	100,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,0%	1,7%	1,7%
Pilot	Sayı	0	2	2
	%	0,0%	100,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,0%	0,4%	0,4%
Akademisyen	Sayı	0	3	3
	%	0,0%	100,0%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	0,0%	0,6%	0,6%
Toplam	Sayı	136	389	525
	%	25,9%	74,1%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	25,9%	74,1%	100,0%

Tablo 30 incelendiğinde, “Seçtiğiniz meslekte çalışan ya da öğrenim görmekte olan bir yakınınız var mı?” sorusuna 136 öğrenci (%25,9) evet, 389 öğrenci (%74,1’i) hayır cevabını vermiştir. Doktor olmak isteyen öğrencilerin %28’i evet, %72’si hayır; diş hekimi olmak isteyenlerin %18,5’i evet %81,5’i hayır; psikolog olmak isteyenlerin %12,5’i evet %87,5’i hayır; psikolog olmak isteyenlerin %27,7’si evet %72,3’ü hayır; öğretmen olmak isteyenlerin %33’ü evet %66,7’si hayır; hakim/savcı olmak isteyenlerin %37,5’i evet %62,5’i hayır; avukat olmak isteyenlerin %46,7’si evet %53,3’ü hayır; hemşire olmak isteyenlerin %37,5’i evet %62,5’i hayır; veteriner olmak isteyenlerin %20’si evet %80’i hayır; mimar olmak isteyenlerin %42,1’i, evet %57,9’u hayır; ilahiyat/din görevlisi olmak isteyenlerin %13,3’ü evet %86,7’si hayır; askeri personel/ polis olmak isteyenlerin %32,4’ü evet %67,6’sı hayır; mütercim tercüman olmak isteyenlerin %15’i evet %85’i hayır; beden eğitimi ve spor eğitmeni olmak isteyenlerin %11,8’i evet %88,2’si hayır; muhasebeci olmak isteyenlerin %62,5’i evet %37,5’i hayır; teknik personel olmak isteyenlerin %23,3’ü evet %76,7’si hayır; diğer seçeneğini işaretleyenlerin %18,8’i evet %81,3’ü hayır cevabını vermişlerdir. Eczacı, fizyoterapist, pilot ve akademisyen olmak isteyen öğrenciler tercih ettikleri meslekte bir yakınlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Meslekte en fazla yakını olan muhasebe, mimar, avukat mesleğini tercih edenler olurken en az yakını olan psikolog, ilahiyat/din görevlisi ve beden eğitimi ve spor eğitmenliği mesleğini tercih edenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin mesleki seçimini yaparken o mesleği icra bir yakınının olup olmaması mesleki tercihlerini etkilememektedir.

4.3.6. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerindeki İlk Üç Etkene İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin tercih ettikleri meslekleri belirleyen ilk üç etken nedir?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31

Öğrencilerin Mesleki Tercihlerindeki İlk Üç Etkene İlişkin Bulgular

1. ETKEN		2. ETKEN		3. ETKEN				
N	%	N	%	N	%			
1. İlgı ve yetenekler	346	65,9	1. Prestij ve saygınlık	177	33,7	1. Mesleğin Kazancı	198	37,7
2. Ailenin isteği	77	14,7	2. Mesleğin Kazancı	126	24	2. Prestij ve saygınlık	119	22,7
3. Prestij ve saygınlık	37	7	3. İlgı ve yetenekler	81	15,4	3. Ailenin isteği	77	14,7
4. Mesleğin kazancı	34	6,5	4. Ailenin isteği	59	11,2	3. İlgı ve yetenekler	50	9,5
5. Arkadaş ve öğretmen görüşleri	18	3,4	5. Arkadaş ve öğretmen görüşleri	47	9	5. Arkadaş ve öğretmen görüşleri	49	9,3
6. Meslekte çalışanların görüşleri	13	2,5	6. Meslekte çalışanların görüşleri	35	6,7	6. Meslekte çalışanların görüşleri	32	6,1

Tablo 31 incelendiğinde “Mesleki tercihinizi yaparken sizi etkileyen ilk 3 etkeni sıralayınız” sorusundaki seçenekler “ailemin isteği, arkadaşlarım ve öğretmenlerimin görüşleri, meslekte çalışan yakınlarımların görüşleri, ilgi ve yeteneklerim, mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması, mesleğin kazancı” dır. Birinci etken olarak öğrencilerin %65,9’u ilgi ve yeteneklerim, %14,7’si ailemin isteği, %7’si mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması, %6,5’i mesleğin kazancı, %3,4’ü arkadaş ve öğretmenlerimin görüşleri, % 2,5’i meslekte çalışanların görüşleri olduğunu belirtmişlerdir. İkinci etken olarak öğrencilerin %33,7’si mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması, %24’ü mesleğin kazancı, %15,4’ü ilgi ve yetenekler, %14,2’si ailemin isteği, %9’u arkadaş ve öğretmenlerimin görüşleri, %6,7’si meslekte çalışanların görüşleri olduğunu belirtmişlerdir. Üçüncü etken olarak öğrencilerin %37,7’si mesleğin kazancı, %22,7’si mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması, %14,7’si ailemin isteği %9,5’i ilgi ve yetenekler, %9,3’ü arkadaş ve öğretmenlerimin görüşleri, %6,1’i meslekte çalışanların görüşleri olduğunu belirtmişlerdir. Birinci etkeni 346 öğrenci %65,9’u “ilgi ve yeteneklerim” olarak, ikinci etkeni 177 öğrenci %33,7’si “mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması” olarak, üçüncü etkeni 198 öğrenci %37,7’si mesleğin kazancı olarak sıralamıştır. Elde ettiğimiz bulgulara göre mesleki tercihleri yaparken para kazanmanın yanı sıra sosyal ve psikolojik ihtiyaçların da göz önünde bulundurulması önemlidir. Daha da önemlisi bireyin ilgi ve yeteneklerinin farkında olup bu doğrultuda bir mesleki tercih yapmasıdır.

4.3.7. Öğrencilerin Mesleki Beklentilerine İlişkin Bulgular

Araştırmada “ Öğrencilerin tercih ettikleri meslekten beklentileri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmış ve cevaplarının tercih edilen mesleklerle ilişkisi Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32

Öğrencilerin Mesleki Beklentilerine İlişkin Bulgular

Meslekler	Kolay iş bulma	Statü ve saygınlık	Uygun çalışma saatleri	Sosyal güvence/ iş güvencesi	Yeteneklere uygunluğu	Meslekte ilerleme imkanı	Ekonomik gelir	Elverişli çalışma ortamı
Doktor	27 %55,1	32 %64	5 %10	8 %16	26 %52	18 %36	33 %67,3	10 %20
Diş Hekimi	14 %55,1	14 %51,9	7 %25,9	3 %11,1	15 %55,6	7 %26,9	16 %59,3	7 %25,9
Eczacı	4 %57,1	3 %42,9	3 %42,9	2 %28,6	4 %57,1	0 %0,0	4 %57,1	1 %14,3
Psikolog	7 %43,8	5 %31,3	4 %25	3 %18,8	11 %68,8	5 %31,3	8 %50	4 %25
Mühendis	33 %40,2	26 %31,3	14 %16,9	5 %6	48 %57,8	43 %51,8	49 %59	22 %26,5
Öğretmen	30 %41,7	39 %54,2	29 %40,3	11 %15,3	41 %56,9	18 %25	28 %38,9	33 %45,8
Hakim/Savcı	3 %37,5	5 %62,5	0 %0,0	2 %25	3 %37,5	4 %50	6 %75	2 %25
Avukat	3 %20	11 %73,3	1 %6,7	1 %6,7	4 %26,7	10 %66,7	7 %46,7	3 %20
Hemşire	18 %75	9 %37,5	4 %16,7	6 %25	8 %33,3	5 %20,8	14 %58,3	6 %25
Veteriner	4 %80	0 %0,0	1 %20	0 %0,0	2 %40	0 %0,0	3 %60	1 %20
Mimar	9 %47,4	5 %26,3	2 %10,5	0 %0,0	11 %57,9	9 %47,4	6 %31,6	3 %15,8
İlahiyat/Din Görevlisi	7 %46,7	5 %33,3	2 %13,3	2 %13,3	7 %46,7	2 %13,3	4 %26,7	2 %13,3
Askeri Personel/Polis	11 %29,7	14 %37,8	5 %13,5	3 %8,1	15 %40,5	12 %32,4	15 %40,5	8 %21,6
Mütercim Tercüman	13 %65	6 %30	9 %45	3 %15	15 %75	11 %55	12 %60	3 %15
BESYO	3 %17,6	5 %29,4	4 %23,5	5 %29,4	9 %52,9	2 %11,8	5 %29,4	6 %35,3

Muhasebeci	5	2	3	0	3	3	2	2
	%62,5	%25	%37,5	%0,0	%37,5	%37,5	%25	%25
Teknik Personel	13	10	5	7	18	9	14	10
	%43,3	%33,3	%16,7	%23,3	%60	%30	%46,7	%33,3
Diğer	29	13	18	10	24	16	21	14
	%60,4	%27,1	%37,5	20,8	%50	%33,3	%43,8	%29,2
Fizyoterapist	5	0	3	3	5	1	4	4
	%55,6	%0,0	%33,3	%33,3	%55,6	%11,1	%44,4	%44,4
Pilot	0	1	0	0	1	0	1	0
	%0,0	%50	%0,0	%0,0	%50	%0,0	%50	%0,0
Akademisyen	0	1	0	0	1	2	0	1
	%0,0	%33	%0,0	%0,0	%33,3	%66,7	%0,0	%33,3
Toplam	238	206	119	74	271	177	252	142

Tablo 32 incelendiğinde “Seçtiğiniz meslekten beklentileriniz nelerdir?” sorusuna 277 öğrenci (%52,8) yeteneklerimi kullanacağım bir meslek olması, 259 öğrenci (%49,4) ekonomik gelir, 240 öğrenci (%45,9) kolay iş bulma, 209 öğrenci (%39,8) statü ve saygınlık, 181 öğrenci (%34,6) mesleğin ilerleme imkânı sunması, 144 öğrenci (%27,4) çalışma ortamının elverişli olması 121 öğrenci (%23) uygun çalışma saatleri, 76 öğrenci (%14,5) sosyal güvence/ iş güvencesi cevabını vermiştir. Öğrencilerin mesleki beklentilerinin daha çok yeteneklerini kullanabilecekleri bir iş olması yönünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin mesleki beklentilerinin seçtikleri meslekle ilişkisi incelendiğinde kolay iş bulma beklentisi daha çok doktor, diş hekimi, eczacı, hemşire gibi sağlık alanındaki mesleklerde; statü ve saygınlığın yüksek olması beklentisi daha çok doktor, hakim/savcı ve avukat mesleklerinde; uygun çalışma saatleri daha çok öğretmen ve eczacı mesleklerinde; sosyal güvence daha çok beden eğitimi ve spor öğretmenliğinde; yeteneklere uygun bir meslek olması daha çok tercüman, psikolog, mühendis, mimar, teknik personel mesleklerinde; meslekte ilerleme imkanı sunması daha çok avukat, tercüman, mühendis, hakim/savcı mesleklerinde; ekonomik gelir daha çok hakim/savcı, doktor, veteriner ve tercümanda, elverişli çalışma ortamı daha çok öğretmen mesleklerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Wrom’a göre mesleğe karar verme aşamasında birey öznel değerlendirme yaparken mesleki beklentilerini ön planda tutar. Psikanalitik kurama göre kariyer danışmanlığı da bireyin mesleki beklentilerine uygun olarak yapılır. Mesleki beklentilerine uygun tercih yapması bireyi hedeflerine ulaştıran bir etkidir.

4.4. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinde Ailenin Tutumunun İlişkin Bulgular

Araştırmada “Meslek tercihinine yönelik ailenin tutumunun gelir düzeyiyle ilişkisi ne düzeydedir?” sorusuna yanıt aranmış ve ailenin gelir düzeyiyle ilişkisi Tablo 33’te verilmiştir.

Tablo 33

Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinde Ailenin Tutumunun Gelir Seviyesine Göre Analizi

Gelir düzeyi	MESLEK SEÇİMİNDE AİLENİN TUTUMU					
	İlgi ve yeteneklerim yönünde	Statü ve geliri yüksek meslekler yönünde	Kendi mesleklerini empoze etme yönünde	İş imkânı olan meslekler yönünde	Diğer	Toplam
Düşük	4	4	0	5	0	13
Düşük orta	61	23	4	69	5	162
Orta	95	29	4	83	8	219
Yüksek	58	29	1	38	5	131
Toplam	218	85	9	195	18	525

Tablo 33 incelendiğinde, “Meslek seçiminizde ailenizin tutumu nasıl olmuştur?” sorusuna 218 öğrenci (%41,5) “ilgi ve yeteneklerim yönünde”, 195 öğrenci (%37,1) “iş imkânı olan meslekler yönünde”, 85 öğrenci (%16,2) “statü ve geliri yüksek meslekler yönünde”, 9 öğrenci (%1,7) “kendi mesleklerini empoze etme yönünde” tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. 18 öğrenci (%3,4) ise ailesinin mesleki tercihler konusunda kararı tamamen kendilerine bıraktıklarını ve sadece aldıkları kararlara destek olduklarını söylemiştir. Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin meslek seçimine yönelik tutumlarını incelediğimizde; düşük ve düşük orta gelirli ailelerin meslek seçimine yönelik tutumları daha çok iş imkânı olan meslekler yönünde iken; orta ve yüksek gelirli ailelerin tutumları daha çok öğrencinin ilgi ve yetenekleri yönündedir. Statü ve geliri meslekler yönünde tutumlar daha gelir seviyesi yüksek ailelerde gözlemlenirken, kendi mesleklerini empoze etme yönünde daha çok düşük orta ve orta gelirli ailelerin olduğu gözlemlenmiştir. Lise türüne göre sonuçları incelediğimizde anadolu lisesi, fen lisesi ve imam hatip lisesi öğrenci ailelerinin tutumları daha çok ilgi ve yetenekler yönünde olurken, mesleki ve teknik lise öğrenci ailelerinin tutumları ise daha çok iş imkânı olan meslekler yönünde olmuştur. Statü ve geliri meslekler yönünde tutumlar daha fen lisesi öğrenci ailelerinde gözlemlenirken, kendi mesleklerini empoze etme yönünde daha çok mesleki ve teknik lise öğrenci ailelerin

olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca fen lisesi ve imam hatip lisesi öğrenci velilerinin hiçbir şekilde kendi mesleklerini empoze etme yönünde tutum sergilemediklerini görmekteyiz. Ailenin gelir düzeyinin bireyin mesleki tercihleri üzerinde etkisi vardır.

4.5. Mesleki Rehberlik ve Mesleki Tanıtım Çalışmalarının Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada “Mesleki rehberlik ve meslek tanıtımı çalışmalarının mesleki tercihlere etkisi ne düzeydedir?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

4.5.1. Okullarda Yapılan Mesleki Tanıtım ve Yönlendirme Çalışmasına İlişkin Bulgular

“Okulunuzda mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapılıyor mu?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34

Okullarda Mesleki Tanıtım ve Yönlendirme Çalışmasına İlişkin Bulgular

Okul Türü		Fikrim			Toplam
		Evet	Hayır	yok	
Anadolu Lisesi	Sayı	98	71	20	189
	%	51,9%	37,6%	10,6%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	18,7%	13,5%	3,8%	36,0%
Fen Lisesi	Sayı	85	3	1	89
	%	95,5%	3,4%	1,1%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	16,2%	0,6%	0,2%	17,0%
Mesleki ve Teknik Lise	Sayı	75	54	28	157
	%	47,8%	34,4%	17,8%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	14,3%	10,3%	5,3%	29,9%
İmam Hatip Lisesi	Sayı	41	33	16	90
	%	45,6%	36,7%	17,8%	100,0%
	Toplamın yüzdesi	7,8%	6,3%	3,0%	17,1%
Toplam	Sayı	299	161	65	525
	%	%57	%30,7	%12,3	
	Toplamın yüzdesi				

Tablo 34 incelendiğinde, “Okulunuzda mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapılıyor mu?” sorusuna 299 öğrenci (%57) evet, 161 öğrenci (30,7) hayır, 65 öğrenci (%12,4)

fikrim yok cevabını vermişlerdir. Okul türünün öğrenci sayısı ile oranına baktığımızda en çok %95,5 oranıyla fen lisesi öğrencileri mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapıldığını ifade ederken, en düşük %45,5 oranıyla imam hatip lisesi öğrencileri mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapıldığını ifade etmişlerdir. Mesleki rehberlik bireylerin meslekleri tanıması ve kendi kişisel özelliklerine uygun bir tercih yapması açısından önemlidir. Lise döneminde daha fazla verilen mesleki rehberlik hizmetleri önceki eğitim öğretim dönemlerinde de sistemli olarak verilmelidir. Elde ettiğimiz sonuçlara göre liselerde verilen rehberlik hizmetlerinin yeterli düzeyde olmadığını söyleyebiliriz.

4.5.2. Öğrencilere Yönelik Meslek Seçimiyle İlgili Yapılan Etkinliklere İlişkin Bulgular

“Meslek seçimiyle ilgili herhangi bir panel, konferans, kariyer günleri ya da mesleki tanıtım toplantısına katıldınız mı?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 35’te verilmiştir.

Tablo 35

Öğrencilerin Meslek Seçimiyle İlgili Panel, Konferans, Kariyer Günleri Ya Da Mesleki Tanıtım Toplantısına Katılımına İlişkin Bulgular

	f	%	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	238	45,3	45,3	45,3
Hayır	287	54,7	54,7	99,7
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 35 incelendiğinde “Meslek seçimiyle ilgili herhangi bir panel, konferans, kariyer günleri ya da mesleki tanıtım toplantısına katıldınız mı?” sorusuna 238 öğrenci (%45,3) evet, 287 öğrenci (54,7) hayır cevabını vermiştir. Lise türüne göre verdikleri cevapların analizinde mesleki tanıtım toplantısına katılan öğrenciler sırasıyla %85,39 oranında fen lisesi öğrencileri, %43,38 oranında Anadolu lisesi öğrencileri, %38,60 oranında mesleki ve teknik lise öğrencileri, %22,22 oranında imam hatip lisesi öğrencileridir. Bu sonuçlara göre meslek seçimiyle ilgili herhangi bir panel, konferans, kariyer günleri ya da mesleki tanıtım toplantısına en çok katılanlar fen lisesi öğrencileri, en az katılanlar ise hatip lisesi öğrencileridir. Bu tarz etkinlikler farkındalık uyandırmak, bireylerin iş yaşamını ve gereksinimlerini daha yakından tanıması açısından önemlidir.

4.5.3. Öğrencilerin Rehberlik Servisiyle Meslek Seçimi Hakkında Görüşme Sıklığına İlişkin Bulgular

“Rehberlik servisi ile meslek seçimi konusunda ne sıklıkla görüşürsünüz?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36

Öğrencilerin Rehberlik Servisiyle Meslek Seçimi Hakkında Görüşme Sıklığına İlişkin Bulgular

Görüşme Sıklığı	f	%	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Her zaman	13	2,5	2,5	2,5
Sık sık	36	6,9	6,9	9,3
Ara sıra	256	48,8	48,8	58,1
Hiçbir zaman	220	41,9	41,9	100,0
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 36 incelendiğinde “Rehberlik servisi ile meslek seçimi konusunda ne sıklıkla görüşürsünüz?” sorusuna 13 öğrenci (%2,5) her zaman, 36 öğrenci (%6,9) sık sık, 256 öğrenci (%48,8) ara sıra, 220 öğrenci (%41,9) hiçbir zaman cevabını vermişlerdir. Bu bilgilere göre rehberlik servisiyle meslek seçimi konusunda görüşmenin çok yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul türüne göre baktığımızda rehberlik servisiyle mesleki rehberlik hakkında en fazla görüşen Anadolu ve fen lisesi öğrencileri olurken, en az görüşen mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileri olmuştur. Okullarda rehberlik hizmetlerinin mesleki rehberlik alanında yetersiz olması, bireylerin bu süreçte doğru ve net bir seçim yapabilmesi açısından olumsuz yönde etkilidir.

4.5.4. Öğrencilerin Meslekleri Tanımasına Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

“Meslekleri tanımanıza etki eden faktörler nelerdir?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37

Öğrencilerin Meslekleri Tanımaya Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

Meslekleri Tanımaya Etki Eden Faktörler	N	%
Aile	110	%21
Arkadaşlar	56	%10,7
Öğretmenler	142	%27
Okuduğum Kitaplar	45	%8,6
Medya	156	%29,7
Mesleği Yapan Kişiler	206	%39,2
Mesleki Tanıtım Seminerleri	72	%13,7

Tablo 37 incelendiğinde öğrencilerin birden fazla yanıt verebildikleri meslekleri tanımada etkili olan faktörler sorusuna mesleği yapan kişiler %39,2, medya %29,7, öğretmenler %27, aile %21, mesleki tanıtım seminerleri %13,7, arkadaşlar %10,7, okuduğum kitaplar %8,7 oranındadır. Elde ettiğimiz bu verilere göre öğrencilerin meslekleri en fazla mesleği yapan kişilerce tanıdıkları; sonra sırasıyla medya ve öğretmenleri aracılığıyla meslekleri tanıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

4.5.5. Meslek Tanıtımlarının Öğrencilerin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Bulgular

“Meslek tanıtımlarının bireylerin meslek seçimini etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 38’ de verilmiştir.

Tablo 38

Meslek Tanıtımlarının Öğrencilerin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Evet	Hayır	Fikrim yok	Toplam
Kız	210	40	28	278
Erkek	171	46	30	247
Toplam	381	86	58	525

Tablo 38 incelendiğinde “Meslek tanıtımlarının bireylerin meslek seçimini etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusuna 381 öğrenci (%72,6) evet, 86 öğrenci (%16,4) hayır, 58

öğrenci (%11) fikrim yok cevabını vermiştir. Cinsiyete göre cevapları incelediğimizde kız öğrencilerin %75,5'i evet, %14,4'ü hayır, %10,1'i fikrim yok cevabını verirken; erkek öğrencilerin %69,2'si evet, %34,8'i hayır, %12'si fikrim yok cevabını vermişlerdir. Elde edilen bulguları incelediğimizde meslek tanıtımlarının kız öğrencilerin mesleki tercihlerini erkek öğrencilere oranla daha çok etkilediğini söyleyebiliriz. Kuzgun (2002)'a göre öğrencilerin seçim yaptıkları meslek hakkında bilinmesi gerekenleri ne derece bilip bilmediklerini araştırmak gerekir. Bu nedenle yapılacak mesleki tanıtım faaliyetleri sayesinde meslekleri daha yakından tanıma ve keşfetme imkânı bulurlar.

4.5.6. Öğrencilerin Kişisel Yetenek, Bilgi ve Beceriler Testine Katılıma İlişkin Bulgular

“Kişisel yetenek, bilgi ve becerilerinizin hangi mesleğe uygun olduğunu belirlemek amacıyla bir teste katıldınız mı?” sorusuna yanıt aranmış ve edinilen bulgular Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39

Öğrencilerin Kişisel Yetenek, Bilgi ve Beceri Testine Katılıma İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Evet	Hayır	Toplam
Kız	106	172	278
Erkek	56	191	247
Toplam	162	363	525

Tablo 39 incelendiğinde “Kişisel yetenek, bilgi ve becerilerinizin hangi mesleğe uygun olduğunu belirlemek amacıyla bir teste katıldınız mı?” sorusuna 162 öğrenci (%30,9) evet, 363 (69,1) öğrenci hayır cevabını vermiştir. Kız öğrencilerin %38,1'i evet, %61,9'u hayır; erkek öğrencilerin %22,7'si evet, % 77,3'ü hayır cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin kişisel yetenek, bilgi ve becerilerine uygun bir teste katılma oranının düşük olduğu ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla katılmış oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İşe uyum kuramına göre birey ölçme araçları sayesinde kendini daha iyi tanıyacak ve bu durum kendisine en uygun mesleği seçmesine yardımcı olacaktır. Mesleki rehberlikte kullanılan birçok ölçme aracı da bu kuram sayesinde geliştirilmiştir.

4.6. Üniversite Sınav Sistemi ve Lise Türünün Mesleki Tercihlere Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmada “Üniversite sınav sisteminin ve öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün mesleki tercihlere etkisi ne düzeydedir?” sorusuna yanıt yaranmış ve edinilen bilgiler tablolar halinde sunulmuştur.

4.6.1. Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular

“Değişen üniversite sınav sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?” sorusuna yanıt aranmış ve sonuçlar Tablo 40’ta verilmiştir.

Tablo 40

Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olmalarına İlişkin Bulgular

	f	%	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Evet	421	80,2	80,2	80,2
Hayır	72	13,7	13,7	93,9
Fikrim yok	32	6,1	6,1	100,0
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 40 incelendiğinde “Değişen üniversite sınav sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?” sorusuna 421 öğrenci (%80,2) evet, 72 öğrenci (%13,7) hayır, 32 öğrenci (%6,1) fikrim yok cevabını vermişlerdir. Lise türüne göre oranları incelediğimizde fen lisesinde 89 öğrenciden 82’si (%92,13), Anadolu lisesinde 189 öğrenciden 164’ü (%86,77), imam hatip lisesinde 90 öğrenciden 72’si (%80), mesleki ve teknik lisede 157 öğrenciden 103’ü (%65,60) değişen sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Verilerden elde ettiğimiz sonuca göre en fazla bilgi sahibi olan fen lisesi öğrencileriyken en az bilgi sahibi olan mesleki ve teknik lise öğrencilerdir. Üniversiteye giriş sınav sistemlerinde yapılan değişiklikler hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olması mesleki tercihlerinin kararlılığında etkili unsurdur.

4.6.2. Değişen Sınav Sisteminin Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etkisine İlişkin Bulgular

“Değişen üniversite sınav sistemi meslek seçiminizde herhangi bir değişikliğe neden oldu mu?” sorusuna yanıt aranmış ve sonuçlar Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41

Değişen Sınav Sisteminin Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etkisine İlişkin Bulgular

	f	%	Geçerli yüzde	Kümülatif yüzde
Evet	101	19,2	19,2	19,2
Hayır	405	77,1	77,1	96,4
Fikrim yok	19	3,6	3,6	100,0
Toplam	525	100,0	100,0	

Tablo 41 incelendiğinde “Değişen üniversite sınav sistemi hakkında meslek seçiminizde herhangi bir değişikliğe neden oldu mu?” sorusuna 101 öğrenci (%19,2) evet, 405 öğrenci (%77,1) hayır, 19 öğrenci (%3,6) fikrim yok cevabını vermişlerdir. Değişen sınav sisteminin mesleki tercihlerinde bir değişikliğe neden olup olmadığını lise türüne göre incelediğimizde fen lisesinde 89 öğrenciden 8’i (%9) evet, 80’i (%89,9) hayır, 1’i (%1,1) fikrim yok; Anadolu lisesinde 189 öğrenciden 28’i (%14,8) evet, 157’si (%83,1) hayır, 4’ü (%2,1) fikrim yok; imam hatip lisesinde 90 öğrenciden 19’u (%21,1) evet, 69’u (%76,7) hayır, 2’si (%2,2) fikrim yok; mesleki ve teknik lisede 157 öğrenciden 46’sı (%29,3) evet, 99’u (%63,1) hayır, 12’si (%7,6) fikrim yok cevabını vermişlerdir. Elde ettiğimiz bulgulara göre değişen üniversite sınav sisteminin mesleki tercihlerinde en az değişikliğe neden olan fen lisesi öğrencileri olurken, en fazla değişiklik mesleki ve teknik lise öğrencilerinde olmuştur. Sınav sisteminin değişmesi öğrencilerin farklı hedefler belirlemesine neden olabilir. Mesleki eğitimin temelinde genellikle bir üniversite eğitiminin olması ve bu eğitime yönelik farklı lise türlerinde de aynı sınavın uygulanması bu durumun nedenlerindedir.

4.6.3. Öğrencilerin Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Düşünceleri

Üniversite sınav sisteminde yapılan değişiklikle ilk kez 2018 yılında Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) adıyla üniversite giriş sınavı yapılmıştır. Bu sınav Temel Yeterlilik Testi (TYT), Alan Yeterlilik Testi (AYT) ve Yabancı Dil Yeterlilik Testi (YDT)

olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Temel Yeterlilik Testi (TYT)'nin önceden yapılan Yükseköğretime Giriş Sınavı (YGS)'ndan farkı Türkçe ve Matematik sorularının sadece bilgiyi değil, yeterliliğe dayalı bir değerlendirme yapmasıdır. Bu durum farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan adaylar için fırsat eşitliğine neden olacaktır. Ayrıca TYT, farklı düzeydeki adaylara uygulanacak ve adayların bilgiden çok temel yeterlilikleri değerlendirilecektir. AYT ve LYS arasında sınav konuları bakımından bir fark bulunmazken, soru sayısı AYT'de daha azdır. Ayrıca önceki sınav sisteminde YGS ve LYS arasında üç ay bir zaman dilimi varken YKS'de tüm sınavlar aynı haftada yapılmaktadır.

“Değişen üniversite sınav sistemine hakkında düşünceleriniz nelerdir? Kısaca belirtiniz.” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin verdikleri bazı cevaplar yazılmıştır.

“İyi ve adaletli bir sistem olmasını istiyorum. Ülkenin çağdaşlaşıp ilerlemesine büyük katkısı olan eğitimin öğrenciler için daha kaliteli hale getirilmesini diliyorum.”

“Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre mesleğe yönlendirilmediğini düşünüyorum. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre seçme yapılan daha adaletli bir sistem olmasını beklerdim.”

“Lisede öğrenim gördüğüm zaman diliminde hayalimdeki meslek için iyi bir eğitim aldığımı istiyorum. Sevdiğim işi yapmam için önüme engellerin çıkmasından memnun değilim yani kısaca sistemden memnun değilim.”

“Soru sayısının azaltılması iyi mi oldu kötü mü oldu bilmiyorum ama verilen sürenin soru sayısına göre fazla olması rahatlatıcı. Yeni sınav sisteminin eskisinden daha iyi olduğunu düşünüyorum.”

“Sınav stresini iki kere yaşamayacak olması güzel. Önceki sistemde iki sınav arasında üç ay gibi bir süre vardı yeni sistemde aynı haftada tüm sınavlar yapılacak. Ancak soru sayısı az olduğundan kazanmak daha zor olacak.”

“Daha iyi bir sistem olduğunu düşünmüyorum. Soru sayısı ve soru şeklinde değişiklik olması iyi fakat art arda iki gün olması iyi değil, arada süre olmalıydı. TYT sınavı daha önce bir tarihte olmalıydı.”

“Hem bilgi hem beceriyi ölçüyor bence başarılı bir sistem. Ayrıca eski sisteme göre mantığa dayalı bir sisteme geçiş yapıldı. Değişen sınav sistemi hedeflerimi etkilemedi.”

“Her ne kadar önceki sınav sistemi öğrencileri değerlendirmede yeterli olmasa da YGS-LYS sistemine benziyor. TYT ve AYT sınavları arasında zaman olmalıydı.”

“Eğitim sistemi tek tip, ezbere dayalı bir eğitim sistemi ile şekillendirilmişken yeni sistem içinde bulunduğumuz kalıbı bozmaya çalışan, öğrencinin lehine olan bir sınav sistemidir.”

“Sınav sorularının bir anda anlama, yorumlama, sonrasında çözme olarak 3 aşamaya ayrılması yani problemleştirilmesinden mutsuzum.”

“Sürekli değişmesi öğrenciler açısından zor oluyor. TYT, YGS gibi Mart ayında; AYT Haziran ayında olsaydı ders çalışma programı daha iyi olurdu.”

“Bu sistemin kötü olduğunu düşünüyorum. YGS ve LYS bence daha iyiydi. Mart'ta YGS'ye girip geri kalan zamanda LYS'ye çalışmanın daha avantajlı olduğunu düşünüyorum.”

“Bana göre pek bir şey değişmedi her koşulda çalışanın kazanacağı bir gerçek. Ancak her yeni sistem bir öncekini aratıyor. Sınav sisteminin sık sık değişmesi de sınav kalitesini düşürüyor.”

“Sistem çok sık değişiyor alışmak zaman alıyor. Bence tercih edilen bölümde özel yeteneğe bakılmalı, sınavla değil yetenekle seçim yapılıp mesleki eğitim verilmelidir.”

“Sınav konuları aynı sadece ismi değişti ve bu değişime yeni sınav sistemi demelerini yanlış buluyorum. Sadece iyi ezber yapan ya da parası çok olanın değil herkesin yapmak istediği mesleği yapması için adaletli bir alt yapıya sahip yeni bir sistemin gerekli olduğunu düşünüyorum.”

“Her öğrencinin özelliğine ve yeteneğine uygun sınav yapılmalıdır çünkü her birimizin özelliği birbirinden farklıdır. Tek bir sınav tipiyle istediğimiz mesleğe girmede başarısız olabiliriz. Bu nedenle tercih ettiğimiz mesleğe uygun sınavlara girmeliyiz.”

“Ülkemizde eğitime zaten gereken önemin verildiğini düşünmüyorum bir de sistemi sürekli değiştirip alt üst ediyorlar. Eğitim sistemi bu denli karışık ve zor olmamalı. 4 yıllık birikimin sadece tek bir sınavla ölçülmesini yanlış buluyorum.”

“Önceki sınava göre meslek lisesi öğrencilerine kolaylık sağlandığını düşünüyorum. Üniversite sınavı sürekli bir değişim içinde ve öğrencilerin buna uyum sağlaması zor olsa da konularda bir değişiklik olmadığından çalışanın her türlü yapabileceği bir sınav olduğu kanaatindeyim.”

“Meslek lisesi öğrencilerinin üniversite sınavına yönelik dersleri almaması ve aynı sınava girmeleri başlı başına yanlış. Seçeceğim bölümün sınav konuları 11 ve 12. sınıf müfredatında yok. Almadığımız dersten sınava girmek adil ve mantıklı değil.”

“Herkesine uygun bir sistem değil bence insanların yeteneklerini ve isteklerini göz önünde bulundurulması gerekli. Hayalimdeki mesleğe ulaşmamı zorlaştırıyor ve hayal kurmayı imkânsız hale getiriyor.”

“Sınavlar öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini ölçmeye yönelik değil. Sınav sisteminin değişmesi yeteneklerimize uygun bölüme girmemizi zorlaştırıyor. Ezber ve sınavı kazanmaya yönelik olan eğitim sistemi başarılı ve donanımlı öğrenciler yetiştiremez.

“Sınav sisteminde düşünmeyi gerektiren mantık soruları güzel ama bu sisteme uygun eğitim verilmiyor. Ezberci eğitimle bu soruları kavramak zor oluyor. Sistem zorlaştıkça üniversite sınavını kazanma şansımız azalıyor.”

“Sürekli yapılan değişiklikler öğrencinin ne yapacağı kaygısını bitirmiyor ve milyonlarca öğrenci iki günde gireceği sınav kaygısıyla yaşıyor. Eski sisteme oranla daha kötü bir sistem. Fen alanında soru sayısının azlığı ve müfredat konularının fazlalığı sınav sistemiyle uyuşmuyor.”

“Seviye ve yetenek sınav ile belirlenmemelidir. Çalışmamın da verimsiz olduğunu düşünüyorum ve sınavların art arda olması nedeniyle başarıyı şansa bağlıyorum. Bu sistemde başarısız olmak kaçınılmaz çünkü bu sistemin gerçek başarıyı ölçtüğünü düşünmüyorum.”

“Avantajları ve dezavantajları var ve eski sistemin daha iyi olduğunu düşünüyorum.

TYT ve AYT'nin aynı hafta içinde olması benim için olumsuz. Ayrıca TYT'nin sınav süresi az ve alana göre yönlendirme yeterince yapılamıyor.”

“İkisinin bir gün arayla olması hiç iyi olmadı. Eski sistem gibi aralarında birkaç ay olması daha mantıklıydı. Ayrıca YTY'de süre az ve sınav ücreti fazla.”

“Eskiye nazaran sistem daha derli toplu oldu ancak öğrencilerin çalıştıkları kadar emek verilmediğini düşünüyorum. Daha fazla akıl yürütmeye dayalı bir sistem. Ezberciliğin biraz da olsa önüne geçildi ama zorlayıcı bir sınav sistemi.”

“TYT süresinin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Sistem güzel ancak sınavların bir hafta sonuna sıkıştırılmış olması kötü. Genel olarak değişen pek bir şey olmadı sadece sınavın adı değişti. Yeni sistemde matematik soruları daha mantık ve yorum ağırlıklı”

“Sınav sisteminin sürekli değişmesi beni karamsarlığa itiyor fikirlerimin değişmesine sebep oluyor.”

“Sistem çok fazla değişiyor ve her sene kafa karıştırıyor takip edilmesi zor ve belirsizlik bizde kaygı ve strese sebep oluyor. Öğrencilerin ne hissettiklerini düşünmeden hazırlanmış bir sınav sistemi.”

“Yeni sistem kolaylaşarak başarısız öğrencilerin bile başarılı göstermesini sağlıyor.”

“İyi olmasa da ülkenin ortalamasını yüksek göstermek için yapılmış bir sistem ve sınav sisteminin sistemin daha fazla değişmemesini umuyoruz.”

“Yeterli süre sağlanmıyor, sınav için özellikle ilk oturumda süre sıkıntısı yaşayacağımızı düşünüyorum. Ayrıca soru sayısı yüzünden sistemi olumlu bulmuyorum.”

“Bizi yetiştirmeye ve geliştirmeye yönelik katkı sağlamayan yeteneklerimizle sınıyor. Sürekli değişiyor fakat yerine birbirinden pek farkı olmayan sistem geliyor.”

“TYT hız, dikkat ve soğukkanlılık gerektiriyor. AYT ise bilgi ve yorum gerektiriyor. Eski sisteme göre daha uygun olduğunu düşünüyorum. Süre artırıldı fakat sorular azaldığı için memnunum. Ayrıca üniversitelerde temel bilimler ve mühendisliklerin statüsü artırılmalıdır.”

“Bence bir öncekine göre daha iyi bir sınav sistemi. Daha önceki sisteme göre soru tarzında gelişmeler var fakat bu verilen eğitimle birleştirilmediği için yetersiz.”

“Türkiye’de neredeyse her yıl sistem değiştirdiği için sınava hazırlana öğrenciler mutsuz ve meslek seçiminde kararsız kalıyor ve bu sistemin de ileriye dönük bir sistem olduğunu düşünmüyorum Ayrıca sistemin sürekli değişmesi stres ve kaygıya neden oluyor. Sınav sistemine karşıyım 4 yıldır ders çalışıyorum yorulduğum.”

“Sınavdaki sorular ve sıralamaların farklılaşması, sınav sisteminin değişmesi sebebiyle fazlasıyla etkili oldu. Bana göre değişen sınav sistemi öğrencilerin işini daha da zorlaştırmıştır. Mantık soruları ağırlıkta olduğu için zor olduğunu düşünüyorum.”

“Sınavların üst üste olması benim açımdan uygun olmadı. Birinci dönem TYT olsaydı en azından TYT den sonra durumun nasıl olduğunu anlayıp ikinci sınava çalışırdık. Sınavların art arda olması bizi oldukça zorlayacak gibi görünüyor.”

“Meslek lisesi öğrencisi olarak anadolu ve fen lisesi öğrencileriyle aynı sınavda yarışıyoruz. Müfredatta yer alamayan konulardan sınava girmek bizim açımdan olumsuz. Ayrıca isimden başka pek bir değişiklik olduğunu düşünmüyorum.”

“Yeni sistemde eksiklikler olduğunu düşünüyorum çünkü Lise türlerine göre ayrı sınav yapılmalı ve AYT’nin puan ağırlığı %60’dan daha fazla olmalı.”

“Eğitim sisteminde yanlışlıklar var. Daha kck yaşlardan öğrencilerin yönlendirilmesi ve ona göre lise eğitimi almaları taraftarıyım. Ayrıca lisenin başından sonuna kadar her sene düzenli olarak ortak sınav yapılması taraftarıyım.”

“Sürekli değişen sınav sistemi biz öğrencileri endişelendiriyor ve korkutuyor. Sınav sistemi değiştikçe öğrencilerin sınav başarısı daha da düşüyor ve her yeni sistem daha çok kafa karıştırıyor.”

“Dşndrmeye yönelik daha iyi bir sistem ancak müfredat buna uygun değil. Bilgiden çok dikkat gerektiren bir sınav.”

“Eğitimin bir türlü gelişemediği ülkemizde yapılan değişikliklerin yararlı oluğunu düşünmüyorum. Sınavdan önce eğitim sitemimizin aksayan yönleri oldukça fazla. Öncelikle bu kısımların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi taraftarıyım.”

4.6.4. Lise Türünün ğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

“Devam etmekte olduğunuz lise türü hedeflediğiniz meslek için uygun bir lise türü müdür?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin cevapları Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42

Lise Türünün ğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Lise Türü	Evet	Hayır	Fikrim yok	Toplam
Anadolu Lisesi	161	18	10	189
Fen Lisesi	78	10	1	89
Mesleki ve Teknik Lise	72	69	16	157
İmam Hatip Lisesi	37	44	9	90
Toplam	348	141	36	525

Tablo 42 incelendiğinde “Devam etmekte olduğunuz lise türü hedeflediğiniz meslek için uygun bir lise türü müdür?” sorusuna 348 ğrenci (%66,3) evet, 141 ğrenci (%26,9) hayır, 36 ğrenci (%6,9) fikrim yok cevabını vermişlerdir. Lise türüne göre vermiş oldukları cevapları incelediğimizde anadolu lisesi ğrencilerinin %85,2’si evet, %9,5’i hayır, %5,3’ fikrim yok; fen lisesi ğrencilerinin %87,6’sı evet, %11,3’ hayır, %1,1’i fikrim yok; mesleki ve teknik lise ğrencilerinin %45,9’u evet, %44’ hayır, %10,1’i fikrim yok; imam hatip lisesi ğrencilerinin %41,1’i evet, %48,9’u hayır,%10’u fikrim yok

cevabını vermişlerdir. Bu bulgulara göre anadolu lisesi ve fen lisesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu öğrenim gördükleri lise türünün hedeflediği meslek için uygun olduğunu söylerken; imam hatip lisesi öğrencilerinin çoğunluğu öğrenim gördükleri lise türünün hedeflediği meslek için uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuda en çok fikrim yok diyenler ise mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileridir. Lise türü, okul yaşantısı, okulun üniversite sınavlarındaki başarısı öğrencinin mesleki tercihlerindeki etkili faktörlerdendir. Genellikle fen lisesi ve anadolu lisesi öğrencileri lise eğitimi almaya başlamadan önce mesleki hedeflerini oluşturmakta ve buna yönelik bir lise eğitimi almaktadırlar. Bu liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler lise türlerinin mesleki tercihlerine uygun olduğunu düşünmektedirler.

4.6.5. Lise Müfredatının Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

“Öğrenim gördüğünüz lise müfredatı mesleki tercihlerinize uygun mudur?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin cevapları Tablo 43’te verilmiştir.

Tablo 43

Lise Müfredatının Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Lise Türü	Evet	Hayır	Fikrim yok	Toplam
Anadolu Lisesi	110	60	19	189
Fen Lisesi	58	29	2	89
Mesleki ve Teknik Lise	57	88	12	157
İmam Hatip Lisesi	34	47	9	90
Toplam	259	224	42	525

Tablo 43 incelendiğinde “Öğrenim gördüğünüz lise müfredatı mesleki tercihlerinize uygun mudur?” sorusuna 259 öğrenci (% 48,3) evet, 224 öğrenci (%42,7) hayır 42 öğrenci (%8) fikrim yok cevabını vermişlerdir. Anadolu lisesi öğrencilerinin %58,2’si evet, %31,7’si hayır, %10,1’i fikrim yok; fen lisesi öğrencilerinin %65,1’i evet, %32,6’sı hayır, %2,3’ü fikrim yok; mesleki ve teknik lise öğrencilerinin %36,3’ü evet, %56,1’i hayır, %7,6’sı fikrim yok; imam hatip lisesi öğrencilerinin %37,8’i evet, %52,2’si hayır, %10’u fikrim yok cevabını vermişlerdir. Öğrenim gördükleri lise müfredatının mesleki tercihlerine uygun olduğunu düşünen anadolu lisesi ve fen lisesi öğrencileri iken; uygun olmadığını

düşünen mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileridir. Ayrıca bu sorudan elde edilen bulgularla lise türünün mesleki hedeflerinize uygun mu sorusuyla elde edilen bulgular benzerlik göstermektedir. Mesleki eğitimin yolu üniversite eğitiminden geçer. Öğrencilerin lisede eksik ve yetersiz müfredatı ve tüm öğrencilerin aynı sınava girmesi nedeniyle özellikle mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileri müfredatın yetersiz olduğunu ifade etmektedirler.

4.7. Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

Araştırmada “Öğrencilerin üniversite tercihlerine etki eden faktörler nelerdir?” sorusuna yanıt aranmış ve öğrencilerin cevapları Tablo 44’te verilmiştir.

Tablo 44

Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Bulgular

	Evet	%	Hayır	%	Fikrim yok	%	Toplam	%
1. Aileme uzak bir ilde üniversite eğitimi almayı tercih ederim.	284	54,1	129	24,6	112	21,3	525	100,0
2. Alacağım sınav puanı doğrultusunda bir tercih yapacağım.	393	74,9	95	18,1	37	7,0	525	100,0
3. Lisedeki akademik başarımın üniversite tercihimde etkili olacağını düşünüyorum.	357	68	100	19	68	13	525	100,0
4. Ailemin sosyo ekonomik durumu üniversite tercihlerimi etkiler.	255	48,6	215	41	55	10,5	525	100,0
5. Üniversite tercihimde ailemin ve arkadaşlarımla görüşleri önemlidir.	258	49,1	204	38,9	63	12	525	100,0
6. Üniversite tercihimde kendi ilgi ve isteğim önemlidir.	509	97	8	1,5	8	1,5	525	100,0
7. Üniversitenin sosyal ve kültürel imkânları tercihimde etkili olacaktır.	447	85,1	39	7,4	39	7,4	525	100,0
8. Popüler üniversiteler tercihimde etkili olacaktır.	293	56,4	148	28,2	81	15,4	525	100,0

Tablo 44 incelendiğinde “Aileme uzak bir ilde üniversite eğitimi almayı tercih ederim” sorusuna 284 öğrenci (%54,1) evet, 129 öğrenci (24,6) öğrenci hayır, 112 öğrenci (21,3) fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre öğrencilerin yarıdan fazlasının ailesinden uzak bir yerde üniversite eğitimi almak istedikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

“Alacağım sınav puanı doğrultusunda bir tercih yapacağım” sorusuna 393 öğrenci (%74,9) evet, 95 öğrenci (%18,1) öğrenci hayır, 37 öğrenci (%7) fikrim yok cevabını vermiştir. Bu bilgiler doğrultusunda öğrencilerin sınava göre tercih yaptıklarını ve belki de hayalindeki meslek dışında bir eğitim alacağı sonucuna varabiliriz.

“Lisedeki akademik başarımın üniversite tercihimde etkili olacağını düşünüyorum” sorusuna 357 öğrenci (%68) evet, 100 öğrenci (%19) öğrenci hayır, 68 öğrenci (%13) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre lisedeki akademik başarımın üniversiteye girişte ve üniversite başarısında da etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

“Ailemin sosyo ekonomik durumu üniversite tercihlerimi etkiler” sorusuna 255 öğrenci (%48,6) evet, 215 öğrenci (%41) öğrenci hayır, 55 öğrenci (%10,5) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre ailenin sosyo ekonomik durumu öğrencilerin üniversite tercihlerini etkiledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Üniversite tercihimde ailemin ve arkadaşlarımın görüşleri önemlidir” sorusuna 258 öğrenci (%49,1) evet, 204 öğrenci (%38,9) öğrenci hayır, 63 öğrenci (%12) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre öğrencilerin üniversite tercihlerinde aile ve arkadaşlarının görüşlerine önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Üniversite tercihimde kendi ilgi ve isteğim önemlidir.” sorusuna 509 öğrenci (%97) evet, 8 öğrenci (%1,5) öğrenci hayır, 8 öğrenci (%1,5) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının ilgi ve isteğinin üniversite tercihimde etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç aynı zamanda meslek seçiminde de öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun tercih yaptıkları sonucuyla paralellik göstermektedir. Öğrenciler mesleki tercihlerinde olduğu gibi üniversite tercihlerinde de ilgi ve yeteneklerine uygun bir tercih yapmayı isterler.

“Üniversitenin sosyal ve kültürel imkânları tercihimde etkili olacaktır.” sorusuna 447 öğrenci (%85,1) evet, 39 öğrenci (%7,4) öğrenci hayır, 39 öğrenci (%7,4) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre üniversitenin sosyo kültürel imkanları öğrencilerin mesleki tercihlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversitenin sahip olduğu sosyo-kültürel imkanlar bireylerin sosyal hayatında ve psikolojik ihtiyaçların doyurulmasında önemli etkindir.

“Popüler üniversiteler tercihimde etkili olacaktır” sorusuna 293 öğrenci evet (%56,4) evet, 148 öğrenci (%28,2) öğrenci hayır, 81 öğrenci (%15,4) fikrim yok cevabını vermiştir. Elde ettiğimiz bu verilere göre üniversitenin popülerliği öğrencilerin üniversite tercihlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Popüler üniversiteler sosyal imkanlar, fiziksel donanımlar ve bulunduğu çevre açısından tercih edilebilirlik düzeyi yüksek olan üniversitelerdir. Bu durum bireyin psikososyal gelişimine katkı sağlar.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar verilecek ve bu sonuçlar araştırma konusunda önceden yapılmış diğer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

5.1.1. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerinin Bağımsız Değişkenlere Göre Farklaşma Durumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin mesleki tercihleriyle cinsiyetleri arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır. Kız ve erkek öğrencilerin mesleki tercihlerine baktığımızda sağlık ve eğitim alanındaki meslekleri en fazla kız öğrenciler, mühendislik-mimarlık alanındaki meslekleri ise en fazla erkek öğrenciler tercih etmişlerdir. Kızların daha çok eğitim, erkeklerin mühendislik alanında meslekler seçmesi Kentli'nin 2014 yılında yaptığı "Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Etkileyen Faktörler" adlı çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Ensari ve Kalay'ın 2017 yılında "Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler ile İlişkisinin Araştırılması" adlı çalışmasında cinsiyetle meslek seçimi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyete göre mesleki tercihlerin farklılaşmaması araştırmamızın sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Elmacı'nın 2007 yılında yaptığı "Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Gelecek İle İlgili Mesleki Beklentilerinin Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi" adlı araştırmasında öğrenciler mesleki tercihlerinde cinsiyet farkı gözetmeksizin mesleğin kazancı, yeteneklerine ve çalışma saatleri uygun olan bir mesleği tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin aldıkları lise eğitimi doğrultusunda alan seçimi yaptıklarını, ilgi ve yeteneklerine göre mesleki tercihlerini belirlediklerini söyleyebiliriz. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin mesleki tercihleri lise türleri ve öğrenim gördükleri alan arasında anlamlı düzeyde farklılık vardır. Okul türüne göre mesleki tercihlerin farklılık

göstermesi, Yelken'in 2008 yılında "Orta Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler- Sakarya İl Merkezi Örneği" adlı araştırmasındaki sonuçlarla benzerdir.

Baba ve anne mesleklerini incelediğimizde baba mesleklerinin daha çok işçi, anne mesleklerinin de ev hanımı olduğunu görmekteyiz. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin mesleki tercihleriyle baba mesleği arasında anlamlı düzeyde farklılık varken, anne mesleği ile öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı düzeyde farklılık yoktur. Babanın eğitim düzeyiyle öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yokken, anne eğitim düzeyiyle öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık vardır. Clutter'ın 2010'da "Ebeveynlerin Çocukların Kariyer Seçimine Etkisi" adlı araştırmasında ailenin geliri, mesleği ve eğitim durumunun çocuklarının meslek seçimlerine etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmaya göre çocukların anne baba mesleklerini de tercih edebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ailelerin gelir düzeyi incelendiğinde genel olarak orta düzeyde oldukları sonucuna varılmıştır. Ekonomik durum öğrencileri belli bir mesleğe yönlendirmemekte, öğrenciler kendi istek ve yetenekleri doğrultusunda tercih yapmaktadırlar. Ailenin gelir düzeyi ile öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Kardeşlerinin üniversite eğitimi alması ya da bir mesleklerinin olması da öğrencilerin mesleki tercihlerini etkilememektedir. Mesleğini belirleyen kardeşleriyle kendi tercih ettikleri meslekler arasında büyük oranda bir farklılaşma mevcuttur. Kardeş sayıları, yükseköğretimde öğrenim gören ya da mesleğini belirlemiş kardeşlerle öğrencilerin mesleki tercihleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur.

Öğrencilerin oturduğu ev ve yaşadığı çevre değişkeniyle mesleki tercihleri incelendiğinde anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur. Öğrencilerin yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yer, yaşadıkları çevre ve oturdukları evin mesleki tercihlerinde bir etkisi olmadığını görmekteyiz.

5.1.2. Öğrencilerin Mesleki Tercihlerine Etki Eden Faktörler ve Ailenin Meslek Seçimindeki Tutumuna İlişkin Sonuç ve Tartışma

Öğrenciler mesleki tercihlerini en çok ilgi ve yetenekleri yönünde yapmışlardır ve ailelerin tutumlarının da bu yönde olduğunu görmekteyiz. Aytekin'in 2005 yılında "Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo- Ekonomik Ve Kültürel Faktörler Isparta Örneği" adlı araştırmasında da benzer sonuçlar edinilmiştir. İkinci olarak öğrenciler tercih ettikleri

mesleğin prestij ve saygınlığına önem verirken aileler iş imkanı olan mesleklere çocuklarını yönlendirmektedir. Sağlık alanı tercih eden öğrencilerin mesleki beklentileri daha çok kolay iş bulma, statü ve saygınlık; mühendislik alanını tercih eden öğrencilerin mesleki beklentileri daha çok yeteneklerini kullanabileceği bir meslek olması, mesleğin ekonomik geliri ve ilerleme imkânı sunması; eğitim alanını tercih edenlerin ise çalışma ortamının elverişli olması yönündedir. Korkut-Owen ve diğerlerinin 2012 yılında “Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri” adlı araştırmaya göre ilgi, kişilik özelliklerinin uygunluğu, iş bulma olanağı gibi faktörler mesleki tercihlerinde etkilidir. Araştırmamızın sonuçlarına göre tercih edilen mesleki alanlara göre öğrencilerin meslekleri tercih etme sebepleri farklılaşmaktadır. Ayrıca kız öğrencileri cinsiyetlerine uygun meslek tercihi yaparken erkek öğrenciler daha çok kazanç getiren mesleklere yönelmektedirler.

Öğrencilerin meslek tercihlerinde düşük gelirli ailelerin tutumu iş imkânı olan meslekler yönünde olurken, orta ve yüksek gelirli ailelerin tutumu öğrencinin ilgi ve yetenekleri yönünde olmuştur. Cinsiyet, lise türü, alan ve annenin eğitim düzeyiyle öğrencinin mesleki tercihleri arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenirken, anne-baba mesleği, babanın eğitim düzeyi, ailenin geliri, kardeş sayısı, kardeş meslekleri, yaşadıkları sosyal çevre arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öğrencilerin mesleklerini belirledikleri zaman kız öğrencilerde 1-2 yıl öncesine kadar olan süre içerisindeyken erkek öğrencilerde genelde liseye başlarken veya ortaokuldayken olduğu tespit edilmiştir. Mesleği belirleme yaşının erkek öğrencilerde daha önceki yaşlarda olması Bekleviş (2007)’in yaptığı “Öğrencilerin Mesleki İlgi Alanları ve Ailenin Meslek Seçimine Etkisi” araştırmada da benzer sonuçlara rastlanmıştır.

5.1.3. Mesleki Rehberlik ve Mesleki Tanıtım Çalışmalarının Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimine Etkisine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Okullarda mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapıp yapılmadığına dair soruya 299 öğrenci (%57) evet, 161 öğrenci (30,7) hayır, 65 öğrenci (%12,4) fikrim yok cevabını vermişlerdir. En çok fen lisesi öğrencilerine mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapılırken en az imam hatip lisesi ve mesleki ve teknik lise öğrencilerine yönelik mesleki tanıtım çalışmasına yönelik konferans, panel, kariyer günleri yapılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre mesleki tanıtım ve rehberlik çalışmalarının mesleki tercihlere etkisi vardır. Öğrenciler meslekleri en fazla mesleği yapan kişilerce tanıdıklarını ifade

etmişlerdir. Sonra sırasıyla medya ve öğretmenleri aracılığıyla meslekleri tanıdıkları görülmektedir.

Bu araştırmaya göre öğrenciler bir mesleği en çok mesleği yapan kişilerce tanımaktadırlar ve yapılan mesleki tanıtım seminerleri mesleki tercihlerini etkilemektedir. Öğrenciler rehberlik servisiyle mesleki tercihleri hakkında görüşmekte ve okullarda mesleki tanıtım ve rehberlik çalışmaları yapılmaktadır. Kavas'ın 2005 yılında yaptığı “ Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Aldıkları Mesleki Rehberlik Hizmetleri ve Mesleklerini Değiştirmek İsteme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı araştırmada liselerde bireylere sunulan mesleki rehberlik hizmetlerinin yeterli olmadığı ve hizmetlerin de lise türüne göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar yaptığımız araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Meslek seçimiyle ilgili kariyer günleri, bilgilendirme toplantıları yapılarak öğrenciler bilgilendirilmeli ve kendilerine en uygun olan mesleği belirlemeleri sağlanmalıdır. Öğrenciler tercih ettikleri meslekler, iş imkânları ve çalışma koşulları hakkında detaylı bilgi sahibi olurlarsa meslek seçimi konusunda daha sağlıklı bir karar verebilirler. Öncelikli olarak bireyin kendini tanımasına yardımcı olabilecek çalışmalar ve sonrasında meslekleri tanıyacak faaliyetlerle öğrencilerin farkındalık düzeyi artırılmalıdır. Ayrıca öğrencilerin mesleki farkındalıklarının liseye başlamadan önce artması sağlanarak seçecekleri mesleklere uygun lise türlerine yönlendirilmesi gerekmektedir. Ortaöğretime başlamadan önce yapılacak bilgilendirme çalışmaları hem öğrencilere hem de ailelere yönelik yapılabilir.

5.1.4. Üniversite Sınav Sistemi ve Lise Türünün Mesleki Tercihlere Etkisine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Değişen üniversite sınav sistemi öğrencilerde kaygı ve endişeye neden olmaktadır. Yapılan değişikliğin öğrencilerin başarılarını etkiledikleri ancak mesleki tercihlerinde bir değişikliğe neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün tercih ettikleri mesleğe uygunluğuna yönelik araştırmamızda anadolu lisesi ve fen lisesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu öğrenim gördükleri lise türünün hedeflediği meslek için uygun olduğu; imam hatip lisesi öğrencilerinin çoğunluğu öğrenim gördükleri lise türünün hedeflediği meslek için uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenim gördükleri lise müfredatının mesleki tercihlerine uygun olduğunu düşünen anadolu lisesi ve fen lisesi

öğrencileri iken; uygun olmadığını düşünen mesleki ve teknik lise ile imam hatip lisesi öğrencileridir.

5.1.5. Öğrencilerin Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlere İlişkin Sonuç ve Tartışma

Öğrencilerin üniversite tercihleriyle ilgili faktörleri incelediğimizde öğrencilerin yarısından fazlasının ailesinden uzak bir yerde üniversite eğitimi almak isteği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler üniversite tercihlerini sınav puanı doğrultusunda yapacakları ve lisedeki akademik başarının üniversiteye girişte de etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Üniversitenin sosyo kültürel olanakları ve popülerliğinin tercihlerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Korkut-Owen ve diğerlerinin 2012 yılında “Üniversite Öğrencilerinin Bölüm Seçme Nedenleri” adlı araştırmaya göre öğrencilerin üniversite tercihlerini yaparken sosyo kültürel imkânlarını göz önünde bulundurması sonucu yaptığımız araştırmanın sonucuyla benzerdir. Sosyo kültürel imkânlar üniversitelerin tercih edilme sebeplerindedir. Ayrıca bu araştırmaya göre özel üniversite tercih edenler yeteneğe, devlet üniversitesini tercih edenler puana göre tercih etmektedirler. Yaptığımız araştırma sonucuna göre öğrenciler üniversite tercihlerini büyük oranda ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yapmaktadırlar, sınav puanına göre tercih yapma işlemi ikinci plandadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmada elde edilen lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlere ilişkin bulgulardan yararlanılarak, aşağıda belirtilen öneriler sunulmuştur:

Bu araştırmada elde edilen lise son sınıf öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlere ilişkin bulgulardan yararlanılarak, aşağıda belirtilen öneriler sunulmuştur:

1. Kocaeli ili Gebze, Darıca, Çayırova, Dilovası’nda yapılan bu çalışmanın örneklem grubu genişletilerek diğer ilçe ve illerde de yapılabilir.
2. Mesleki tercihlerin sadece lise eğitimi süresince gündemde olması, önceki yılların göz ardı edilmesi meslek seçimi açısından yeterli olmayabilir. Mesleki tercihleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla sadece lisede değil, ortaokul düzeyinde de bu çalışma yapılarak öğrencilerin mesleki tercihlerini yaparken göz önünde bulundurdıkları faktörler incelenebilir ve kendi özelliklerine uygun bir lise eğitimi veya mesleki eğitim alması sağlanabilir.

3. Sadece ilçe ve il bazında yapılan bu araştırma ülke genelinde toplumun istihdam olanakları ve işgücü ihtiyacı doğrultusunda planlanarak yapılabilir. Bu durum hem toplumsal ihtiyaçlar hem de nitelikli bir mesleki eğitim açısından önemlidir.
4. Araştırma, sadece öğrencilere yönelik olmayıp, mesleki tercihleri etkileyen çevresel değişkenlerin de dâhil edildiği daha kapsamlı ve sistemli bir şekilde yapılabilir.
5. Öğrencilerin meslekler hakkında farkındalık düzeyinin artmasını sağlamak ve kişisel yeteneklerinin farkına varmasına yardımcı olmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında bir düzenleme yapılarak mesleki rehberlik adı altında sistemli ve düzenli bir çalışma yapılmalıdır.
6. Mesleki rehberlik konusunda öğrencilere yeterince rehberlik ve yönlendirme çalışması yapılamamakta, bu durum öğrencilerin kendi yeteneklerine uygun mesleklere yönelmelerinde yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. Mesleki rehberlik hizmetleri artırılmalı, sadece lise düzeyinde kalmadan ortaokulda da ağırlık verilmeli ve öğrenciler kendi yeteneklerine uygun olan lise türünde eğitim almalıdırlar.
7. Öğrencilerin kişisel yetenek, bilgi ve becerilerini test etmek amacıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış testler uygulanmalı, sonuçları öğretmen-öğrenci-veli işbirliği halinde değerlendirmeli ve buna uygun şekilde mesleklere yönlendirme yapılmalıdır.
8. Aileler, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin farkında olmamakta ve bu durum çoğu zaman öğrencilerin yanlış alanlarda eğitim almalarına neden olmaktadır. Sadece öğrencilere yönelik değil ailelere de yönelik mesleki bilgilendirme yapılmalıdır. Böylelikle çocuklarının yeteneklerinin farkında olmaları sağlanacaktır.
9. Liselerde görev yapmakta olan rehber öğretmenlerin sayısı artırılmalı ve okullarda özellikle mesleki rehberlik alanında hizmet veren rehber öğretmenler bulunmalıdır.
10. Bilgi becerisi yeterli olmadığı halde mesleki ve teknik lisede öğrenim görmekte olan veya akademik başarısı yüksek olmayıp ailesinin isteğiyle Anadolu lisesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin meslek seçimi konusunda kaygılarına rastlamaktayız. Bu durum öğrencileri kendilerine uygun olmayan mesleklere yönlendirmekte ve yaptıkları işlerde mutsuz olmakta ve doyum sağlayamamaktadırlar. Öğrencilerin liseye alınırken adrese dayalı sistem ya da tek bir sınavla değil, bilgi becerilerine yönelik birden fazla yönleriyle değerlendiren bir sınavla alınmaları daha yararlı olacaktır.
11. Mesleki ve teknik lise öğrencileri üniversiteye yönelik dersleri alamamakta ve diğer öğrencilerle aynı sınavda yarışmaktadırlar. Bu durum öğrencilerin motivasyonunu düşürmekte ve hayallerine engel olmaktadır. Bu nedenle meslek yüksekokulu ya da

üniversiteye girişte tek bir sınav tipi yerine öğrencinin o mesleki alana yönelik becerisini ölçebilen sınavlar da yapılabilir.

12. Öğrenciler meslekleri en çok mesleği yapan kişilerce tanımaktadırlar. Her okulda kariyer günleri yeterli düzeyde yapılamadığından belli merkezlerde tüm öğrencilerin katılımını sağlayacak, mesleği yapan kişilerin olduğu ve meslekleri hakkında bilgi verdikleri konferanslar sık sık düzenlenebilir. Ayrıca bu konferanslar sadece 12. Sınıf öğrencilerine yönelik değil ortaokul düzeyinde de düzenli olarak yapılmalıdır.
13. Üniversite tanıtımlarına ve üniversite gezileri daha sık yapılmalı hatta öğrencilerin ders izleme imkânı olmalıdır. Sadece 12. Sınıf öğrencilerine yönelik değil liseye başlayan öğrenciler de bu gezilere katılmalıdır.
14. Belli aralıklarla iş yerlerine ziyaretler yapılmalı ve mesleklerin çalışma koşulları yakından izlenmelidir. Bu durum öğrencilerin meslekleri daha yakından tanınmasını ve mesleklerin çalışma koşullarını daha iyi bilmelerini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkoç, F. (2012). Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlıkları İle Kariyer İnançları Arasındaki İlişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (32),49-62. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/231630>
- Aşkın, M. (2003). *Mesleki Rehberlik*. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Eğitim Bilimleri Özel Sayı.
- Atli, A. (2012). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Değerlerinin İncelenmesi* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 326655).
- Ayas, T., Deniz, M., Kağan, M. (2010). Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramına Dayalı Örnek Bir Mesleki Grup Rehberliği Çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Cilt 7, Sayı 2, 1096-1111. Erişim adresi: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/download/1416/641>
- Aydın, B. (2014). *Rehberlik (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aytekin, A. (2005). *Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler Isparta Örneği* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 188194).
- Bacanlı, F. (1995). *Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 41050).
- Bayraktar, M. (2009). *Lise Son Sınıf Öğrencilerin Değer Tercihleri ve Meslek Tercihleri Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 250846).
- Bekleviş, F. (2007). *Öğrencilerin Mesleki İlgi Alanları ve Ailenin Meslek Seçimine Etkisi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 214445).
- Bozgedik, A. (2017). *Eğitimde Yeni Bir Model Olan Temel Lise Öğrencilerinin Üniversite Ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 471207).
- Bozgeyikli, H. (2005). *Mesleki Grup Rehberliğinin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Meslek Kararı Vermede Kendilerini Yetkin Görme Düzeylerine Etkisi* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 190105).

- Cengiz, G., Titrek, O., Akgün, Ö. (2007). Öğrencilerin Ortaöğretim Kurumu Tercihinde Okullarla İlgili Faktörlerin Etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Cilt 4 . Sayı 1, 1-16. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/273131146>
- Clutter, C. (2010). *The Effects Of Parental Influence On Their Children's Career Choices* (Yüksek lisans tezi, Kansas State University). Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/43626620>
- Çakar, M., Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 9, 113-131. Erişim adresi: dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/3442
- Çelikkaya, H. (2006). *Eğitim Bilimlerine Giriş (Eğitimcilik ve Öğretmenlik)*. İstanbul: Alfa Basım Yayınları.
- Çurğatay, V. (2010). *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler Malatya'daki Lise Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 387618).
- Çakır, M.A. (2003). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerine Etkisi (Doktora Tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 205187).
- Çakır, M.A. (2016). Mesleki Rehberlik. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss.138-162). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çoban, E. (2005). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt:6, Sayı:10, Güz 2005, 39. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/22673672>
- Deniz, M., Erözkan, A. (2017). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik (11. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dinç, E. (2008). Meslek Seçiminde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Meslek Yüksek Okulu- Muhasebe Programı Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (16) 2008 / 2, 90-106. Erişim adresi: <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi16/dinc.pdf>
- Ensari, M., Kalay, H. (2017). Meslek Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenler İle İlişkisinin Araştırılması: İstanbul İlinde Bir Uygulama. *Hümanitas*

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,5 (10), 409-421. doi:
10.20304/humanitas.358378

Gültekin, M. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi). Erişim adresi: <http://docs.neu.edu.tr/library/6339904215.pdf>

Hamamcı, Z. (1996). *Aile Rehberliğinin Anne Babaların Meslek Gelişimi Konusunda Bilgi Düzeyleri ve Çocuklarına Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 51605).

Ireh, M. (2000). Career Development Theories and Their Implications for High School Career Guidance and Counseling. *High School Journal*, V.83, 28-41. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/pdf/40364508.pdf>

İldan, Ş. (2016). Meslek Yüksekokullarındaki Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölümü Seçimindeki Etkili Faktörler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. Cilt 5, Sayı 2, 179-181. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/18414148>

Karagözoğlu, C., Kemertaş,İ. (2004). *Eğitimde 3. Boyut Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. İstanbul: Birsen Yayınevi.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kavas, A. (2005). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Aldıkları Mesleki Rehberlik Hizmetleri ve Mesleklerini Değiştirmek İsteme Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 21, 111-122. Erişim adresi: <https://arastirmax.com>

Kaya, Z. (1988). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Sosyo-Ekonomik Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 4873).

Kentli, F. (2014). Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihlerini Etkileyen Faktörler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 15, Sayı 2, 119-132*. Erişim adresi: <http://kefad.ahievran.edu.tr/Kefad/ArchiveIssues/Detail/82cab0fc-8152-e711-80ef-00224d68272d>

- Kepçeoğlu, M. (2004). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik (2. Baskı)*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Koç, M. (1991). *K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Birinci Sınıf Öğrencilerin Meslek Seçimlerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Köksal, K. (2016). Üniversite Ve Meslek Tercihini Etkileyen Unsurlara Yönelik Bir Alan Araştırması. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi. Cilt 26, Sayı 2, 39-69*. Erişim adresi: www.kho.edu.tr/akademik/kho_bilim_dergi/2016_2/2.pdf
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma (8. Baskı)*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığa Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Mattoo, M. (2013). Career Choices of Secondary Students with Special Reference to Gender, Type of Stream and Parental Education. *Research on Humanities and Social Sciences, Vol.3, No.20, 55-59*. Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org>
- MEB. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18812&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=orta%F6%F0retim> adresinden 12.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 16.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Oğuz, Ö. (2008). *Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi Özel Arı Lisesi Örneği (Yüksek lisans tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 234225).
- Parlak, Z. (2016). *Kariyer Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Çeşitliliğinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi)*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 427286).
- Pişkin, M. (2016). Kariyer Gelişim Sürecini Etkileyen Faktörler (8. Baskı). B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya* (ss.45-61). Ankara: Pegem Akademi.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, T. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimi. *Türk Eğitim*

Bilimleri Dergisi, 7,2, 393-423. Erişim adresi: dergipark.gov.tr/download/article-file/256278

Sak, L. (2004). *Okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (1. Baskı)*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim- Kuramdan Uygulamaya (21. Baskı)*. Ankara: Ertem Matbaacılık.

Siyez, D. M. (2011). Gelişimsel Yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya* (ss.172-217). Ankara: Pegem Akademi.

Şahin, F. (2008). *Genel Liseler İle Meslek Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Mesleğe Yönelme Etkinliklerinin Karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 233525).

Otto, L. B. (2000). Youth Perspectives On Parental Career Influence. *Journal Of Career Development*, 27 (2), 111-118. doi: 10.1177/089484530002700205

Öcal, M. (2004). *Eğitimde Rehberlik (1. Baskı)*. İstanbul: Düşünce Kitabevi

Özcan, A.O. (1985). *Ülkemiz İçin İsbetli Olabilecek Bir Mesleğe Yönelme Denemesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Özyürek, R. (1995). *Fen Bilimleri Alanını Seçen Öğrencilerin Kariyer Yetkinlik Beklentisi İle Kariyer Seçenekleri Zenginliği Ve Üniversiteye Giriş Sınavlarındaki Performansları Arasındaki İlişkiler* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 43916).

Tanrıverdi, H., Kavsut, B. (2015). Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenliğe Yönelik Tutumları ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler Arasındaki İlişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt:14 Sayı:54, 1-18.Erişim adresi: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000086290/0>

Tuzcuoğlu, S. (1994). Meslek Seçimi ve Önemi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı:6, 265-280. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/maruaebd/issue/373/2259>

- Vurucu, F. (2010). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 249055).
- Yazıcı, H. (2005). Eğitsel ve Mesleki Rehberlik. G. Can (Ed.), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 89-105). Ankara: Pegem Akademi.
- Yelken, K. (2008). *Orta Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler- Sakarya İl Merkezi Örneği* (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 228718).
- Yerin-Güneri, O. (2011). Psikodinamik Yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya* (ss.135-169). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (1995). Mesleki Gelişim Kuramları Üzerine Bir Eleştirel Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. Cilt 2, Sayı, 6*, 43-47. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/21002237>
- Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (Genişletilmiş 12. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Zobar, A. (2006). *Ailelerin Ve Öğrencilerin Lise Seçimlerini Etkileyen Faktörler (Ankara İli Çankaya İlçesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 204620).

EKLER

Ek 1. Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 10/11/2018-E.14724

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : 61923333/050.99/
Konu : 06/22 Seyhan KARAHAN

Sayın Seyhan KARAHAN

İlgi : Seyhan KARAHAN 23/10/2018 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 07.11.2018 tarihli ve 06 sayılı toplantısında alınan "22" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr. Arif BİLGİN
Etik Kurulu Başkanı

22. Seyhan KARAHAN'ın "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)" başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda; Seyhan KARAHAN'ın "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)" başlıklı çalışmasının Etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BEL541L3M>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2. Kocaeli Valiliği Anket Uygulama İzni

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 99332089-605.01-E.813178

11/01/2019

Konu: Araştırma İzni
(Seyhan KARAHAN)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:Sakarya Üniversitesi Rektörlüğünün 04/12/2018 tarih ve 15553 sayılı yazısı.

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri EABD Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Seyhan KARAHAN'ın "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler" konulu araştırma çalışmasını ilimiz Gebze, Darıca, Dilovası ve Çayırova İlçeleri ortaöğretim kurumlarında uygulama talebi, Üniversitenin ilgi yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçen söz konusu çalışmasına esas olmak üzere, ekte sunulan çalışmayı ilimiz Gebze, Darıca, Dilovası ve Çayırova İlçeleri ortaöğretim uygulama talebi komisyonumuzca uygun görülmüş olup, İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve okul müdürlüklerinin denetim ve gözetiminde gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmayı yapmaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Sadık UYSAL
Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
11/01/2019

Osman EKŞİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Körfez Mah. Ankara Karayolu Cad. No:129 Valilik Binası B Blok Kat:3
Elektronik Ağ: www.kocaelimem.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme41@meb.gov.tr

Bilgi için: Emel SAĞLAM YAVUZ-Şef
Tel: (0262) 300 58 71
Faks: (0262) 321 15 54

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden Of55-b531-3672-a855-bf03 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Meslek Seçimi Anketi

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerini Etkileyen Faktörler (Kocaeli İli Örneği)
Sevgili Öğrenci,

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıf öğrencilerin meslek seçiminde dikkate aldıkları faktörleri belirlemek, okudukları lise memnuniyeti hakkında durum ve üniversite tercihlerine etki eden faktörlerin tespitini yapmaktır. Anket aracılığı ile elde edilen veriler yalnızca akademik amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmaya değerli görüşlerinizle destek verdiğiniz için gönülden teşekkür ederiz.

Seyhan KARAHAN
Eğitim Programları ve Öğretimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET FORMU

Bölüm 1: Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

2. Öğrenim gördüğünüz lise türü hangisidir?

( ) Anadolu Lisesi ( ) Fen Lisesi ( ) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ( ) İmam Hatip Lisesi

3. Şu an okumakta olduğunuz alan: ( ) Sayısal ( ) Sözel ( ) Eşit Ağırlık ( ) Dil

( ) Mesleki Alan(Belirtiniz):

4. Babanızın mesleği:

( ) Memur ( ) İşçi ( ) Serbest Meslek ( ) Emekli ( ) İşsiz

5. Annenizin mesleği:

( ) Ev hanımı ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Emekli

6. Babanızın eğitim durumu:

( ) Okur yazar değil ( ) Okur yazar ( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise ve dengi okul mezunu ( ) Fakülte veya Yüksekokul Mezunu

7. Annenizin eğitim durumu:

( ) Okur yazar değil ( ) Okur yazar ( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise ve dengi okul mezunu ( ) Fakülte veya Yüksekokul Mezunu

8. Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?

( ) 1650 TL' den az ( ) 1650- 2500 TL arası ( ) 2500—3500 TL arası
( ) 3500—4500 TL arası ( ) 4500-5500 TL arası ( ) 5500 TL'den çok.

9. Sizinle birlikte kaç kardeşiniz var? ( ) 0 ( )1 ( )2 ( )3 ( )4 ( ) 5 ( )6 ve üzeri

10. Kardeşlerinizden mesleğini seçmiş olan varsa mesleklerini belirtiniz.

---

11. Kardeşlerinizden yükseköğretim bitiren veya hâlâ fakülte ya da yüksekokulda öğrenim gören varsa okudukları veya mezun oldukları bölümleri yazınız.

---

12. Oturduğunuz ev size ait mi? ( ) Ev sahibi ( ) Kira ( ) Lojman

13. İkamet ettiğiniz yer ( ) İl merkezi ( ) İlçe merkezi ( ) Köy

14. Hayatınızın büyük bir kısmını hangi yerleşim yerinde geçirdiniz?

( ) Köy ( ) İlçe ( ) Şehir ( ) Yurtdışı

Bölüm 2: Mesleki Tercihle İlgili Sorular

1. Tercih etmeyi düşündüğünüz mesleki alan:

- Eğitim   Sağlık   Hukuk   Finans   Yönetim   Spor
 Büro ve sekreterlik   Mühendislik – Mimarlık   Siyasal bilimler   Sanat
 Koruma ve Savunma Hizmetleri (Polis, asker vs.)   Teknisyenlik   Diğer (Belirtiniz):
 Henüz belirlemedim   Kararsızım

2. Tercih etmeyi düşündüğünüz mesleğin adı: _____

3. Tercih ettiğiniz mesleği ilk defa ne zaman düşünmeye başladınız?

- Bu yıl   1-2 yıl önce   Ortaokuldayken   Liseye başlarken   Hatırlamıyorum

4. Alanınızı seçerken en fazla kimden yardım aldınız?

- Arkadaşlarım   Ailem   Öğretmenlerim   Rehber öğretmen ve psikolojik danışmanım
 Kimseden yardım almadım   Diğer (Belirtiniz):.....

5. Size göre toplumda en iyi ve saygın meslek hangisidir?

- Doktor   Öğretmen   Mühendis   Avukat   İş adamı   Diş hekimi   Polis   Hakim   Öğretim üyesi   Diğer (Belirtiniz)

6. Soru 2’de seçtiğiniz meslekte öğrenim gören veya çalışan bir yakınınız var mı? Varsa yakınlık derecesi nedir?

- Evet   Hayır   Yakınlık Derecesi:

7. Okulunuzda mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışması yapılıyor mu?

- Evet   Hayır   Fikrim yok

8. Mesleki tercihinizi yaparken aşağıdaki etkenlerden sizi etkileyen ilk 3 etkeni 1.2.3. olarak sıralayınız.

- Ailemin isteği
 Arkadaşlarım ve öğretmenlerimin görüşleri
 Meslekte çalışan yakınlarımın görüşleri
 İlgi ve yeteneklerim
 Mesleğin prestij ve saygınlığının yüksek olması
 Mesleğin kazancı
 Diğer nedenler (Belirtiniz):

9. Soru 2’de seçtiğiniz meslekten beklentileriniz nelerdir? İşaretleyiniz.

- Kolay iş bulma / İş bulma olanağının elverişli olması   Mesleğin ilerleme imkânı sunması
 Statü ve saygınlık   Ekonomik gelir
 Uygun çalışma saatleri   Çalışma ortamının elverişli olması
 Sosyal güvence ve iş güvencesi   Diğer (Belirtiniz):
 Yeteneklerimi kullanabileceğim bir meslek olması

10. Meslek seçimiyle ilgili herhangi bir panel, konferans, kariyer günleri ya da mesleki tanıtım toplantısına katıldınız mı?

- Evet   Hayır

11. Rehberlik servisi ile meslek seçimi konusunda ne sıklıkla görüşürsünüz?

- Her zaman   Sık sık   Ara sıra   Hiçbir zaman

12. Değişen üniversite sınav sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?

Evet Hayır Fikrim yok

13. Değişen üniversite sınav sistemi hakkında düşünceleriniz nelerdir? Kısaca belirtiniz.

.....

14. Değişen üniversite sınav sistemi meslek seçiminizde herhangi bir değişikliğe neden oldu mu?

Evet Hayır Yeni üniversite sınav sistemi hakkında bilgim yok

15. Meslek seçiminizde ailenizin tutumu nasıl olmuştur?

- İlgi ve yeteneklerim yönünde
 Statüsü ve geliri yüksek meslekler yönünde
 Kendi mesleklerini empoze etme yönünde
 İş imkânı olan meslekler yönünde
 Diğer (Belirtiniz) : .....

16. Meslekleri tanımanızda aşağıdaki faktörlerden hangisi etkili olmuştur?

- Ailem Arkadaşlarım Öğretmenlerim Okuduğum kitaplar
 Medya Mesleği yapan kişiler Mesleki tanıtım seminerleri
 Diğer (Belirtiniz) :

17. Mesleki rehberlik ve meslek tanıtımlarının bireylerin mesleki seçimlerini etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet Hayır Fikrim yok

18. Devam etmekte olduğunuz lise türü hedeflediğiniz meslek için uygun bir lise türü müdür?

Evet Hayır Fikrim yok

19. Kişisel yetenek, bilgi ve becerilerinizin hangi mesleğe uygun olduğunu belirlemek amacıyla bir teste katıldınız mı?

Evet Hayır

20. Öğrenim gördüğünüz lise müfredatı mesleki tercihlerinize uygun mu?

Evet Hayır Fikrim yok

Bölüm 3. Üniversite Tercihinizi Etkileyen Faktörler

- Aileme uzak bir ilde üniversite eğitimi almayı tercih ederim. Evet Hayır Fikrim yok

- Alacağım sınav puanı doğrultusunda bir tercih yapacağım. Evet Hayır Fikrim yok

- Lisedeki akademik başarımın üniversite tercihimde etkili olacağını düşünüyorum.

Evet Hayır Fikrim yok

- Ailemin sosyo ekonomik durumu üniversite tercihlerimi etkiler. Evet Hayır Fikrim yok

- Üniversite tercihimde ailemin ve arkadaşlarımın görüşleri önemlidir.

Evet Hayır Fikrim yok

- Üniversite tercihimde kendi ilgi ve isteğim önemlidir. Evet Hayır Fikrim yok

- Üniversitenin sosyal ve kültürel imkânları tercihimde etkili olacaktır. Evet Hayır Fikrim yok

- Popüler üniversiteler tercihimde etkili olacaktır. Evet Hayır Fikrim yok

ÖZGEÇMİŞ VE ESERLER LİSTESİ

Adı- Soyadı : Seyhan KARAHAN

Doğum Yılı: 1989

Doğum Yeri: Giresun

Telefon: 05454518932

e-posta: seyhankarahan28@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Yüksek Lisans - Sakarya Üniversitesi /Eğitim Programları ve Öğretimi (2013-2019)

Açıköğretim - Anadolu Üniversitesi / Adalet (2017- ....)

Lisans - Muğla Üniversitesi /İngilizce Öğretmenliği (2006-2010)

Lise - Giresun (YDA) Lisesi (2002-2006)

GÖREVLER

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Müdür Yardımcısı	Darıca Öğretmen Füsun Erdemir MTAL	2016- ....
İngilizce Öğretmeni	Gebze Süleyman Demirel Anadolu Lisesi	2015-2016
İngilizce Öğretmeni	Çayırova Şehit Davut Ali Karadağ MTAL	2012-2015
İngilizce Öğretmeni	Dilovası Solventaş İlkokulu	2011-2012

ESERLER

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler:

Karahan, S. ve Birkök, M. (2019). Lise Öğrencilerinin Mesleki Tercihlerinin Çevresel Faktörlerle İlişkisinin İncelenmesi. *4. Uluslararası Sosyal, Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi, 4-5 Nisan, Ankara.* s.53-61